

Helsinška povelja

Glasil
Helsinškog
odbor
za
ljudska
prava
u Srbiji

broj 141-142 • jul-avgust 2010 • godina XV

MEĐUNARODNI SUD PRAVDE

Krah kosovske politike

Moralni izazov

- Korak posle
- Srpska politika i albansko pitanje
- Zablude, mišljenja i posledice
- Dva izazova...

15-godišnjica “Oluje”

- Mržnja u rezervi

Zapadni Balkan

- EUizacija i evropeizacija

PIŠE: SONJA BISERKO

Moralni izazov

Mišljenje Međunarodnog suda pravde o kosovskoj nezavisnosti, kao i odluka londonskog suda da odbije zahtev beogradskog tužilaštva o ekstradiciji Ejupa Ganića, važne su odrednice dovršavanja dugog istorijskog procesa propadanja kroz koji je prošla Srbija u drugoj polovini XX veka. Tokom poslednjih decenija Srbija je izgubila temelj na kome gradi svoje dostojanstvo i samopoštovanje. I ova dva događaja pokazuju koliko je njena sadašnjost ispunjena porazima, frustracijama i poniženjima. Jer, to se upravo dogodilo pred londonskim sudom od koga je Srbija tražila ekstradiciju Ejupa Ganića, zbog toga što je "bošnjačka strana počela sukob u međunarodnoj borbi sa Jugoslovenskom narodnom armijom". Pri tome je u svom objašnjenju tvrdila da je tada (2. i 3. maja 1992. godine) već bio sklopljen sporazum sa bosanskom vladom o povlačenju JNA iz Bosne. Podsećanja radi, ti datumi se odnose na ono što se dogodilo u Dobrovoljačkoj ulici, kada je došlo do sukoba između JNA i Bošnjaka u Sarajevu. Srbija, naime, tvrdi da je taj sukob skrivio tadašnji bošnjački vrh u kome je bio i Ejup Ganić.

Istine radi, napad na Bosnu počeo je mesec dana ranije, odmah nakon međunarodnog priznanja Bosne kao nezavisne države. Srbija i paljansko rukovodstvo su već godinu dana pre toga počeli pripremu za osvajanje Bosne. U aprilu 1992. godine istočna Bosna je bila na udaru etničkog čišćenja i genocida koji se završio pokoljem u Srebrenici 1995. Tada su se desili najteži zločini duž Drine u Višegradu, Zvorniku, Bijeljini, Foči, kao i u Brčkom, Prijedoru... To vreme je poznato i po stvaranju koncentracionih logora za koje se sudilo i u Haškom tribunalu. Najveći broj presuda Haškog tribunala odnosi se upravo na taj

period. Već tokom prvih meseci Srbi su ostvarili kontrolu nad više od 70 posto bosanske teritorije, koju su držali sve do Dejtonskog sporazuma 1995. Međutim, opsada Sarajeva koja je počela istovremeno, privukla je mnogo veću pažnju sveta, što je Srbima omogućilo da gotovo neometano završe svoj "posao" u delovima Bosne na koje su polagali tzv. tapijsko pravo. Radovan Karadžić i drugi bosanski lideri tvrdili su da Srbima pripada, po zemljišnim knjigama, više od 65 odsto Bosne i Hercegovine.

U to vreme Bosna je već bila pod okupacijom JNA, jer su se u nju povukle jedinice iz Slovenije i Hrvatske. Bošnjaci su, što je Alija Izetbegović često isticao, verovali da ih JNA neće napasti i da će u sukobu koji se već primicao biti neutralna. Kao da su im promakle izjave bosanskih Srba da njima ne treba druga vojska do JNA i da je njen vrh pokazao na čijoj je strani i u Sloveniji i u Hrvatskoj. Ako je neko kriv za kaos i pogibije 2. i 3. maja 1992. godine, to je general Milovan Kukanjac, koji je pokušao da, u opštem metežu izvrši državni puč, smeni Izetbegovića i dovede Fikreta Abdića, da podeli Sarajevo i izvuče svo naoružanje iz Bosne. U trenutku kada je došlo do incidenta u Dobrovoljačkoj, Sarajevo je već bilo pod artiljerijskom paljbom, a noć pre toga razorena je glavna pošta, kao i druge važne institucije.

Tvrđnja Beograda, na kojoj je počivao zahtev londonskom sudu (pre toga i tokom suđenja Iliji Jurišiću) odnosila se na sporazum između bosnaske vlade i JNA o njenom povlačenju. To je, međutim, kako je Damir Arnaut, svedočio pred londonskim sudom, netačno, jer je do sporazuma došlo tek nakon događaja u Dobrovoljačkoj. Istina je da je bosanska vlada

odmah nakon što je proglašena nova Savezna Republika Jugoslavija (27. april 1992), tražila povlačenje JNA, do čega nije došlo. Upravo je tako blatantna laž ponukala sudiju Varika da donese presudu u kojoj je izneo i druge nedozvoljive poteze srbijanskog tužilaštva. Između ostalog i ponudu Sarajevu da dobro namerno prihvati Deklaraciju o Srebrenici Skupštine Srbije, što bi Beograd "nagradio" odustajanjem od zahteva za ekstradiciju Ganića.

Sudiji Variku to je bio poslednji slučaj pre odlaska u penziju. Poznat je po svojim presudama u korist Rusa, čije je izručenje tražila ruska država, zbog osnovane sumnje da ne bi imali fer suđenje. I u slučaju Ganića korišćen je isti argument, upravo zbog tretmana Ilije Jurišića na suđenju u Beogradu zbog sličnog razloga (sukoba u Tuzli, prilikom povlačenja JNA iz tog grada), koji je osuđen na 12 godina zatvora.

Ova sramna diskreditacija je logičan ishod svih laži i podmetanja koje su ugrađene u beogradsku politiku. Londonski sud je ogolio to sramno ponašanje, ispunjeno žalopjkama o "svetskoj nepravdi", kao i o nepravdi Haškog tribunala i zemalja regiona, što u kontinuitetu traje od 2000. godine, kada se Srbija navodno promenila. "Istorijska kondicija da govorimo laži", kako o tom političkom "umeću" govori Dobrica Ćosić, slomila se upravo na ovom slučaju. Ovaj slučaj je ogolio i odsustvo legitimiteta i svojevrсно bestežinsko stanje u kome su svi pojedinci i institucije izgubili moralni kredibilitet. Taj moralni poremećaj pogađa celo društvo, ali se njegovi efekti osećaju i u regionu. Zato je za Srbiju, više nego ikad važno uvažavanje činjenica i konteksta, bez čega ne može biti moralnog stava i delovanja.

Mišljenje Međunarodnog suda pravde o kosovskoj deklaraciji o nezavisnosti, iznenadilo je srbijansku pravnu elitu preciznošću. Ono je de facto zatvorilo pitanje statusa, Kosova kada je reč o međunarodnoj zajednici. Prominentni ovdašnji pravници očekivali su formulaciju nalik onima koje

su stizale svih ovih godina i, koja bi Beogradu ostavila prostor da nastavi sa politikom podriivanja napora međunarodne zajednice na Kosovu. Uprkos jasnoj poruci da obnavljanje pregovora o statusu Kosova, posebno o njegovoj podeli, ne dolazi u obzir, ministar Vuk Jeremić nastavlja sa svojom diplomatskom inicijativom u Generalnoj skupštini UN, i sam svestan, što javno i iskazuje, da je taj poduhvat unapred osuđen na neuspeh.

Nedavno objavljivanje presretnutog razgovora Dobrice Ćosića i Ratka Mladića nakon Oluje 1995, bez obzira na to šta mu je bila namera, takođe predstavlja trenutak otrežnjenja. Naime, iz tog razgovora jasno se vidi koliki je uticaj imao Dobrica Ćosić u svemu što se zbivalo u vezi sa ostvarivanjem nacionalnog projekta: njegov je uticaj bio dominantan u pripremi, izvođenju i svođenju salda na meru koja je sada zvanična politika Srbije. Njegova eventualna krivična odgovornost za period kada je bio predsednik SRJ, 1992, i 1993, upravo u vreme najtežih zločina, nije bila predmet istraživanja Haškog tribunala. On je odbio da se odazove pozivu Tribunala da bude svedok u slučaju Slobodana Miloševića. Njegov nemir u vezi sa Tribunalom ipak je vidljiv i iz knjige Slavoljuba Đukica "Političko groblje".

Ćosić kao "tvorac mišljenja" na političkoj i intelektualnoj sceni Srbije bio je i ostao ključan. Još uvek se prepoznaje po antititovskoj ideologiji kojom se zamagljuje suština srpskog otpora jugoslovenskom federalizmu. Gotovo ceo "disidentski" pokret u Beogradu u vreme trajanja SFRJ stvoren je u okrilju Ćosićevog kruga. Taj pokret je bio i ostao deo šireg nacionalnog pokreta u Srbiji koji je dostigao kulminaciju sa Slobodanom Miloševićem. Tadašnja antikomunistička opozicija je, ne samo podržala njegov projekat, nego je bila i njegov inspirator. Ljubomir Tadić je i zapisao da je Milošević preuzeo projekat koji su oni osmislili. Aktivnost tog kruga svela se sada na puko kritiziranje svega i svačega, bez sposobnosti da ponudi alternativu.

Takođe, treba imati u vidu i govor Dobrice Ćosića prilikom dobijanja ordena ruskog predsednika Medvedeva, koji mu je uručen u ruskoj ambasadi u Beogradu. Osim niza falsifikata o pokretu otpora u Drugom svetskom ratu, uočljivo je da je Ćosić, nekada autentični protivnik četništva, u ovom govoru zauzeo stav koji četnike promovise u antifašistički pokret. Ćosić i sam pribegava racionalizacijama, poput one da je Milan Nedić saradivao sa okupatorom, kako bi sačuvao srpski narod od stradanja. On istice:

“Istorijska istina nalaže da se istakne antifašistička motivacija Ravnogorskog pokreta, borbeno dejstvo četnika u prvim mesecima ustanka u Srbiji i Crnoj Gori i njihova trajnija i upornija borba protiv hrvatsko-muslimanskih ustaša u srpskim predelima Hercegovine, Bosne i Hrvatske. Sudbina tog drugog antifašističkog pokreta koji se sateo u kolaboraciji sa okupatorom i u jesen 1943. bio odbačen od saveznika, bila je uslovljena racionalizacijom cene borbe, a najviše antikomunističkom ideologijom, strategijom i taktikom za pobeđu u građanskom ratu”.

Srbija mora graditi novi identitet i legitimitet koji će se oslanjati na istinu. Moralni relativizam koji je postao izraz najvećeg oportunitizma gotovo kompletne srbijanske elite nakon 2000. godine, mora se zameniti moralnim kredibilitetom. Do njega je moguće doći samo unutar sopstvenih vrednosti zasnovanih na poštovanju prava svakog čoveka, na ravnopravnosti i uvažavanju svih. Tek tako će Srbija u odnosima sa svetom, a posebno sa regionom koga još uvek drži kao taoca svojih aspiracija, moći da izađe iz istorijskog ćorsokaka.

Pacifikacija i pomirenje su dobrovoljni postupci za koje ovakva Srbija nema kapacitet. Za to su potrebni postupci koji iziskuju hrabrost, lucidnost i istrajnost. Ti postupci treba da se neguju i nameću društvu kao dugotrajna bitka koja se nikada ne dobija potpuno. Ona zahteva zrelo liderstvo, adekvatno zakonodavstvo i odgovarajuće institucije. Pedagoške mere su neizostavan deo takve politike. Narod, ili društvo se prepoznaje u liderima koji su prihvatili njihova stremljenja. Srpski narod je svojevremeno prihvatio Miloševića i stremljenja koja su dugo negovana i iza kojih je stao ceo narod. Čini se da je narod sada u nekim iskonskim stremljenjima za korak ispred svoje elite. Zato je neophodno da aktuelna elita prati taj tok svesti koji polako izvire iz dubine kao izraz instinkta za preživljavanjem.

KORAK POSLE

PIŠE: VLADIMIR PAVIĆEVIĆ

Nepune dve ipo godine nakon što su predstavnici albanskog naroda na Kosovu usvojili Deklaraciju nezavisnosti kojom se proglašava nastanak nove države, sudije Međunarodnog suda pravde su saopštile da proglašenje kosovske nezavisnosti ne predstavlja kršenje normi međunarodnog prava. Time je, za sve koji se u politici služe razumom, konačno zapečaćena sudbina kosovske politike Srbije koju su u kontinuitetu vodili Milošević, Koštunica i Tadić. Srpski establišment je, prepoznajući da to može značiti koji glas manje na sledećim izborima, sadržinu mišljenja Suda brže bolje protumačio kao nedavanje signala Prištini da je imala pravo na secesiju, a pojedini ministri u srpskoj Vladi su upirali prstom u svetske sile pitajući se dokle više sa nepravdom. Umesto da se otrezne jedinim pitanjem koje je sada umesno: koji elementi treba da čine novu politiku Srbije prema Kosovu.

Podsetimo se da je istorija konflikta Albanaca i Srba na Kosovu duga, da je obilovala sukobima, nerazumevanjima i, vrlo retko spremnošću da se čuje drugi. Period suživota u bivšoj Jugoslaviji nije doneo smirivanje tenzija, ali je Miloševićev dolazak na vlast tenzije rasplamsao. Od prvog odlaska na Kosovo uoči Osme sednice do rata koji je 1999. očekivano izgubio, Slobodan Milošević je vodio politiku koja je kosovski mit postavila kao pitanje opstanaka srpstva, tretirajući srpsko stanovništvo na Kosovu kao keca u svojoj partiji pokera, a albansko kao arhineprijatelja. Gubitak Kosova 1999. godine nije doneo nikakvu promenu u kosovskoj politici, čak se čini da deset godina nakon Miloševićevog svrgnuća nepromenjena živi u zvaničnoj politici današnje Srbije.

Izgubljeni rat ne znači ništa, govorilo se u društvu Koštunićinih ministara, u pregovorima je naša šansa. Pregovori su vođeni tokom 2006. godine, uglavnom u Beču, a rezultat je bio potpuno razmimoilaženje pregovaračkih strana o tome gde leži budućnost Kosova. Ne časeći odviše, predstavnici albanskog naroda na Kosovu okupili su se 17. februara 2008. godine u zgradi kosovske skupštine i usvojili Deklaraciju nezavisnosti. U Beogradu su iste večeri popaljene ambasade pojedinih država, a stigla je i pretnja

zahlađenjem odnosa sa svima koji prihvate kosovsku nezavisnost. Nešto docnije srpsko Ministarstvo spoljnih poslova lansiralo je tezu da kosovsko pitanje treba da se izmesti u pravnu arenu, u kojoj će kosovska politika Srbije pronaći svoje opravdanje. A pravna arena je rezervisana za telo od stručnosti i autoriteta - Međunarodni sud pravde.

Išlo se logikom da je pravda, a onda i pravo, na strani srpstva. Rat smo izgubili, jer smo ratovali protiv snažnijih; političke pregovore smo izgubili, jer je suprotstavljena strana iza sebe imala moćnije; u polju prava i pravde ne mogu nas pobediti. A onda je kao hladan tuš stiglo mišljenje Međunarodnog suda pravde kojim se, jasnije od rezultata rata i preciznije od rezultata bilo kojih pregovora, potvrđuje da se u normama međunarodnog javnog prava ne može pronaći osnov za markiranje Deklaracije nezavisnosti kosovskih Albanaca kao nelegalne. Vlada Srbije hitro je pripremila rezoluciju za Generalnu skupštinu UN, odlučivši da rasplamsa novu bitku za Kosovo u političkoj areni u kojoj je 2006, ta bitka već vođena i izgubljena.

Štavise, ko je pažljivo pratio skupštinsku debatu vođenu nakon sudskog mišljenja, mogao je uočiti interesantne paradokse. Dok su se poslanici vladajuće većine i Demokratske stranke Srbije prepucavali, uzajamno se optužujući za propuste u dosadašnjoj kosovskoj politici, Ivica Dačić se upitao zašto su uopšte rušili SPS, imajući u vidu strast sa kojom se zaklinju u sopstveno, selektivno tumačenje rezolucije 1244. I to sa punim pravom, budući da zaključci do kojih je Skupština došla, kao i nove inicijative Vlade i predsednika navode na zaključak da oni pokušavaju da udahnu novi život već poraženoj politici, a ne da je menjaju. Mitološko shvatanje kosovskog problema čak je dobilo novu dimenziju u interpretacijama ministra spoljnih poslova, koji otvoreno govori da nam predstoji teška borba, koju ćemo po svoj prilici izgubiti, ali u nju moramo ući bez obzira na ishod, radi nje same. Bolje to ne bi sročio ni sam car Lazar iz narodne pesme.

Umesto održavanja u životu davno propale Miloševićeve kosovske politike, mišljenje Međunarodnog suda pravde bi trebalo da bude jak povod za preispitavanje postojeće politike prema Kosovu i definisanje elemenata za novu. Centralni deo ovog teksta čini predlog koraka koji bi trebalo da vode ka pokušaju rešavanja spornih pitanja koja se javljaju u kontekstu odnosa između Srbije i Kosova, kao i pokušaju ostvarenja šire, regionalne stabilnosti na Zapadnom Balkanu. Prethodno ću dati pregled drugih, realnih, opcija za definisanje kosovske politike i razloge zbog kojih smatram da nijedna od njih nije dobra za građane Srbije.

Najgora opcija u pogledu definisanje kosovske politike u Srbiji je status quo. Zamrzavanje postojeće situacije bi značilo i zamrzavanje Srbije kao nedovršene države. Ova opcija bi Srbiju očuvala kao državu nedefinisanih granica, a u političkom polju bi simbolička snaga kosovskog mita i dalje bila jaka. Status quo bi Srbiju držao udaljen od evroatlantskih integracionih procesa, izvan mogućnosti da se u skorije vreme približimo evropskom civilizacijskom krugu od koga nas je Milošević odvojio pre dve decenije. Zamrznuti konflikt bi se odrazio i na države u regionu i dok bi trajao predstavljao bi potencijalno žarište nestabilnosti Zapadnog Balkana. Etnička identifikacija stanovništva u entitetima unutar postojećih država Zapadnog Balkana bi verovatno jačala, što bi nas držalo u stalnom strahu od novih sukoba. Sve su to razlozi protiv ove opcije.

Podela Kosova podrazumeva odvajanje severnog dela Kosova i pripajanje Srbiji, sledeći od ranije poznatu formulu 88-12-12. Jednostavno rečeno, formulom se tvrdi da, budući da je Kosovo činilo 12 odsto teritorije Srbije, a da severni deo Kosova sa centrom u Kosovskoj Mitrovici čini otprilike 12 odsto teritorije Kosova, ta bi srazmera mogla da posluži kao osnov za podelu Kosova. Ovo je za Srbiju, takođe, loš predlog. Njime se zapostavljaju

enklave južno od Ibra u kojima živi srpsko stanovništvo i pažnja se usmerava isključivo na teritoriju. Jednako težak problem je što ovaj predlog uvodi etnički princip definisanja granica kao primarni, što bi kao posledicu moglo da ima menjanje granica na jugu Srbije, ali i u Makedoniji, Crnoj Gori i u Bosni i Hercegovini. Tu vrstu pretumbavanja, čini se, nemoguće je zamisliti bez novih ratova, otud i ovaj predlog tretiramo kao veoma loš.

Priznanje kosovske nezavisnosti u postojećim okolnostima, takođe, nije dobro rešenje. Formula *standardi pre statusa*, koja je figurirala kao adut zapadnih sila tokom pregovora 2006. godine, pa i pre toga, nije obezbedila zaštitu prava manjinskih zajednica na Kosovu, naročito ne prava srpske zajednice. Uprkos tome što deo srpske populacije učestvuje na kosovskim izborima i što predstavnici Srba učestvuju u radu kosovskih institucija, stepen ostvarivanja osnovnih ljudskih prava i sloboda je veoma nizak, a Srbi u enklavama žive u nekoj vrsti geta. Dodatni problem je to što se u ambijentu razvoja mlade države svi borci za njenu nezavisnost, pa i osumnjičeni za najteže ratne zločine tretiraju kao heroji. U takvoj atmosferi teško je i zamisliti skoro ostvarenje zadatih standarda i nezavisnost Kosova Srbija ne bi trebalo verifikuje sve dok se život na Kosovu odvija u takvim uslovima.

Nova kosovska politika trebalo bi pre svega da doprinese izlasku Srbije iz teritorijalnog previranja u kojem se nalazi još od 1988. godije. Ona treba da pođe od prihvatanja realnosti da je nezavisnost Kosova verifikovana ratom 1999. godine, potom u političkoj, a na kraju i u pravnoj areni. Ona treba da uvaži da su ključni spoljnopolitički partneri Srbije i gotovo svi susedi priznali Kosovo kao nezavisnu državu. Novom kosovskom politikom treba jasno pokazati da se prihvata da je srpska diplomatija doživela krah i da, kad je reč o delanju u odnosu na kosovsku temu, treba da se menja iz korena.

Prvi korak u novom spoljnopolitičkom nastupu u odnosu na kosovsko pitanje trebalo bi da bude upućivanje signala da Srbija prihvata realnost i da je spremna da prizna nezavisnost Kosova pod određenim uslovima. Iniciranje pregovora o uslovima za prihvatanje nezavisnosti stvorilo bi pretpostavke za rešavanje jednog od najtežih problema na Zapadnom Balkanu. Uslovi za priznanje nezavisnosti trebalo bi da se odnose na:

- obezbeđivanje jasnih garancija za manjinsko, srpsko, stanovništvo na Kosovu;
- državljanstvo pripadnika srpskog naroda koji žive na Kosovu;
- slobodu kretanja za Srbe koji žive na severu Kosova i u enklavama;
- pravno uređenje zaštite srpskih spomenika kulture i slobodan pristup ovim lokalitetima.

Predstavnici najvažnijih institucija Srbije bi kao gest dobre volje trebalo da pozovu kosovske Srbe da učestvuju na kosovskim izborima i u kosovskim institucijama. Srbija bi time poslala signal i partnerima iz Evropske unije i SAD da je ozbiljna u pogledu perspektive članstva u EU i NATO. Kao dodatni znak odgovornosti i prema regiji kojoj pripada, Srbija bi trebalo da inicira sazivanje Konferencije o bezbednosti i saradnji na Zapadnom Balkanu, koja bi kroz rad u odgovarajućim telima obezbedila periodične sastanke predsednika država ili vlada Zapadnog Balkana na kojima bi se rešavali problemi koji se tiču regiona. Konferencija bi mogla da funkcioniše po modelu rada Konferencije o evropskoj bezbednosti i saradnji (KEBS) sve dok se ne stvore uslovi da se na temelju rezultata rada Konferencije osnuje međunarodna organizacija koja bi povezivala države Zapadnog Balkana.

Osnovna primedba ovom predlogu mogla bi da bude izražena sumnjom u to da je Srbija kao nedovršena država, uopšte u stanju da postavlja uslove drugima oko bilo kog pitanja. Odsustvo bilo kakve reputacije Srbije u međunarodnim odnosima, kao proizvoda delanja neodgovornih i neozbiljnih političara, dodatni je problem svakom pokušaju da se iskoči iz staze devedesetih. Pre se može očekivati da sličan predlog dođe kroz vrstu pritiska spolja, što bi umanjilo pozitivne efekte ukoliko bi inicijativa došla upravo iz Srbije. Šansu ipak treba tražiti u predlozima nove politike, ali i u novim ljudima kao nosiocima takve politike.

Srpska politika i albansko pitanje u XXI veku

PIŠE: NIKOLA SAMARDŽIĆ

Napredak tehnologije, komunikacija, znanja i nauke nije zatvorio perspektivu nacionalnog i religioznog kolektivismu. Hantingtonov „treći talas“ demokracizacije, povučen globalnom osekom ekonomske krize povukao se na svoja istorijska polazišta, u dubine posustalih ekonomija Grčke, Portugala i Španije, odakle je krenuo polovinom sedamdesetih godina XX veka. Rebalkanizacija Balkana, koja se odvijala tokom poslednje dve decenije, ogolila je arhitekturu jedne nepovoljne konjunktive: skromne domete industrijalizacije i urbanizacije, zaostalu infrastrukturu, samozadovoljstvo i samodovoljnost elita i siromašne socijalne osnovice, nedovoljnu utemeljenost srednje klase. Zapadni Balkan je stradao i u nepovoljnoj međunarodnoj konjunkturi. Pad Berlinskog zida, raspad Sovjetskog Saveza i Zalivski rat, sve su to bili procesi, u nekoliko uzastopnih godina, koji su pred SAD i Evropsku zajednicu postavili ogromne izazove. U tom smislu je nasilna dezintegracija Jugoslavije bila kolateralna šteta svetske politike. Ostavljene bez snažne i usaglašene podrške, jugoslovenske zajednice su procese i poruke novog vremena tumačile u izopačenoj perspektivi elita koje su komunizam oblikovale u novoj retorici nacionalizma i političke religije.

Raspad Jugoslavije je unazadio njene udeo zajednice ne samo svojim nasilnim karakterom nego i dugim trajanjem. Zvanični Beograd je svoje interese na Kosovu definisao istorijskim pravom, argumentima o etničkom i kulturnom kontinuitetu, o mitskoj suštini nacije, o seobama i progonima. Zasnovanost takvih pretenzija zvanična Srbija je, međutim, sama poništavala nasiljem vojske, policije i bandi pod njihovom kontrolom, otvarajući kosovsko pitanje svaki put kad se na dnevi red postavljala potreba otvaranja ekonomije, politike i kulture. Albanski nacionalisti su svojim akcijama dodatno stimulisali politiku srpskih akademika, JNA i tajne policije. Gotovo u saglasju je rušena politika reformi 1965-1971, tihi vojni udar u poslednjim godinama Titove vladavine dobio je odjek u

kosovskoj pobuni 1981, koju je vojska u krvi gušila, da bi Jugoslavija u celini utonula u razdoblje duboke ekonomske krize i postepene državne dezintegracije. U godini pada Berlinskog zida, 1989, Milošević je na Gazimestanu zapretio oružanom silom, u godini raspada Sovjetskog Saveza, 1991, poslao vojsku na Vukovar i Dubrovnik. Kosovsko pitanje ponovo je postavio 1998, odgovarajući na potrebe društva za otvaranjem i demokratizacijom.

Nakon 2000, u krugovima koji su preživeli Miloševićev pad, nameravajući da sačuvaju njegovu politiku, albansko pitanje i odnosi sa Crnom Gorom postali su nov okvir nastojanja da se uspore reforme i evropeizacija Srbije. Akademik Dorbica Ćosić je sugerisao da je ubistvo premijera Đinđića 2003, moglo da bude odgovor stranih sila (zapadnih, Amerike?), da se spreče njegova (tobožnja) nastojanja da i on otvori kosovsko pitanje. Prethodile su konsultacije sa jednim od arhitekata Miloševićeve zločinačke politike, penzionisanim šefom tajne policije (novim Rankovićem?) koji se potom, bez svoga sagovornika, ipak našao u Hagu. Proglašenje nezavisnosti Kosova 2008, srpska vlada iskoristila je kako bi, posredstvom uličnih bandi, napala sopstvenu prestonicu i nekoliko zapadnih ambasada, pre svih Hrvatske i SAD. Na sličan način, iako bez masovnih demonstracija, ponašala se aktuelna vlada, nakon odgovora MSP, na pitanje koje je sudu uputila, da li je kosovska deklaracija o nezavisnosti u skladu s međunarodnim pravom. Parlament je ponovo postao pozornica političkih ideja koje su u demokratskoj civilizaciji prezrene i odbačene. Budući da su u takvim prilikama, u jednoj pseudoreligioznoj, atavističkoj, paganskoj kulturi ljudske žrtve uobičajene, napadnut je pisac, novinar i književni kritičar Teofil Pančić. Cinične reakcije predsednika i uzdržani komentari političkih partija otkrivaju da su nalogodavci zločina istovetne ličnosti, s konkretnim i javno poznatim imenima i prezimenima, koje su naložile ili samo podržale, i politički zatim profitirale, ubistvo premijera.

Nakon 2000, u Srbiji se uporno održavala antialbanska propaganda. Nova kosovska politika, zapisana u Ustavu i politici nove vlade i predsednika, 2008, ne daje odgovore na pitanja kojim sredstvima će Srbija obnoviti suverenitet koji je izgubila 1999, koji će tektonski poremećaji u međunarodnim odnosima taj proces omogućiti, na koji način će se kosovski Albanci ponovo uključiti u državne institucije. U međuvremenu je većina elektronskih i štampanih medija koji generišu rasizam, verski fundamentalizam i antialbansku histeriju potpali pod neposredan nadzor najbližih predsednikovih saradnika. Razuzdano i neodgovorno političko telo postalo je predmet podilaženja, udvaranja, istovetnim vrednosnim sistemima. Najvažnija politička pitanja uvučena su u spiralu jedne beskonačne sprege novog, gubitničkog populizma. Sukob tog populizma sa stvarnošću i potrebom da se Srbija ne vraća na status otpadnika u međunarodnim odnosima se veoma plastično ogledao u odbijanju presude MSP, koju je Srbija sama tražila (ili u insistiranju, od engleskog suda, na isporučanju Ejupa Ganića, stranog državljanina optuženog za zločine počinjene u BiH koju je Srbija priznala pre 15 godina, tvrdeći, sve vreme, da na njenoj teritoriji nije bila prisutna). Isto tako, Srbija je, u svojoj kosovskoj politici, nastavila da ignoriše partnerstvo sa EU, na koje je pristala nizom potpisanih ugovora i zvaničnih izjava. Vezi vanje za vanevropske režime, u kosovskoj politici (od kojih traži podršku na Generalnoj skupštini i u Savetu bezbednosti UN) koji su autoritarni, totalitarni, antidemokratski, nekad i zločinački, Srbija je dodatno definisala karakter svoje kosovske politike.

Albanci su u Jugoslaviji bili jedini neslovenski narod koji je, postepeno sticao konstitutivna kolektivna prava. I mada su u toj zajednici, svojim etničkim i kulturnim odlikama, imali sasvim izuzetno mesto, Jugoslavija je raspolagala privrednim, kulturnim i političkim kapacitetima koji su dopuštali njihovu integraciju. Povratak u taj prostor postaje izgledan u evropskoj budućnosti Zapadnog Balkana, a

biće dodatno podstaknut evropskom integracijom Turske. Ali će takva budućnost imati i određene specifičnosti.

Albanci su prvu deceniju XXI veka zaključili formiranjem dve nacionalne države. U tom smislu gotovo da su ostvarili punu nacionalnu integraciju, u onom značenju koje je opterećivalo prošlost svih balkanskih zajednica u protekla dva veka. Albanija trenutno ima oko 3,2 miliona stanovnika, s neznatnim manjinama od kojih je najveća grčka, najviše 6 odsto. Albanija i Kosovo su najmlađa evropska društva, s prosekom ispod 30 godina. Na Kosovu se broj stanovnika procenjuje na 1,8 milion, i verovatno već ispod desetine su manjine čiji broj vremenom opada. U poslednjih sto godina stanovništvo Kosova se gotovo upetostručilo. Bez obzira na status Kosova, koji zvanično Srbija nastoji da održava u stanju provizorijuma i zamrznutog sukoba, Albanija i Kosovo postali su posebni slučajevi u tom smislu da su konstituisani kao de facto nacionalne države. Multietnički koncept inače je u postjugoslovenskim zajednicama bio poseban izazov. Upravo zato primer Albanije i Kosova prethodi narušavanjem ionako rovite nacionalne ravnoteže, pre svega u Makedoniji i u BiH, čiji je multietnički karakter, između ostalog, osnova optimizma da će zapadnobalkanska regionalna zajednica, u okviru evropskog procesa, ponovo i uskoro biti opipljiva stvarnost. U tome je objašnjenje, između ostalog, hitrine kojom su nacionalisti u Srbiji i Republici Srpskoj požurili da na kosovski predsednik zaprete dezintegracijom BiH, ali i odlučnosti EU i SAD, koja se ispostavila delotvornom, da se takvo razbijanje jugoslovenskog prostora zaustavi.

Pred Albanijom i Kosovom su takođe, ozbiljni izazovi na koje se ne mogu dati uverljivi odgovori van okvira regionalne saradnje. Oni su demografske, ekonomske i socijalne prirode, mada će ostati prisutna i pretnja islamizma, u perspektivi globalnog uspona političke religije. Ali, sekularizam čitavog bivšeg otomanskog prostora nije moguće unaprediti bez

evropske integracije, time i resekularizacije same Turske. Ako su dezintegrativni i antimodernistički mehanizmi poznog Osmanskog carstva generisali albanski nacionalizam, najkasnije od 1878, jedna od snaga modernizacije i evropeizacije mogla bi poticati iz onih procesa na kojima se zasnivala modernizacija i evropeizacija Turske. Reč je o procesima koji ne moraju imati konačno niti zvanično ishodište.

Na političke elite Kosova i Albanije u novoj konjunkturi, prenosi se značajna politička odgovornost, u smislu potrebe da se održi multietnički karakter njihovih suseda, Makedonije, Srbije, BiH i Crne Gore. Takođe je potrebno da se nove, većinski muslimanske države, etabliraju i emancipuju kao liberalno-demokratske. Poruke takvih procesa imale bi globalno značenje, i takav istorijski izazov Kosovo, Albanija, njihovi susedi i partneri, EU i SAD, ne bi trebalo da propuste.

U deceniji u kojoj će se obeležiti vek od jugoslovenskog ujedinjenja, povratak integracionoj ideji - mada i dalje, u lokalnim shvatanjima, politički nekorektno - postaju opšti prioriteti srpske i hrvatske politike. Uspostavljanje osovine dobre srpsko-hrvatske saradnje obezbediće, gotovo samo po sebi političke i ekonomske potencijale koji će obnoviti nekadašnji zajednički prostor lišen ekonomskih i kulturnih zajednica. Taj prostor će i za Albaniju i Kosovo biti neka vrsta primarnog evropskog integrativnog obruča, ali se taj prostor mora očistiti od naslaga etničkog partikularizma i rasizma. U okolnostima u kojima se ne može potražiti tačka oslonca u odgovornim domaćim elitama koje ne postoje, EU i SAD, ukoliko imaju potrebu da na Zapadnom Balkanu uspostave demokratiju, mir i stabilnost, moraju pribegavati politici lične odgovornosti, zapravo primernom kažnjavanju i nagrađivanju lokalnih lidera i institucija. Ako postoji politička mantra koja vodi takvoj budućnosti, to su celovitost Makedonije i BiH. U slučaju Srbije, u kojoj se neguju mentalitet nacionalne isključivosti, političkog pravoslavlja, i nove generacije rođenih gubitnika, potrebno je, možda, progovoriti i o tome, da se njeni nacionalni interesi nisu naročito promenili nakon 1918, kad su se oni, u najboljem od svetova, mogli realizovati samo u zajednici oslobođenoj granica u svakom smislu.

Zablude, mišljenje i posledice

PIŠE: VLADIMIR GLIGOROV

Ovo sam pisao, i objavio u Politici, povodom plana Martija Ahtisarija u vreme kada se o njemu još raspravljalo i kada se unisono tvrdilo da je u suprotnosti sa međunarodnim pravom:

„Ima li mesta za jedno disidentsko mišljenje o tome da li je predlog Martija Ahtisarija u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija, sa rezolucijom 1244, i da li bi odluka o nezavisnosti Kosova bila presedan?

Predlog je u skladu sa Poveljom zato što Ujedinjene nacije ne mogu trajno da preuzmu bilo čije suverene odgovornosti. Štaviše, Povelja nalaže da se teritorije koje su pod međunarodnom upravom pripreme za to da preuzmu obaveze suverenih članova međunarodne zajednice. Ahtisarijev predlog čini upravo to. Mogući su drukčiji predlozi i rešenja, ali se ne može reći da ovaj nije u skladu sa Poveljom. Može, naravno, da se raspravlja kako se došlo do toga da su Ujedinjene nacije preuzele suverene odgovornosti na Kosovu, ali to nije rasprava o Ahtisarijevom predlogu.

On se, takođe, zasniva na Rezoluciji 1244. Saveća bezbednosti. U toj se rezoluciji nalaže prenošenje unutrašnje suverenosti na kosovske privremene institucije kako bi one stekle suštinsku autonomiju. Ne kaže se da je ta autonomija konačni oblik suverenosti Kosova, već se odluka o tome prenosi na buduće političko rešenje. Ahtisarijev predlog polazi od toga da održivo rešenje mora da uskladi unutrašnju i spoljašnju suverenost. Budući da je pitanje unutrašnje suverenosti rešeno Rezolucijom 1244. u korist Kosova, spoljašnja bi suverenost, u celini ili delimično, mogla da bude preneti u nadležnost Srbije samo ako bi se sa tim složili građani Kosova. Te saglasnosti nema. Srbija je mogla pre 1999, posle 1999, a može i sada, kao što će moći i u budućnosti da, nezavisno od toga do kakvog se političkog rešenja sada dođe, ponudi Kosovu zajedničku državu gde bi neki elementi spoljašnje suverenosti bili u nadležnosti Srbije. Ni to ne bi bilo u neskladu sa Poveljom i Rezolucijom. Problem je pribaviti saglasnost.

Konačno, je li kosovski slučaj presedan? Jeste, za sve iste, ne tek slične, slučajeve. Ako bi se

našao isti takav slučaj kao što je kosovski, Savet bezbednosti bi morao da odluči isto kao u slučaju Kosova, ako bi poštovao Povelju Ujedinjenih nacija i hteo da bude dosledan. U ovom času takvih slučajeva nema, a mala je verovatnoća da će ih biti u budućnosti. Presedan se ne primenjuje na neki drugi slučaj tako što neko uoči sličnost, već kada se utvrdi identičnost u onome što je relevantno.

Za ovo poslednje, evo primera. Da li je neko od ovih koji sada tvrde da će Kosovo biti presedan za gotovo svaki spor o suverenosti u svetu, da li je iko smatrao da je stvaranje Republike Srpske, onako kako je stvarana i onda kada je stvarana, presedan za Kosovo? Ili sada smatra da je presedan za, recimo, jug Srbije? Zašto bi dakle, Kosovo bilo presedan za Republiku Srpsku ili za bilo koji sličan slučaj? Taj je, dakle, argument o presedanu nevažan i prevashodno retorički. Važni su oni prethodni o saglasnosti Ahtisarijevog predloga sa poveljom Ujedinjenih nacija i Rezolucijom 1244. A ta je saglasnost nesporna“.

Međunarodni sud pravde je u obrazloženju svoga mišljenja o tome da li je izjava o nezavisnosti Kosova u suprotnosti sa međunarodnim pravom u osnovi potvrdio ovakvo tumačenje Ruzolucije 1244. i ukazao na to je Savet bezbednosti pokretanjem, između ostalog, misije Martija Ahtisarija zauzeo stav da se o budućem statusu Kosova mora doneti odluka u određenom roku, jer je stanje uspostavljeno Rezolucijom 1244. neodrživo. Srpska je strana zasnovala svoju politiku na ubeđenosti da joj Rezolucija 1244. garantuje suverenitet na Kosovu i da će joj to potvrditi Međunarodni sud pravde, između ostalog, i zato što će ceniti da bi suprotna odluka mogla da ima ozbiljne političke posledice, jer bi bila shvaćena kao presedan koji će ohrabriti secesionističke pokrete. Ova argumentacija je naišla na kritiku pred Međunarodnim sudom o čemu sam pisao odmah posle održanog javnog sučeljavanja stavova:

„Čitajući do sada iznete argumente pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu, mislim da mogu da zaključim da za srpski tim ima nade samo ako Sud bude donosio političku, a ne odluku zasnovanu na

pravu. To je više nego jasno, posebno ako se pročitaju istupanja zastupnika Ujedinjenog Kraljevstva. Kratko i neverovatno jasno izlaganje profesora Kroforda, po svim učesnicima, čini se, najvećeg autoriteta u ovoj oblasti, čita se kao definitivno.

Najpre, pitanje na kojem je insistirala Srbija, i koje je postavljeno Sudu, ne može, po svemu sudeći, da dobije odgovor kojim bi se postigao cilj kome teži srpska strana. Jer se od Suda traži da ceni legalnost deklaracije o nezavisnosti. Ali čak i ako bi sud odlučio da je taj čin zaista bio nelegalan, to ne bi istovremeno značilo i da je nezavisnost Kosova nelegalna - što je očigledno ključni pravni argument. Sud bi, naravno, mogao da zasnuje svoje mišljenje o deklaraciji na argumentima protiv secesije, rukovodeći se političkim razlozima, kojima obiluju izlaganja koja se protive kosovskoj nezavisnosti.

Ali ne i pravnim. To je, po svemu sudeći, ključni problem. Iz argumenata koje su do sada iznele suprotstavljene strane, teško je videti da međunarodno pravo zabranjuje secesiju, jer uopšte ne reguliše postupak nastanka država. Ono, jasno je, ne sadrži pravo na secesiju, ali je ni ne zabranjuje. Iz niza primera koji su razmatrani, vidi se da je Savet bezbednosti u nekim slučajevima, sa kojima se često poredi slučaj Kosova, izričito zabranjivao secesiju ili priznavanje novih država (tu, po svemu sudeći, spada i Bosna i Hercegovina). U slučaju Kosova, kao i u mnogim drugim slučajevima, takve odluke Saveta bezbednosti nema.

Uz to, argument da Rezolucija 1244, ustvari zabranjuje secesiju i donošenje deklaracije o nezavisnosti nije, kako izgleda, posebno jak, budući da postoje jasni dokazi da je ona bila posmatrana kao statusno neutralna. Drugim rečima, da se nije izjašnjavala o tome kako bi trebalo da izgleda konačni status Kosova. A proces kojim se došlo do stanja takvog kakvo jeste nesumnjivo je to stanje, nezavisnost Kosova, imao kao jedan od mogućih ishoda.

Dakle, kada se čitaju argumenti, ako bi se Sud ograničio na to da odgovori na usko formulisano

pitanje koje mu je postavljeno, pravno posmatrano, bar ceneći težinu iznetih argumenata, ili bi morao da se ne složi sa srpskim timom ili bi njegovo mišljenje bilo lišeno značajnijih pravnih posledica kakvogod da je. Jedino ukoliko bi sudije rešile da stvari posmatraju politički i da cene šta im se čini da je celishodnije, Sud bi mogao da prihvati argumente ili neke od argumenata srpskog tima.

Naravno, Sud može da posegne za argumentima koji u raspravi nisu izneti ili su učesnicima rasprave nepoznati, što je svakako razlog da se njegovo mišljenje očekuje sa velikim zanimanjem“.

Opet, srpska je strana tražila pravno mišljenje nadajući se da će prevagnuti politički argumenti. To bi možda moglo da se dogodi da je pitanje postavljeno u opštijem obliku, recimo, poput često pominjanih pitanja koje su kanadske vlasti postavile svom Vrhovnom sudu. Kanadske su vlasti iskreno htele da znaju da li Kvebek ima pravo na unilateralnu secesiju po kanadskom ustavu i po međunarodnom pravu i koje pravo ima prednost u slučaju da se po ovom pitanju razlikuju? Dakle, ne da li skupština Kvebeka krši unutrašnje ili međunarodno pravo ako proglasi nezavisnost, već da li ima pravo po ustavu i međunarodnom pravu da izdvoji ovu provinciju jednostranom odlukom? Sud je našao da to pravo ne postoji ni u kanadskom ustavu niti u međunarodnom pravu. No, kanadski je ustavni sud bio mišljenja da Kanada ne bi imala izbor nego da pokrene pregovore sa Kvebekom ukoliko bi se njegovi građani na referendumu izjasnili za otepljenje i ukoliko bi u toj odluci bili uporni. Sličnog je mišljenja mogao da bude i Međunarodni sud pravde da je bio suočen sa istim pitanjima u slučaju Kosova. Ovo pogotovo, jer Rezolucija 1244. već poziva na pregovore o budućem statusu. Da bi se to izbeglo, postavljeno je pitanje koje je moglo da dobije povoljan odgovor samo ukoliko bi strah od širenja secesionizma nadvladao pravnu argumentaciju. Budući da se secesionisti ne mogu oslanjati na pravo, osim u specifičnim slučajevima kada im se grubo krše ljudska prava, prema kojima međunaordno pravo ima obaveze, Sud očigledno nije našao da će doći do ozbiljnih političkih posledica ako to u svom mišljenju i istakne. Tako je pravo odnelo prevagu nad politikom.

Koje su posledice ovakve politike? Zbirno rečeno, da se suočava sa suženim mogućnostima da obezbedi ishode koji bi bili u skladu bar sa nekim od interesa koje država Srbija i njeni građani imaju na Kosovu. U osnovi svih problema jeste strategija

etničkog razgraničavanja koja je dobila široku podršku pre dvadesetak godina i koju srpska javnost još nije spremna da napusti. Zbog nje postoji neodoljiva privlačnost svih zabluda, kako o sopstvenim ciljevima, tako i o odnosu sveta prema njima. Kada je reč o politici prema Kosovu, alternative su relativno jasne: etničko razgraničenje ili sporazum o suverenim odgovornostima Srbije i Kosova. O tom sam sporazumu pisao više puta od 1999 (i pre toga, ali je ovde važan politički kontekst koji je nastao posle usvajanja rezolucije 1244), a posebno početkom 2003, uoči poznatog Solunskog susreta Evropske unije sa zemlja Zapadnog Balkana, i u vreme pregovora Srbije i Kosova uz posredovanje Volfganga Išingera i „trojke“ 2007. Rezime tih pisanja se može naći u mom skorašnjem napisu na „Peščaniku“, a povodom zasedanja Skupštine Srbije posle objavljivanja mišljenja Međunarodnog suda: „Svestan sam da je uzaludno, ali svejedno da odgovorim na pitanje šta bi vlada i skupština trebalo da urade?

Prvo bi trebalo da precizno definišu interese države Srbije na Kosovu - političke, ekonomske, kulturne i svake druge.

Drugo, da utvrde način - ustanove i politiku - kojima se ti interesi mogu ostvarivati. To znači da se tačno utvrdi ko preuzima odgovornost za šta? Dakle, šta je odgovornost Srbije, šta Kosova, šta autonomnih tela na Kosovu, a šta međunarodne zajednice u svim njenim oblicima.

Treće, da predloži sporazum između Srbije i Kosova o utvrđenim ciljevima, interesima i odgovornostima. To bi bila forma ustavnih međusobnih obaveza Srbije i Kosova i njihovih obaveza prema međunarodnoj zajednici. To bi istovremeno bio i osnov za uzajamno priznavanje.

Četvrto, da zajedno sa Evropskom unijom formulišu strategiju pridruživanja, regionalne saradnje i privrednog i društvenog razvoja.

Peto, da institucionalizuju partnerstvo kako bi se obezbedila realizacija preuzetih obaveza i obezbedilo uzajamno razumevanje i saradnja.

Razgovori ili pregovori bi bili, koliko tehnički toliko i statusni, kako se to sad kaže. Alternativa tome jeste teritorijalno i etničko razgraničenje, koje je posle presude Međunarodnog suda praktično neizvodljivo, uz ostalo i zbog toga što, čak i kada bi moglo da se zamisli, ide na uštrb interesa pre svega građana i države Srbije. To ne bi bilo teško utvrditi ako bi se ti interesi precizno sagledali i ako bi se razmotrili izvodljivi načini za njihovo ostvarivanje.

Da bi se ovo poslednje videlo, dovoljno je poći od pretpostavke da se interesi Srbije na Kosovu ne mogu ostvariti osim uz saradnju kosovskih vlasti. Iz toga sve ostalo sledi.

Pri tom bi posebno trebalo imati u vidu asimetričnost interesa zainteresovanih strana. Srbija ima veće interese na Kosovu nego što Kosovo ima u Srbiji, a sa protokom vremena će se razlika uvećavati, a to će ostaviti traga na onome što će se konačno moći postići“.

Polazna tačka novog pristupa bi trebalo da bude napuštanje politike etničkog razgraničavanja i pogrešnog shvatanja suverenosti države nad ljudima i teritorijama. O ovom poslednjem bi možda imalo smisla nešto reći. Na najkraći način bi se državni suverenitet, od Hobsa i Bodena do danas, mogao odrediti kao skup obaveza države u međunarodnim odnosima koje su ili faktičke, kao posledica odnosa snaga, ili legalne, dakle, proističu iz međunarodnog prava. Ove međunarodne obaveze uključuju, opet od Grocijusa do danas, i obaveze prema građanima sopstvene i drugih država. Koje su te obaveze i kako se one regulišu i izvršavaju, to je posebno pitanje. No, u ovom konkretnom slučaju, suverenost Kosova i Srbije podrazumeva da ove dve države preuzmu obaveze, koje bi trebalo da su unete u njihove ustave, kojima se poštuju interesi njihovih građana i samih država. To bi tako bilo čak i kada bi Kosovo imalo samo unutrašnju suverenost, dakle ako bi imalo status koji bi se određivao kao „više od autonomije, manje od nezavisnosti“. Čak i tada, interesi građana Srbije i države

Srbije ne bi mogli da budu zadovoljeni ako ne bi postojao sporazum sa kosovskim vlastima, odnosno ako one ne bi preuzele odgovornost da te interese poštuju i o njima se staraju. Kosovo ima i zadržaće unutrašnju suverenost bez obzira na to koje će odnose izgraditi sa Srbijom. Štaviše, imaće i faktičku spoljašnju suverenost, kao što je već ima, jer jedino kosovske vlasti mogu da preuzmu obaveze prema međunarodnoj zajednici čak i ako Kosovo nije član Ujedinjenih nacija. Od suštinskog je značaja, dakle, da se razume da je suverenost Kosova u interesu Srbije, bar kada je reč o interesima koje ona i njeni građani imaju na Kosovu. Naravno, to bi trebalo formalizovati određenim sporazumom i institucionalizacijom partnerskih odnosa u oblastima od interesa za jednu ili obe strane.

U ostvarivanju tih suverenih obaveza značajnu ulogu ima i međunarodna zajednica, u budućnosti oličena pre svega u Evropskoj uniji. Opet, promena u odnosu na trenutno stanje bi bila samo u pravcu poboljšanja odnosa i povećanja odgovornosti triju strana, kako prema sopstveni građanima tako i prema građanima drugih dveju strana. Ti bi odnosi suverenih nosilaca odgovornosti učlanjenjem u Evropsku uniju prerasle u sistem obaveza unutar pravnog sistema ove složene zajednice. Uostalom, Evropska unija je politička i pravna konstrukcija koja bi upravo trebalo da rešava probleme koji proističu iz činjenice da nacionalna i etnička razgraničenja u Evropi nisu ni moguća a ni poželjna. Neke zemlje su homogene, ali velika većina nije i pokušaji da se ta homogenizacija postigne u eri nacionalizma su doveli do veoma krvavih ratova uz ispoljavanje najgorih strana ljudske prirode. A iste posledice je imala i srpska politika etničke homogenizacije, poznate pod eufemističkim nazivom „humanih preseljenja“. U racionalnoj javnosti, ako sopstveno iskustvo nije dovoljno, mišljenje Međunarodnog suda pravde bi trebalo da pomogne oslobađanju od zabluda i izboru političkog delanja koje teži dobrim posledicama.

Dva izazova Beogradu

PIŠE: DAVOR GJENERO

Odluka hrvatskih policy-planera da u decembru prošle godine glavna pravna savjetnica Ministarstva vanjskih poslova pred Međunarodnim sudom u Hagu (MSP) iznese razloge zbog kojih je Hrvatska bila među državama koje su priznale neovisnost Kosova i zašto smatra da legitimnost odluke o neovisnosti nije sporna, jedan je od onih poteza koji su izazvali nezadovoljstvo službenog Beograda. U Srbiji je, čini se, prevladalo mišljenje kako je ta odluka donesena pod pritiskom SAD, koje su svojevršni međunarodni pokrovitelj procesa proglašavanja kosovske neovisnosti. Redukcionistička objašnjenja, naravno, nikada ne mogu dati realnu sliku procesa koji su prethodili nekoj odluci niti oslikavaju interesnu strukturu koja je uvjetovala ponašanje aktera.

Kreatori hrvatske politike, naime, bez obzira na prioritete SAD, nisu imali stvarnoga izbora nego li jasno iznijeti svoj pravni stav, ali i viđenje međunarodno-pravne situacije koja je nastala neovisnošću Kosova, jer bi u protivnom Hrvatska, na neki način dovela u pitanje svoj položaj u međunarodnoj areni, ali i procese koji su prethodili njenu međunarodnom priznanju i stvaranju današnje međunarodne pozicije.

Hrvatska je argumentacija u jednom dijelu naličovala onoj, na primjer, Danske, koja je zagovor kosovske Deklaracije o neovisnosti temeljila na činjenici da je stanovništvo Kosova bilo izloženo dugotrajnom kršenju temeljnih ljudskih prava, da je volju za neovisnošću izrazilo legitimnim referendumom, da međunarodno pravo ne zabranjuje takve deklaracije o neovisnosti, te da proglašenje samostalnosti Kosova ne može biti presedan koji bi legitimirao buduća eventualna odvajanja entiteta od matičnih država. Hrvatsko objašnjenje ove odluke zasnivalo se na trima činjenicama.

Hrvatska smatra da prilikom definiranja konačnog statusa Kosova mora biti uvažena volja stanovništva, da su kosovski Albanci godinama bili žrtve vlasti Srbije, ali napominje i to da je u vrijeme Jugoslavije Kosovo bilo konstitutivni element Federacije, pa da je njenim raspadom, koji je konstatala Badenterova komisija, i narodu Kosova

otvoren prostor za samoopredjeljenje. U ovoj zadnjoj točki prepoznatljiv je temeljni politički stav tadašnjeg predsjednika Republike Stjepana Mesića, koji je, iako načelno nije bio sklon doktrinarnom razmišljanju, od odnosa prema arbitražnom mišljenju Badenterove komisije stvorio svojevršnu političku doktrinu, koja mu je bila vodilja u zauzimanju pozicija u brojnim „postjugoslavenskim krizama“.

Osim u odnosu prema neovisnosti Kosova, Mesić se, naime, na Badenterovo arbitražno mišljenje često pozivao i u graničnom sporu sa Slovenijom, ali i u rješavanju drugih bilateralnih sporova među državama nastalima nakon raspada jugoslavenske federacije, pa možemo reći da je zasnivanje odnosa novonastalih država na Badenterovom arbitražnom mišljenju svojevršna „Mesićeva doktrina“.

Ta je doktrina krajem prošle i početkom ove godine u Beogradu izazivala naročito nezadovoljstvo, koje nije bilo vezano samo uz pitanje statusa Kosova. Naime, Mesićev koncept (prema kojem Kosovo ima pravo na proglašenje neovisnosti u postojećim uvjetima, između ostaloga i stoga što je bilo konstitutivni dio federacije koja se raspala, pa je, po njegovim riječima, deklaracija o neovisnosti samo završetak procesa, započetog Miloševićevim udarom na federativno uređenje Jugoslavije, a nastavljenog proglašavanjem neovisnosti Slovenije i Hrvatske) u Beogradu je pobuđivao nervozu, prije svega stoga što je upravo u vrijeme kad je hrvatska predstavica pred MSP obrazlagala hrvatsku poziciju, u Srbiji na dnevnom redu bilo usvajanje Statuta Vojvodine. Hrvatska argumentacija o neovisnosti Kosova, niti Mesićeva pozicija, naravno, nisu predstavljale nikakav presedan za zahtjev o neovisnosti Vojvodine, jer je, osim konstitutivnoga položaja u bivšoj jugoslavenskoj federaciji, Kosovo imalo i „corpus“ i „animus“ neovisnosti.

Suci MSP, međutim, u svom arbitražnom mišljenju nisu uzeli u obzir hrvatsku argumentaciju o konstitutivnoj poziciji Kosova unutar jugoslavenske federacije, ali temelj njihove argumentacije o tome da Deklaracija o nezavisnosti Kosova

nije protivna međunarodnom pravu, nije suprotna, štoviše niti bitno različita od „Mesićeve doktrine“. Savjetodavno mišljenje, što ga je 22. jula objavio MSP precizna je međunarodno pravna analiza koja svjedoči o novom okviru razumijevanja državnog suvereniteta i prava naroda na samoopredjeljenje. Suci su izbjegli razmatrati „pretpovijest“, koja je prethodila međunarodnom protektoratu nad Kosovom, pa su hrvatski argumenti o konstitutivnosti nekadašnje pokrajine, koja je, doduše, bila sastavnim dijelom (Socijalističke Republike) Srbije, ali je isto tako bila i konstitutivni dio Federacije (izravno predstavljen u federalnim zakonodavnim i izvršnim tijelima), ostali nepredstavljeni u Savjetodavnom mišljenju. Međutim, Savjetodavno mišljenje nije bitno različito od političke doktrine koja odnose na području bivše SFRJ bazira na Badenterovom arbitražnom mišljenju.

Naime, aspekt zaštite ljudskih prava u sukobu između načela suvereniteta i nedodirljivosti granica, s jedne strane, i prava na samoopredjeljenje, s druge, temeljni je doprinos ovoga Savjetodavnog mišljenja međunarodnom pravu i međunarodnoj zaštiti ljudskih prava. Sud konstatira da je upravo pitanje prava na samoopredjeljenje ono u kojem je u proteklom razdoblju međunarodno javno pravo najviše napredovalo, a da je prilikom prosuđivanja legalnosti odluka o samoopredjeljenju ključno pitanje tretiranja ljudskih prava. Ovakvim shvaćanjem odnosa samoopredjeljenja i suvereniteta, Sud stvara osnovu za istovremenu međunarodnu zaštitu ljudskih prava i osiguravanje stabilnosti međunarodnog poretka i nedodirljivosti granica.

Upravo je taj koncept snažno naglašen u mišljenjima Badenterove komisije, a suci MSP svoj doprinos međunarodnom javnom pravu - stanovište da u suvremenom svijetu koncept zaštite temeljnih ljudskih prava ima prioritet pred tradicionalnim poimanjem državnoga suvereniteta - na neki način baštine i iz doprinosa Badenterove komisije. Kad je riječ o „Mesićevoj doktrini“, onda valja znati da je Hrvatska mišljenjem Badenterove komisije prepoznata kao suverena država u svojim granicama tek kad je

ispunila važan uvjet vezan uz temeljna ljudska prava. Iako je tadašnji hrvatski predsjednik Franjo Tuđman, na neki način pravo na hrvatsku državnu samostalnost gradio na konceptu „neprekinutog kontinuiteta hrvatskoga državnog prava“, dakle, konceptu što ga je primjereno situaciji maloga europskog naroda bez nacionalne države u XIX stoljeću oblikovao Ante Starčević, to Badenterovoj komisiji nije bilo dovoljno da Hrvatsku prepozna kao suverenu državu u granicama definiranim Ustavom iz 1974.

Da bi mogla polagati pravo na teritorij, država je najprije morala osigurati sustav zaštite ljudskih prava stanovništva nastanjenog na tom teritoriju, a da bi područja što su se 1991. godine našla izvan kontrole vlasti u Zagrebu mogla smatrati dijelom svoga suvereniteta, Hrvatska je morala stvoriti zakonsku infrastrukturu zaštite nacionalnih prava i političke integracije građana koji pripadaju srpskoj nacionalnoj zajednici, a žive na područjima koja su ostala izvan kontrole hrvatskih vlasti. Zbog toga je „Badenterov uvjet“ za priznavanje Hrvatske bio donošenje Ustavnog zakona o ljudskim pravima i pravima nacionalnih zajednica ili manjina, što ga je Hrvatska usvojila u decembru 1991. godine, i tek nakon toga zajedno sa Slovenijom bila međunarodno priznata 15. januara 1992.

Ustavni zakon, donesen na osnovi savjeta Venecijanske komisije Vijeća Europe, nažalost, nije preživio prvu ozbiljnu kušnju. U razdoblju od 1992, do 1995, dok je područje koje je prije rata u Hrvatskoj bilo nastanjeno većinskim srpskim stanovništvom bilo pod okupacijom, Hrvatska je formalno primjenjivala mjere političke integracije koje proizlaze iz Ustavnoga zakona, pa je u tom razdoblju srpska nacionalna zajednica u Saboru ostvarivala pravo na razmjernu zastupljenost (13 zastupnika). Međutim, nakon „Oluje“, na zadnjoj sjednici tog parlamentarnog saziva (Tuđman je pobjedu u „Oluji“ iskoristio za raspisivanje parlamentarnih izbora i uvjerljivu pobjedu svog pokreta) suspendirani su i pravo na razmjernu zastupljenost i formiranje dvaju kotareva - glinskoga i kninskoga - u kojima je srpska zajednica činila

većinu stanovništva. Načelo razmjerne zastupljenosti u predstavničkim i izvršnim tijelima lokalne i regionalne samouprave formalno nije suspendirano, ali se stvarno nije provodilo, i to sve do donošenja novoga Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina 2002. godine.

Pokazalo se da je tadašnja hrvatska vlast „političku integraciju“ i „suverenitet“ shvaćala vrlo redukcionistički, nastojeći steći kontrolu nad teritorijem, ali ne mareći za stanovništvo tradicionalno nastanjeno na tom teritoriju i njegova temeljna ljudska prava. Prva bitna politička promjena u Hrvatskoj počela se događati u međunarodno posredovanom i kontroliranom procesu mirne reintegracije Podunavlja. Formalno zasnovan na nelegitimnom dokumentu, Erdutskom sporazumu, što su ga potpisali, s hrvatske strane Tuđmanov virilist, a sa srpske, predstavnici ilegalnih vlasti, omogućio je reintegraciju i teritorija i stanovništva, očuvanje stečenih prava i kakve-takve temelje koegzistencije dviju zajednica. Šteta je što, nakon ostvarivanja tih temeljnih pretpostavki, koncept Erdutskog sporazuma nije napušten i nadomješten okvirom što ga je donio novi Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. Nažalost, i liderima srpske nacionalne zajednice u Hrvatskoj i dijelu hrvatske političke klase, koncept getoizacije i paralelnog života dviju odvojenih zajednica na istom prostoru donosio je više političke koristi nego koncept konsocijacijske strukture, u kome dvije nacionalne skupine preuzimaju suodgovornost za upravljanje lokalnom zajednicom i njen razvoj, kao što za takve lokalne zajednice određuje Ustavni zakon.

Iako to nije definirano mjerilima za otvaranje i zatvaranje pregovaračkih poglavlja, jasno je da se Hrvatskoj kao preduvjet za pristupanje Europskoj uniji postavlja uvjet pune integracije srpske nacionalne zajednice, što je svojevrsan dokaz o konsolidiranosti demokratskog poretka i načela vladavine prava. Zato se do kraja ove godine predviđa i dovršenje procesa što obuhvaća donatorsku konferenciju koja bi trebala omogućiti konačno zatvaranje problema izbjeglica.

Koliko god „Mesićeva doktrina“ u Beogradu „loše zvučala“, ona je, kad je riječ o odnosu prema Kosovu, daleko korisnija nego li „Halštajnova doktrina“ kojom su beogradski policy-planeri - od Koštunice do Tadića - sve vrijeme tako opčinjeni. Odmah nakon proglašenja neovisnosti Kosova i serije međunarodnih priznanja nove države tadašnja je administracija u Beogradu, u kojoj je ključni policy-planer bio Vojislav Koštunica, počela provoditi svoju verziju „Halštajnovе doktrine“.

Valter Halštajn u povijesti je zapamćen, prije svega, kao prvi predsjednik Komisije Europske ekonomske zajednice, ali uz njegovo se ime vezuje i doktrina koja je obilježila zapadnonjemačku vanjsku politiku u razdoblju hladnog rata. Tog uglednog profesora međunarodnoga javnog prava veliki je njemački kancelar Konrad Adenauer 1951. imenovao državnim tajnikom u Kanzleramtu, a ubrzo nakon toga državnim tajnikom u ministarstvu vanjskih poslova. Osim što je bio vođa njemačke delegacije u pregovorima o Šumanovom planu i tako već tada postao jednim od pionira europske integracije, u tom je razdoblju definirao političku doktrinu prema kojoj se Savezna Republika Njemačka smatrala jedinom legitimnom predstavnicom njemačkog naroda. Sukladno toj doktrini, ona nije održavala diplomatske odnose sa zemljama istočnoga bloka, osim sa Sovjetskim Savezom, na koji se, zbog njegovog posebnog statusa u aranžmanima vezanima uz državnost SR Njemačke, doktrina nije primjenjivala. SR Njemačka je, naime, prekidala diplomatske odnose s državama koje su formalno ili via facti priznale DR Njemačku, a bivša Jugoslavija i Kuba bile su zapravo jedine države s kojima je SR Njemačka, zbog primjene „Halštajnovе doktrine“, prekinula diplomatske odnose.

Ta je doktrina napuštena nakon dolaska na vlast Brantove socijaldemokratsko-liberalne administracije i formuliranja slavne „Ost-politik“ sedamdesetih godina, ali je de facto prestala djelovati već uspostavljanjem diplomatskih odnosa s Rumunjskom 1967. i obnovom diplomatskih odnosa s Jugoslavijom 1968. godine. „Halštajnova

doktrina“ bila je uzor za formiranje još dviju sličnih vanjskopoličkih doktrina. Najvažnija je, svakako, „Politika jedne Kine“, što je Narodna Republika Kina provodi još i danas, a slična je bila i situacija s Vijetnamom u vrijeme vijetnamskoga rata.

Koštuničina varijanta „Halštajnovne doktrine“ odstupala je od originala, jer se snižavanje razine diplomatskih odnosa, povlačenjem veleposlanika, primjenjivalo neselektivno, to jest jednako prema SAD, važnim europskim zemljama i zemljama u regiji. Smjenom vlasti u Beogradu, nakon koje je predsjednik Tadić postao ključni policy-planer, ta svojevrсна „Halštajnova doktrina“ o „jedinstvenoj Srbiji“ i snižavanje razine diplomatskih odnosa prema zemljama koje su uspostavile diplomatske odnose s Kosovom primjenjuju se selektivno, odnosno prije svega prema zemljama u regiji.

Odgovor Srbije na makedonsko i crnogorsko priznanje Kosova bio je daleko oštrije nego što je bila reakcija na priznavanje neovisnosti Kosova od strane drugih zemalja. Ta je odluka Skopja i Podgorice u Srbiji dovela do proglašavanja njihovih veleposlanika nepoželjnim osobama, a slijedeća oštra reakcija - povlačenje veleposlanika iz Podgorice - bila je izazvana time što je Crna Gora uspostavila diplomatske odnose s Kosovom. Isto tako, s Makedonijom su zaoštreni odnosi nakon što je ona regulirala svoj bilateralni granični problem s Kosovom i time zatvorila jedan od svojih „balkanskih problema“. Potez - zbog kojega su Skopje i Priština u globalnoj politici doživjeli pohvale i kojim je makedonska vanjska politika nastojala dokazati da nije dio „balkanskog problema“ - u Beogradu je doživljen sasvim drukčije.

Za razliku od Koštuničine verzije „Halštajnovne doktrine“, koja je bila tek manifestacija za unutarnju upotrebu i koja je u međunarodnim odnosima Srbiji više štetila nego što joj je koristila, Tadićeve selektivna primjena iste doktrine daleko je ozbiljnija. Naime, primjenom te doktrine Beograd odašilje signale o svom shvaćanju strukture međunarodnih odnosa.

Proces hrvatskog „učenja“ o integraciji, ne samo teritorija nego i stanovništva, i osiguravanje temeljnih ljudskih prava bio je tegoban i nije

išao „pravocrtno“. Ključan doprinos prevladavanju nekih temeljnih lekcija dala je međunarodna zajednica, ili preciznije, Europska unija. Badenter je bio samo „prvi učitelj“, a kao što je prvi ustavni zakon o ljudskim pravima i pravima nacionalnih zajednica ili manjina bio preduvjet za međunarodno priznanje, tako je i onaj drugi, danas važeći, daleko kvalitetniji i pretežno plod „domaće pameći“ (iako je i on bio vrednovan pred Venecijanskom komisijom) bio uvjet za otvaranje procesa stabilizacije i pridruživanja EU.

Srbiji se, kad je riječ o odnosu prema pravima stanovništva Kosova, nikada nisu zadavali međunarodni uvjeti, a niti jedna od političkih garnitura, koje su se u Beogradu izredale nakon 1990, nije niti pomišljala na to da se pozabavi pitanjem ne samo teritorijalne reintegracije, nego i reintegracije stanovništva. Otuda, kao konsekvencija proizlazi Savjetodavno mišljenje MSP, kojim se definira da je integracija teritorija bez integracije stanovništva u današnjim međunarodnopravnim okolnostima daleko manje prihvatljiva, nego li dovođenje u pitanje klasičnog koncepta suvereniteta, po kojem nosilac suvereniteta ima mogućnost odnositi se prema stanovništvu unutar svoga područja suverene vladavine kako mu drago.

Sada je službeni Beograd pred dvama teškim izazovima: s jedne strane, mora se suočiti s posljedicama arbitražnog mišljenja, donesenog na njegov zahtjev, a s druge, mora početi promišljati i o posljedicama svog odnosa prema državama u regiji. Iz istog političkog mentaliteta, kojemu je proklo što se u međunarodnom javnom pravu dogodilo u drugoj polovini prošlog stoljeća, proizlazi i koncept asimetričnih regionalnih odnosa, što ga Beograd sustavno nudi svojim susjedima (također i primjenom „omekšane“ varijante Halštajnovne doktrine). Zbog tog mentaliteta policy-makeri u Srbiji sustavno odbacuju svaku regionalnu inicijativu zasnovanu na matričnim odnosima. Zato bi se Beograd srednjoročno mogao naći u dvostrukim problemima - definitivno suočen s „gubitkom“ Kosova, a izoliran od zemalja u susjedstvu.

Kraj drame, početak farse

PIŠE: IVAN TOROV

Iako vešto eskivira da racionalno objasni zašto njegova stranka (SPO), doduše, mala, po uticaju ni nalik onoj iz devedesetih, marljivo participira, što u kreiranju što u realizaciji „kosovske politike“ aktuelnog državnog vrha, alijas Borisa Tadića i njegovog kabineta, Vuk Drašković ume da povremenim retoričkim akrobacijama održi lekciju svojim koalicionim partnerima. Ocenivši tako, nedavno da je savetodavno mišljenje Međunarodnog suda pravde o legalnosti Deklaracije o kosovskoj nezavisnosti prava katastrofa za srpske državne i nacionalne interese, ali i da se insistiranjem da se, mimo volje relevantnih zapadnih zemalja, Generalnoj skupštini UN nametne izjašnjavanje o tekstu rezolucije, koji, u suštini, ignoriše, zapravo se konfrontira sa realnim stanjem na terenu, vlast u Beogradu neodgovorno poigrava sa sudbinom države i naroda, lider Srpskog pokreta obnove je svoj pogled na spoljno-politički (kosovski) kurs efektno završio: Kosovo je, kaže on, pokrajina u sastavu Srbije onoliko koliko je čuveni Kaligulin konj bio - senator. Kako srpski državni vrh opstaje tvrdo pri tome da je preambula Ustava crvena linija koja se ne sme preći, po logici Draškovićeve usporedbe, u Srbiji nije malo političara koji se mogu smatrati potomcima „slavnog“ rimskog diktatora.

Patriotska, prkosna i dušebrižnička nacionalna matrica u vrhu i oko njega, naravno, samo odmahuje rukom na ovu Draškovićevu „grubu“ paralelu, smatrajući je nedostojnom za jednog srpskog političara, koji je do pre nekoliko godina bio šef diplomatije. Tako reaguje i na višestruko ponovljeno upozorenje lidera Liberalno-demokratske partije Čedomira Jovanovića da se, posle Haga, mora radikalno promeniti, odnosno staviti tačka na (do)sadašnju poražavajuću državnu politiku prema Kosovu. Pre svega, prihvatanjem (ne mora i formalnim priznavanjem nezavisnosti) činjenice da je Srbija izgubila Kosovo, uspostavljanjem pune komunikacije Beograda sa Evropskom unijom i SAD, ali i Prištinom, u potrazi za modalitetima koji će život građana Kosova, i Albanaca i Srba, učiniti bezbednijim, vrednijim i dostojanstvenijim. Uz napomenu da je nepromenjeni obrazac politike, koju je na „izvornim principima“ Slobodana Miloševića, osmislio Vojislav Koštunica, a Boris Tadić, manje-više, dosledno manifestuje kroz neproduktivni i

konfliktni spoljno-politički (jeremićevski) kurs, najefikasniji put da se „srpsko“ Kosovo u dogledno vreme očišti od - Srba.

No, u Srbiji, među tvorcima i realizatorima njene državne politike stvari ne funkcionišu tako kako ih zamišljaju Drašković i Jovanović. Samo što je saopštena „presuda“ iz Haga i tek što se počelo razmišljati kako i čime zameniti neobuzdani optimizam iz prethodne dve godine da će „pravda, sasvim pouzdano, biti na našoj strani“, pokrenut je novi ciklus, preciznije, političko-medijski presing, sa osnovnim porukama svetu: „nema predaje“, „idemo dalje u nove diplomatske pobeđe“, dojučerašnje „autoritativne i ugledne“ haške sudije naprasno postaju „neozbiljni i neodgovorni egzekutori

RAZUMEVANJE ODGOVORA

PIŠE: VELIMIR ČURGUS KAZIMIR

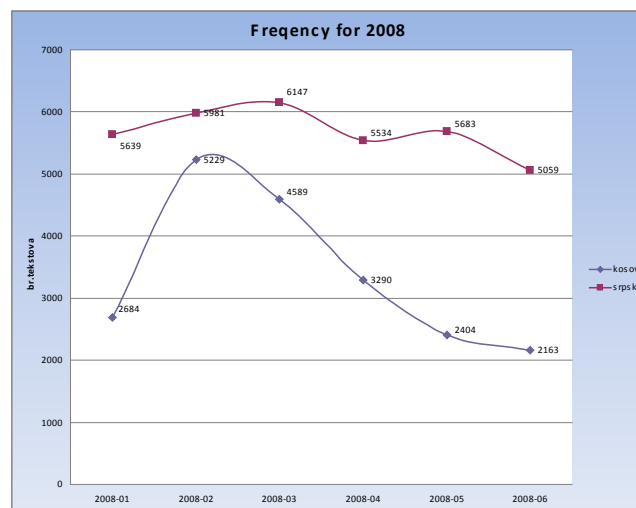
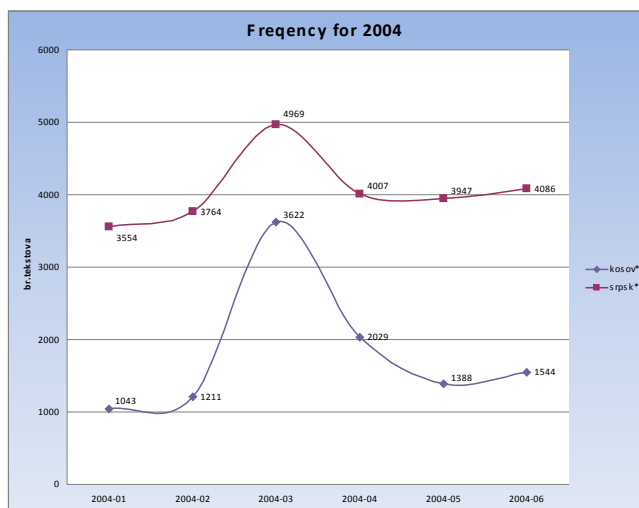
Odluka Međunarodnog suda pravde u Hagu da deklaracija kosovske skupštine o proglašenju nezavisnosti Kosova nije u suprotnosti sa međunarodnim pravom ne samo da otvara široke rasprave o prirodi međunarodnog prava i međunarodnih odnosa nego i kako unutrašnja (srpska) politika koristi ovu temu za svoje dnevne potrebe. Kosovo je, nema sumnje, sve vreme veoma prisutno na javnoj, političkoj i medijskoj sceni Srbije kao tema koja se uvek može pretvoriti u udarnu, na naslovnim stranama. Taj medijski potencijal Kosova korišćen je, međutim, ne samo kada su događaji na samom Kosovu to diktirali već i onda kada je bilo potrebno da se ono iskoristi za početak političke kampanje.

Kosovo je neodvojivo od prideva „srpski,o,a,e,u“. Prvi put smo radili uporednu frekvencijsku analizu novinskih tekstova u srpskoj štampi koji su objavljeni od početka 2003, do jula 2010. godine preko reči „Kosovo“ i „srpski“, u svim padeškim promenama. Naravno, pridev „srpski“ stalno je prisutan u većem broju od pojma „Kosovo“. Ono što, međutim, fascinira kod ove dve reči to je njihova zajednička „sudbina“. Krive „Kosova“ i „srpske“ bukvalno prate jedna drugu. Kod prvog najvećeg zajedničkog „pika“, koji se odigrao u martu 2004 (preciznije 17. marta 2004), „Kosova“ je pomenuto 3622 a „srpski“ 4969 puta. Reč je o nasilnim demonstracijama kosovskih

političke volje najmoćnijih sila". Gotovo horski, preko reprezentenata državne politike i instrumentalizovanog parlamenta, zapevao se „stari dobri“ Miloševićev šlager „Srbija se saginjati neće“. Krenuli su Tadićevi emisari da obilaze zemlje „koje se kolebaju“, urgentno, takoreći preko noći, u Njujork je poslata srpska verzija „izbalansirane“ rezolucije, koja ignoriše (blaga reč za odbacivanje) mišljenja MSP, ponavlja stav o neprihvatljivosti „jednostrane secesije“ i traži „dijalog o svim otvorenim pitanjima“ Beograda i Prištine, što će reći, o statusu Kosova. Tadićev izgovor da se požurilo jer se „čulo da i Albanci pišu svoju rezoluciju“, šokirala je Brisel i Vašington, koji su blagovremeno poslali Beogradu predlog-preporuku (i koja je navodno

prihvaćena) da zajednički napišu „nešto drugačiju rezoluciju“. Još kad im je u međuvremenu pristigla Jeremićeva izjava da će postizanje većine za srpsku rezoluciju biti „skoro nemoguća misija“, samo po sebi im se nametnula dilema - zašto Srbija, uprkos svemu, pokreće još jednu bitku za koju i sama ne veruje da će je dobiti, ali je i te kako može gurnuti u konfrontaciju sa Zapadom, i je l' se ona to svesno izlaže visokom riziku da zbog već izgubljenog Kosova žrtvuje i članstvo u Evropskoj uniji.

Po logici koja na ovim prostorima vlada pune dve decenije, da i „ono najgore“ može biti „dobro za Srbiju“, iz Beograda se već danima šalju (polu)zvanična objašnjenja, čak i preko uticajnijih medija,

Albanaca koje su dovele do napada, ubistava i rušenja srpskih kuća i pravoslavnih verskih objekata. Drugi „pik“ odigrava se u februaru 2008, posle proglašenja nezavisnosti Kosova. Ovom prilikom „Kosovo“ se pominje rekordno - 5229 puta, a „srpski“ 5981. Najveći rekord korišćenja prideva „srpski“ odigraće se mesec dana kasnije - u martu 2008. godine kada dolazi do pada Vlade zbog neslaganja koalicionih partnera upravo oko Kosova. U martu 2008, pridev „srpski“ pomenut je 6147 puta, a „Kosovo“ 4589.

Same frekvencije ne daju, međutim, odgovor na to kakvu vrstu informacija dobija prosečni čitalaca novina u Srbiji kad je reč o Kosovu. Osim mantrre „Kosovo je Srbije“ i „Kosovo je srpsko“ veoma je malo onoga što se zna o samom životu i funkcionisanju vlasti na Kosovu. To nije nikakvo čudo, jer u periodima političkih kampanja, a i mimo njih, o kosovskoj svakodnevnici i životu i problemima običnih ljudi malo ćemo nešto saznati. Izveštavanje o ovoj temi pokriva između 4 i 8 odsto svih tekstova o Kosovu. Centalna tema je, naravno, status Kosova, posle toga sledi

tema koja obrađuje međunarodnu upravu i, naravno, incidenti na Kosovu. Pošto je incidenata, generalno gledano sve manje to politički, pravni i statusni problemi postaju apsolutno dominantni. (Problem statusa Kosova pokriva povremeno i više od 50 odsto tekstova o Kosovu).

Naravno, problem odnosa prema Kosovu mnogo je više unutrašnja (srpska) nego svetska tema, bez obzira koliko se truda ulagalo u to da se predstavi da je reč o nečemu veoma globalnom što može da destabilizuje ceo svet. Rasprave o opravdanosti postavljenog pitanja i pitijaska tumačenja odgovora idu u prilog onima koji smatraju da će ova tema još dugo iscrpljivati srpski politički i javni život i odlagati neophodne državne, političke, ekonomske i društvene reforme. Sposobnost bekstva od stvarnosti i energija koja se tom prilikom troši, u obrnutoj je srazmeri sa hladnom računicom: kolika je cena takvog odlaganja suočavanja sa stvarnošću. Čini se, naime, da se u misiji ubeđivanja sopstvenog naroda zaboravlja na ekonomski interes koji može da ponudi Kosovo, bez obzira na

koja otprilike sugerišu sledeće: ako i izgubimo bitku u Njujorku, to će biti „za dlaku“, što i nije tako loše, jer je „mala Srbija izgubila od najmoćnijih zemalja sveta“. Prednost i vrednost poraza vidi se u narušenom kredibilitetu zapadnih sila, koje su na jedvite jade slomile otpor jedne male države, u ojačanom neraspoloženju prema njima kod država koje se još kolebaju da li da priznaju Kosovo, učvršćenju stava Rusije, Kine i još nekih zemalja, kao i u cementiranju podela unutar same Evropske unije. Zato, kažu u tim krugovima, možda je bolje za Srbiju da izgubi u Generalnoj skupštini UN nego da čini „trule kompromise“ sa EU i SAD. Samo ako Srbija ostane čvrsta i nepopustljiva, zemlje koje podržavaju Kosovo moraće ozbiljno s njom da pregovaraju.

Dobri poznavaoци srpske politike će u tome brzo i lako prepoznati refleksije dugotrajne i po reperkusijama katastrofalne Miloševićeve strategije patriotskog

busanja u grudi, samopouzdanja bez pokrića i kontinuitet logike kako se prkošenjem i inatom mogu pobediti i najmoćnije sile. Sindrom „jači smo od sudbine“ je, zapravo, bio glavni moto pod kojim su SPS i JUL gurnuli Srbiju u agoniju, nastavak Miloševićevog stila vladanja da se precenjivanjem sopstvene moći i izdržljivosti i, podcenjivanjem odlučnosti međunarodnih krugova da reaguju kako situacija nalaže, ustvari, država i narod svesno guraju na pozicije gubitnika, u pravu katastrofu. U takvom ambijentu, naravno, radikalno su se smanjivale šanse da Srbija koliko-toliko realno procenjuje šta joj, kad i koliko od ponuđenih rešenja može biti od koristi. Ta prkosna gubitnička filozofija datira još iz vremena Miloševićeve „antibirokratske revolucije“, a svoj puni izraz dobila je u razdoblju raspada i ratova na prostorima bivše Jugoslavije. Tako je bilo i sredinom devedesetih godina, kada je Milošević prepotentnom nadmenošću odbacio mogućnost pregovora sa liderom

njegov konačni status. Ali, tumačenje odgovora ne podrazumeva i rad na budućnosti.

U prilogu možete pročitati neka od rešenja i ideja vezanih za status Kosova napisana pre odluke Međunarodnog suda pravde.

Politika, 15. april 2009, Strana: A1.

KOSOVO NAM NE MOGU UZETI DVAPUT

Intervju: dr Tibor Varadi, profesor međunarodnog prava i jedan od zastupnika Srbije pred ovim sudom u sporu sa Bosnom i Hercegovinom.

Kakve bi posledice proizvelo mišljenje suda da je proglašenje nezavisnosti Kosova u skladu sa međunarodnim pravom? Koliki je to rizik za Srbiju koja je rekla da će prihvatiti odluku suda kakva god bila?

Ja ne vidim tu neki zaista veliki rizik. Ako bi sud stao na takvo stanovište Kosovo nam ne bi bilo još jednom oduzeto, ono već od 1999. godine faktički nije u srpskoj vlasti. Faktičko stanje se ne bi promenilo, ali bi ono postalo čvršće nego što je sada.

A ako bi sud doneo odluku da je proglašenjem nezavisnosti Kosova prekršeno međunarodno pravo?

To bi onda moglo još jednom da otvori vrata pregovorima.

Pregled, 07. jul 2009, Strana: 5.

MILOŠ OBILIĆ JE IPAK BIO SRBIN

Predsednica nacionalne Komisije za saradnju sa Uneskom, Zorica Tomić, izjavila je da je na nedavno

završenom sastanku Odbora svetske baštine Uneskoa, održanom u španskom gradu Sevilji, potvrđena pripadnost spomenika naše kulturne baštine na Kosovu i Metohiji Srbiji. „Spora nema. Sam naziv Odluke ‚Srednjovekovni spomenici na Kosovu, Srbija‘ potvrđuje pripadnost spomenika Srbiji. (...) ‚U procesu zaštite naše baštine i način njene obnove svi su uključeni. Stavljanje na Uneskovu listu je koliko čast toliko i veoma ozbiljna obaveza koja Srbiju delegira kao ozbiljnog partnera ne samo Uneskoa nego i Svetskog centra za zaštitu kulturne baštine. Na tome se permanentno radi, svako u svom domenu“, naglasila je Tomić. „Prostor kulture čini mi se kao jedan ozbiljan prostor gde se svet danas suočava sa problemom identiteta i kulturnog i nacionalnog. Ne samo za Srbiju, već za sve kulture slične našoj koje su male po opsegu, ali istorijski i u smislu baštine veoma značajne. Srpska baština na Kosovu i Metohiji je, možda, najbolji dokaz o trajanju i veličini vizantijske kulture kao evropske“, smatra Tomić.(...)

Danas, 15. februar 2010, Strana: 2.

NASELITI 200.000 IZBEGLIH SRBA

Upitan da li je moguće da predstavnici EU i SAD o tome nisu već mislili, odnosno da bi srpska strana povlačeći taj argument, pred zapadne zemlje ispostavila zaista nešto novo, Stojanović [Radoslav Stojanović, profesor međunarodnog prava i bivši zastupnik Srbije u sporu povodom tužbe koju je protiv nje podnela Bosna i Hercegovina Međunarodnom sudu pravde u Hagu] ponavlja da Srbija nikada do sada nije

kosovskih Albanaca Ibrahimom Rugovom o istorijskom kompromisu Srba i Albanaca, koji je mogao da bude mnogo povoljniji po Srbiju. Miloševića samouverena tvrdokornost kasnije je rezultirala eskalacijom obostranog nasilja na Kosovu, pojavom OVK, ratom, neuspehim pregovorima u Rambujeu i na kraju - bombardovanjem Srbije.

I potonje ponude - od Ahtisarijevog plana do današnjih dana - odbijane su u jalovoj nadi Miloševićevih naslednika da Zapad neće izdržati, da će svaka sledeća ponuda biti ona prava, za Srbiju optimalna. Odvijao se, ustvari, suprotan proces: svako naredno rešenje bilo je sve nepovoljnije, ali to nije smetalo srpskoj političkoj oligarhiji da, sejući neprestano lažni optimizam, iluzije i zablude o sopstvenoj veličini i pravovernosti, opstaje na logici da nije bitno koju će cenu da plate država i narod, žrtvujući svesno i tako kapitalne ambicije kao što je članstvo u Evropskoj uniji.

izašla sa takvim predlogom.

- Zvanični Beograd bi morao da izrazi nameru da 200.000 raseljenih s Kosova naseli na teritoriji severnog Kosova jer oni, zbog objektivnih okolnosti, nisu u stanju da se vrate svojim kućama koje su napustili tokom bombardovanja 1999. godine. Evropa i Amerika izvesno ne bi želele da im se ponovo dogodi humanitarna katastrofa, poput one koja je nastala nakon stvaranja države Izrael - objašnjava Stojanović.

Danas, 09. jul 2010, Strana: 3.

PREGOVARAĆE SE O ŽIVOTU, NE O STATUSU I DRŽAVNOSTI

Vojin Dimitrijević, direktor Beogradskog centra za ljudska prava, o predstojećem stavu Međunarodnog suda pravde prema Kosovu.

- U tom smislu, da li je zahtev Srbije da se proglašenjem kosovske nezavisnosti pozabavi MSP [Međunarodni sud pravde] bio dobar potez?

- Potez je bio dobar, bar psihološki. Vlada je bar za neko vreme smirila patriotsku vatru u zemlji. Setite se da je bilo predloga nekih doktora prava i nekih stranaka da Srbija tuži sve države koje su priznale Kosovo, što bi bilo skupo, a besmisleno, jer prema važećem međunarodnom pravu svaka država samostalno odlučuje o priznanju nekog novog entiteta i to ne mora da obrazlaže, niti može da za to odgovara. S druge strane, Srbija je time pokazala da traži mirno rešenje, zasnovano na pravu.

Pravo (ponekad) nije na našoj strani

PIŠE: BOJAN AL PINTO BRKIĆ

Bilo je to drugo pojavljivanje Srbije pred Međunarodnim sudom pravde. I, nije najbolje prošlo. Najviše pravno telo sistema Ujedinjenih nacija, čija je Srbija članica, odlučilo je da ne uvaži nijedan od argumenata predstavnika zvaničnog Beograda. Glasovima 10 naprema 4, uz povlačenje sudije iz Kine, koji se izuzeo iz odlučivanja, Sudsko veće zauzelo je stav da odluka o proglašenju nezavisnosti Kosova nije suprotna nijednom relevantnom aktu međunarodnog prava. Sudsko veće smatra da je slučaj Kosova izuzetan i jedinstven, odnosno da se ne mogu primeniti odredbe Povelje UN i Završnog akta iz Helsinkija koje garantuju suverenitet država potpisnica i nepovredivost granica. Sudsko veće je, takođe, došlo do zaključka da odluku o proglašenju nezavisnosti nisu doneli privremeni organi uprave koji na to nisu imali pravo, zbog nadležnosti UNMIK u civilnoj upravi nad teritorijom, već legitimni predstavnici naroda Kosova, predstavljeni u parlamentu koji je demokratski izabran.

Rečju, višegodišnja politika Srbije prema Kosovu sa insistiranjem na međunarodnom pravu doživela je potpuni poraz. Niti je zvanični Beograd pokušavao da štiti važeći pravni poredak, niti su upozorenja o opasnosti po teritorijalni integritet zemalja članica UN, sa zamahom secesionističkih težnji, bila iskrena i opravdana. Ne postoji, niti je postojala Pandorina kutija, čiji je čuvar sistem UN, a predstraža u Beogradu. Sve što smo godinama slušali od vlada Vojislava Koštunice i Mirka Cvetkovića bile su laži i nevešta podmetanja.

Članovi Sudskog veća koji su izdvojili svoje mišljenje u odnosu na većinsko nisu smatrali da bi MSP trebalo da se bavi ispitivanjem legalnosti odluke o proglašenju nezavisnosti, koja je politička, već su pozvali Generalnu skupštinu da, kao politički organ, izloži svoj sud, ili nisu uopšte bili za to da se pred MSP vodi rasprava o pravu na samoopredeljenje nacija protiv prava na teritorijalni integritet država. U tekstu savetodavnog mišljenja MSP objavljenom 22. jula, ni na jednom mestu se ne navodi da je Kosovo u

nećemu pogrešilo, odnosno da je bilo ko u Prištini ili u ime Prištine postupio protivpravno.

To može biti zbog toga što je Srbiju pred MSP zastupao trećerazredni pravni tim, na čelu sa Dušanom Batakovićem, stručnjakom za istoriju Balkanskog poluostrva u XIX veku, i malo poznatim Sašom Obradovićem, za koga nije jasno šta ga je preporučilo. Bataković je, istina, izložio istorijski kontekst događaja, sa težištem na XIX veku, kada populacija albanskog poretka nije bila većinska, niti je izražavala secesionističke težnje, budući da su teritorijom današnjeg Kosova upravljali osmanski Turci, sve do 1912. godine, što je sudsko veće saslušalo i otpisalo kao irelevantno za konkretan slučaj. Ostale argumente Beograda iznosili su profesori međunarodnog prava koji su se skoncentrisali na ograničavanje prava na samoopredeljenje. Ukupno iskustvo pravnog tima Srbije pred bilo kojim sudom, a kamoli Međunarodnim sudom pravde, moglo bi se opisati kao veoma ograničeno.

Da je razum slučajno prevladao u Beogradu pre početka *procesa veka*, kako se govorilo, zbog učešća i zainteresovanosti velikog broja zemalja, neko bi se setio da angažuje dobrog advokata (dovoljno bi bilo da je nastupao pred Vrhovnim sudom SAD ili jednim od viših sudova u Velikoj Britaniji ili Francuskoj), da prouči argumente Srbije i kaže kakve su šanse. To ne bi koštalo više od 100.000 evra, a moglo bi zemlju poštediti poraza i blamaže. Postoji izreka: „Ne ide se pred sud, ako nemaš slučaj“. Dakle, bilo je razumno platiti nekom da nam kaže da li objektivno imamo slučaj i, ako imamo slučaj, da predstavi naš slučaj pred MSP. Tarife poznatih advokata i advokatskih kancelarija, kako u Srbiji, tako i van Srbije nisu tajna. Mogla je vlada raspisati međunarodni tender za izbor pravnih savetnika u slučaju ispitivanja legalnosti odluke o proglašenju nezavisnosti Kosova, baš kao što se raspisuju tenderi za savetnike u privatizaciji Telekoma ili drugih većih firmi. Nije isključeno da bi se neka velika advokatska kuća iz Londona ili Vašingtona javila da zastupa vladu Srbije i bez honorara - zbog

reference koju donosi eventualna pobeda. Umesto toga, Vlada Srbije je diskrecionom odlukom izabrala pravnike za koje je smatrala da joj najviše odgovaraju, po tome šta ona želi da čuje, a ne po iskustvu pred sudom ili pravničkoj ekspertizi.

Razume se da ne postoji pravilo koje obavezuje vladu da izabere pravne zastupnike u ovakvoj vrsti procesa, kao što i svaka osoba ima pravo da sama obrazlaže svoje stavove ili da izabere zastupnika pred sudom, ali bilo bi interesantno videti troškove pravnog tima Srbije i računicu koliko smo, kao poreski obveznici i kao građani, platili poraz pred MSP, a koliko ćemo tek platiti kad se pokrene pitanje plaćanja za ubistva i progon građana Kosova, koji su u to vreme bili građani Srbije, i uništavanje njihove privatne imovine. Ti procesi mogli bi se voditi pred redovnim sudovima u Srbiji, jer kad vlada pošalje vojsku i policiju da brani državnu teritoriju tako što vrši progon stanovništva koje je domicilno na toj teritoriji, mora biti spremna da za to snosi odgovornost, isto kao što policija koja obije vrata na pogrešnom stanu i pričinu štetu, mora da plati tu štetu vlasniku stana. Ako je *reformisanim* sudovima u Srbiji to komplikovana materija, postoji opcija zaštite pred Evropskim sudom za ljudska prava.

Vlada Srbije se već duži niz godina u odnosu prema Kosovu ponaša kao uvređeni muž, koga je ostavila žena, nakon nemile epizode kućnog nasilja, i onda traži pomoć kuma - alkoholičara da potvrdi da on, na osnovu toga što je hranitelj porodice, uživa određena prava, i sveštenika koji negira mogućnost razvoda. Možda ti argumenti još uvek imaju prođu u nekim mizoginičnim društvima, ali u civilizovanom društvu, pred ozbiljnim institucijama, mogu naići samo na osudu.

Srbija na neki način ima sreće što je Sudsko veće nije kaznilo zbog nepoštovanja MSP. Da je proces vođen pred okružnim sudom u Velikoj Britaniji ili sličnoj zemlji u kojoj predsedavajući sudija uživa autoritet u materiji u kojoj sudi i ne plaši se da će mu neki čata u ministarstvu pravde zbog

NA KRAJU PUTA

PIŠE: MIROSLAV FILIPOVIĆ

toga zameriti, sud bi upozorio parničnu stranu zbog iznošenja neistinitih ili nepotpunih dokaza, a potom i kaznio pravnog zastupnika odstranjivanjem iz sudnice i predlogom advokatskoj komori da ga suspenduje zbog opstrukcije pravde. Pravni tim Srbije to, naravno, ne bi mogao znati, jer nije mnogo puta kročio u sudnicu u kojoj traje proces. Šta bi tek sud pomislio o gospodi Batakoviću i Obradoviću i o njihovom nastupu da nije kakvog-takvog autoriteta vlade koja ih je imenovala, nije lepo ni pomisliti.

Na kraju, vrhunski je bezobrazluk da se pravni tim, predvođen Dušanom Batakovićem, pojavi u parlamentu Srbije i, pod političkim kišobranom predsednika Borisa Tadića i ministra spoljnih poslova Vuka Jeremića, koji su ga imenovali, izjavi da MSP nije odgovorio na pitanje legalnosti secesije Kosova. Takvo pitanje niti je bilo postavljeno, niti je razmatrano pred MSP, pa je logično da Sudsko veće nije moglo ponuditi odgovor, kao što nije moglo ponuditi ni odgovor na pitanje kakva će biti vrednost dinara na kraju godine, ni kako će se kretati cena akcija NIS na Beogradskoj berzi. U Srbiji postoje brojni stručnjaci opšte prakse koji misle da znaju sve. Ipak, nikad nije bilo u prošlosti da se Srbija, preko Generalne skupštine UN, obraćala Međunarodnom sudu pravde, najavljujvala proces kao prekretnicu u globalnim odnosima, a onda odbacila zaključak Sudskog veća kao tehnički i gotovo nebitan. Saveznici Srbije, baš kao i protivnici u ovom slučaju, s pažnjom prate sve poteze. Pogrešno je misliti kako službeni Beograd može mimo sveta slati neke poruke, a da te poruke ne odjeknu nigde van granica Srbije (sa ili bez Kosova).

Možda je vreme da naučimo osnovnu lekciju o pravu: ono nije uvek na našoj strani i ne treba ga beskonačno prizivati, posebno ako postoje druge opcije. Političkim dijalogom, javnim ili tajnim, često se mogu urediti pitanja na način da nijedna od strana ne bude poražena bez mogućnosti oporavka. Poraz pred MSP mogao bi rezultirati dalekosežnim posledicama po Srbiju, ali u Beogradu ne postoji volja da se o tome razgovara.

Već smo pisali da će Srbija uskoro priznati Kosovo i da će primiti ambasadora mlade države u Beograd, a bezbednosne mere prilikom dolaska predsednika Kosova u Beograd biće neviđene. Tako mora da bude, to je normalno, i to je najbolje za Srbiju i njene građane.

Uveče na dan saopštavanja mišljenja MSP u jednom restoranu u Prištini do pred zoru se nazdravljalo srpskom ministru Jeremiću. Bilo je predloga, od koji svi nisu bili šaljivi, da se pored Klintonovog podigne spomenik Vuku Jeremiću kao drugom najzaslužnijem čoveku za potvrdu kosovske nezavisnosti. Niko, kažu, posle Clintona nije više uradio da Kosovo dobi je priznanje i potvrdu nezavisnosti.

Jednom su, ne tako davno, na svaki pomen premijera Srbije stranci prinosili prst i kuckali su po čelu, pokazujući tako svoje mišljenje o mentalnom stanju predsednika vlade. Sada čine isto, sa nevericom primajući informacije o iluzionističkim pokušajima ministra Jeremića da ceo svet napravi ludim. Kao vašarski šibicar. Gledali ste, nadam se igru sa tri šibice i staniolskom kuglicom. „Gde je kuglica“?!

Mi smo već ko zna koliko puta pisali i podsećali da Srbija nema nikakav plan za Kosovo, čak ni pogrešan, jer ovo što nam priređuju najviši državni rukovodioci nije plan. Takođe smo pisali da Srbija ima nekoliko vitalnih interesa a propas Kosova, ali da to što može da rešava neće da rešava, a pokušava da uradi baš i samo ono što ne može i što uopšte nije na dnevnom redu.

Činjenica da je mišljenje MSP tako jasno u korist Kosova ostavlja otvorenim pitanje: šta će Srbija sada uraditi? Ono što vidimo da čini ne sluti na dobro. Time Kosovo neće vratiti, a zemlju i narod će uvući u još veću bedu i izolaciju. Plan da u Generalnoj skupštini UN potraži ono što nije dobila u MPS je sulud i osuđen na propast. Poslednji biser je nastojanje da kosovsko mitrovački Jakšići i Ivanovići proglaše nezavisnost severno od Ibra. Vlast će verovatno ohrabriti nesrećne ljude na severu Kosova da donesu tu proklamaciju, ali im neće reći da neće priznati tu nezavisnu tvorevinu. Naprotiv, osudiće je i verovatno uhapsiti kolovođe. Ali, šteta će biti napravljena i tu štetu će opet da plate građani Srbije.

Srbija je po ko zna koji put poražena, njeni predvodnici su je opet osramotili. Srbija je još jednom označena kao tužni gubitnik evropske istorije. Zapadna civilizacija je još jednom nokautirala Srbiju, Srbija je još jednom, po ko zna koji put ostala na suprotnoj strani od Sorbone, Oksforda, Harvarda. Opet će stotine hiljada najboljih da plati zbog gluposti i grešaka nekolicine najgorih. Opet će stotine hiljada najboljih tamo, na suprotnoj strani od naše da potraži ono što se od države traži i očekuje. U Srbiji nema ni pameti ni nade.

Zaista, šta dalje? Šta se može očekivati? Šta će raditi Srbija, šta Kosovo, šta svet?

Srbija je poslu sa MSP pristupila poslovično površno i pogrešno. Sećate li se euforije kojom su srpski mediji i političari dočekali odluku Generalne skupštine OUN da traži mišljenje MSP. Srpski nacionalisti su već videli kosovske Albance kako, kao u Tito-vo vreme stružu drva po dvorištima u Srbiji. Ništa nisu vredela upozorenja pametnijih da sve to može da ispadne loše po Srbiju. Gotovo do poslednjeg dana pre saopštavanja odluke Suda, režimski mediji su raspirivali optimizam tvrdeći da se „posle odluke MSP koja će potvrditi suverenitet i teritorijalni integritet Srbije, vremenom može očekivati da će mnoge od zemalja povući svoju odluku o priznanju, jer će se u jednom trenutku postaviti ključno pitanje koliko

HAZARDERSKA POLITIKA

PIŠE: VOJISLAVA VIGNJEVIĆ

Kao što se i očekivalo, savetodavno mišljenje Međunarodnog suda pravde u Hagu glasi da Deklaracija o nezavisnosti Kosova nije u suprotnosti sa međunarodnim pravom. Time je srbijanska vlast doživela težak udarac, još više komplikujući situaciju u zemlji koja je ionako složena zbog tvrdoglavog, nerealnog i neshvatljivog insistiranja na dežurnoj paroli preuzetoj od Miloševićeve politike o Kosovu kao sastavnom delu srpske teritorije.

Umesto da joj mišljenje Međunarodnog suda pravde posluži kao izlazna strategija u priznanju realnosti i faktičkog stanja kada je reč o Kosovu, vlast srlja i dalje. Podnošenjem rezolucije Generalnoj skupštini UN računa da će, prebacivanjem pitanja Kosova sa pravnog na (ponovo) politički teren, sprečiti dalje priznavanje Kosova lobirajući za glasove nesvrstanih (!?) i konfrontirajući se sa članicama Evropske unije i SAD. Igrajući tako na kartu „suvereniteta“, uz frazu „i Kosovo i Evropa“, Srbija pokazuje na delu hazardersku politiku i diplomatiju i radi u korist sopstvene štete. Jer, gotovo je izvesno da će u septembru, na zasedanju Generalne skupštine UN doživeti još teži udarac nego u Hagu. Nakon takvog fijaska, šta će dalje? Vreme ratova je prošlo, ne treba zaboraviti da ih je Srbija izgubila četiri, a fakticitet na, i oko Kosova ne mogu promeniti nikakve rezolucije ni deklaracije.

U pravnim i demokratskim državama, najmanje što bi se očekivalo nakon ovakvog mišljenja Međunarodnog suda pravde jeste ostavka ministra spoljnih poslova. Ali, Jeremić nije slobodan strelac, on radi po direktivama i nalogima predsednika Tadića. Dakle, i

Tadić i čitava Vlada bi morali da snose konsekvence zbog pogrešne politike koju vode što bi značilo i raspisivanje prevremenih izbora. Ali, ovo je Srbija koja nije ni pravna ni demokratska država. Uzgred, Tadić se nedavno sastao u Briselu sa belgijskim premijerom ali ne i bar sa jednim funkcionerom EU administracije. Valjda iz protesta što je Evropski parlament usvojio rezoluciju kojom se pozivaju države koje nisu priznale Kosovo, da to urade.

Nakon obelodanjivanja mišljenja Međunarodnog suda pravde u parlamentu su se čule prozivke upućene vladajućoj koaliciji – zašto Srbija nije drugačije formulisala pitanje Sudu (pitanje je glasilo da li je ili ne deklaracija o nezavisnosti Kosova u skladu sa međunarodnim pravom). Ministar spoljnih poslova je rekao da bi na bilo koje drugo pitanje dobili isti odgovor. Pa, onda, zašto se Srbija obraćala Sudu i tražila njegovo mišljenje? Zašto je u parlamentu usvojena čak peta deklaracija o Kosovu kojom se, sa predlogom nove rezolucije ide na Generalnu skupštinu UN? Čemu slanje Tadićevih emisara u 55 zemalja kako bi se sprečilo dalje priznavanje Kosova koje je, inače, do sada priznalo 69 država?

Čini se, međutim, da nije slučajno baš pomenu- to pitanje postavljeno pred Međunarodni sud pravde. Da je bilo drugačije formulisano, zasigurno bi se sudijska razmatranja pozabavila i svim onim što je prethodilo kosovskoj nezavisnosti - od Miloševićevog pravnog nasilja ukidanjem autonomije Kosova do brutalnog nasilja nad civilnim stanovništvom i kršenja ljudskih prava ogromnih razmera - deportovanja na stotine hiljade Albanaca u pokušajima da se Kosovo etnički očisti, valjda po Čosićevom programu

je opravdana misija EULEX, koja je na Kosovo ušla mimo relevantnih odluka Saveta bezbednosti i koliko je pomaganje privremenih kosovskih institucija održivo rešenje, naročito u uslovima trenutne situacije i odnosa unutar EU koja se nalazi u ozbiljnim finansijskim problemima. U kontekstu da kosovskoj priči nema kraja, a da ona skupo košta, pojedine zemlje će gledajući, pre svega, svoje interese, polako povlačiti odluke o priznanju Kosova“.

Posle saopštavanja odluke, Srbija nastavlja suluđu i stupidnu igru sa zdravim razumom. Sada se ispostavilo da su naši političari dosta dugo znali da će odluka biti negativna. Srbija je znala da će izgubiti ovaj slučaj. Imali su dobre advokate koji su im

rekli da je Kosovo postupilo na adekvatan način kada je proglasilo nezavisnost. Ono što će Srbija sada pokušati jeste da napravi zbrku. Reći će da je odluka komplikovana, da nije očigledno u korist Kosova, tako da će Kosovari morati da nastave da odbacuju te tvrdnje i govore da odluka jeste u korist Prištine, a imaće Amerikance i druge saveznike da ih podrže. Srbija će takođe, reći da zbog toga što je odluka zbunjujuća i ne potpuno određena, da je to samo mišljenje suda i da je u stvari reč o političkom pitanju, da bi se trebalo vratiti pregovorima i vratiti slučaj u nadležnost generalne skupštine UN.

„humanog preseljenja“, pljački, ubistava i zločina o čemu svedoči čak 17 masovnih grobnica u Srbiji sa telima likvidiranih Albanaca.

Rasprava u parlamentu zaobišla je ove teme, izuzev lidera Liberalno-demokratske partije Čedomira Jovanovića koji ju je indirektno dotakao. Ne samo pretežan deo opozicije, nego i vladajuća koalicija uporno tu temu gura pod tepih bez državničke snage i volje da se konačno pokrene proces suočavanja sa prošlošću i jasno distancira od Miloševićeve i politike srpskih nacionalista. Naprotiv. Tako je Ivica Dačić, predsednik socijalista i aktuelni ministar policije u parlamentu lamentirao nad sudbinom nerešenog srpskog pitanja u, kako je rekao, Krajini (pa se ispravio - „u Hrvatskoj“), Bosni, Crnoj Gori, Makedoniji... što je važno za trajnu bezbednost u regionu. Postavio je i pitanje - gde je crvena linija koju Srbija ne sme da pređe u odbrani svog suvereniteta i teritorijalnog integriteta.

Naravno da se u celu priču oko mišljenja Međunarodnog suda pravde umešala i Srpska pravoslavna crkva, naloživši da se na dan saopštavanja mišljenja oglase sva crkvena zvona u Srbiji, te da se održi moleban u Hramu svetog Save kome jedva da je prisustvovalo stotinak vernika. Patrijarh Irinej nije pustio da izjavi kako je bitka za Kosovo najvažnija u istoriji srpskog naroda. To doduše ne kažu i državni zvaničnici, ali činjenica da je Kosovo ispred svih problema, i onih ekonomskih i socijalnih koji su doveli do ogromne pauperizacije i devastacije čitavog društva, ilustruje kako su i u ovome država i Crkva na istom političkom frontu.

Na mišljenje Međunarodnog suda pravde stigla je i oštra rekacija iz Republike Srpske. Dodik je požurio

da izjavi kako bi i Republika Srpska mogla, poput Albanaca, da proglasi nezavisnost (hipotetički, u budućnosti, kako je rekao). Da li je ovoga puta Dodičova retorika kojom se često šalju upozorenja da Republika Srpska može organizovati referendum o samostalnosti zapravo poruka koju šalje zvanični Beograd međunarodnoj zajednici, odnosno odgovor na iskazano mišljenje sudija u Hagu? Ako jeste, kako onda razumeti česta uveravanja da Srbija podržava teritorijalni integritet i suverenitet Bosne i Hercegovine o čemu svedoči više Tadićevih izjava uključujući i onu da „Srbija nikada neće priznati referendum o samostalnosti“ (dela Bosne i Hercegovine)?

Pogrešni potezi koje i dalje povlači zvanični Beograd u vezi sa Kosovom, pobuđuju sumnju u iskrenost namere da Srbija želi u EU, kao član evropske porodice naroda. Jer, van pameti je, u tom slučaju konfrontiranje sa onima u čije društvo želite da uđete, sa Evropskom unijom i SAD. To jednostavno jedno s drugim ne ide. Ne bez razloga, ovde se, makar i sporadično, čuju upozorenja da je put ka EU usporen i ugrožen. Umesto na ubrzavanje i kvalitativno oblikovanje tog procesa, ogromna energija i novac troše se na priču o Kosovu, odnosno na takozvano očuvanje teritorijalnog integriteta i suvereniteta Srbije. Legalisti bi rekli da na to Ustav obavezuje, ali se najviši pravni akt ne primenjuje u celosti samim tim što ne važi na Kosovu. Iz tog pravnog provizorijuma može se izaći promenom Ustava, ali to može ishodovati samo nova garnitura državnika koji će prihvatiti i priznati realnost da je Kosovo nezavisno, a ne sadašnji političari i politikanti koji lažu i sebe i druge, braneći ono što se odbraniti ne može.

Srbija uporno insistira na novim pregovorima tražeći u njima šansu da ubede kosovske Albance da pristanu na čuvenu formulu „više od autonomije, manje od nezavisnosti“. Iz Brisela i Vašingtona Srbiji je poručeno: „Novi razgovori? Da, naravno, oni su neophodni! Eventualni razgovori koji se budu vodili moraće da se bave tehničkim pitanjima i unapređenjem funkcionisanja vlade Kosova, vladavine prava, manjinskim pravima, policijom, dakle onim što interesuje dva miliona žitelja Kosova. Nikakvih pregovora o statusu neće biti. S tim je završeno, to je gotovo. Kosovo neće ulaziti u pregovore na tu temu niti bi trebalo da se u takve razgovore uključuje. Sjedinjene Države Amerike i EU su to jasno stavile do znanja. Svakodnevni razgovori treba da omoguće bolje odnosa između Beograda i Prištine. SAD i EU neće igrati bilo kakvu posredničku ulogu u razgovorima na temu nezavisnosti. To je priča završena“.

Kosovo je dobilo krila za svoju nezavisnost i gotovo da više nema argumenata protiv nje. Kosovo je proglasilo pobjedu, a zemlje koje su ga priznale dobile su potvrdu da su u pravu. Na srpske zahteve za novim pregovorima Kosovo je podsetilo svet i zemlje od kojih traži priznavanje da su Beograd i Priština imali godine i godine pregovora. Pregovori nisu dali rezultate ali je, po opštem mišljenju, krivac za to Srbija. Pregovori u Rambujeu, deceniju standarda uz status, pregovori o konačnom statusu Kosova u Beču. Kosovo je takođe, a to se krije od srpske javnosti, prezentiralo svetu dokaze, ne samo o srpskim zločinima protiv „života i tela“, već i zločine koji se u širem smislu mogu podvesti pod korpus genocida. Osim što su naoružani Srbi na Kosovu ubili, zapalili, opljačkali i silovali sve što su mogli, srpske vlasti su odnele sa Kosova sve što se moglo odneti. Matične i zemljišne knjige, sve personalne evidencije, kulturno i muzejsko blago. Hiljade ljudi na Kosovu ne može da dokaže da su njihovi sinovi njihovi, da su njihove supruge njihove, njihove kuće njihove. Knjige kojima se to dokazuje čame negde u Kraljevu, Kruševcu, Prokuplju. Vlast od Srba krije da je upravo to glavni razlog što je civilizovani svet podržao Kosovo u zahtevu za nezavisnost. Kosovo je samo

iskoristilo svoje legitimno pravo da traži međunarodno priznanje. Siguran sam da će kosovski političari znati da zadrže fokus na političkom činu priznavanja, i da neće upasti u zamku koju vlada Srbije pokušava da postavi i uvuče ga u pregovore.

Stavovi velikih sila o nezavisnosti Kosova ostali su nepromenjeni posle mišljenja MSP. Vašington je zadovoljan razvojem situacije, Rusija je i dalje protiv nezavisnosti Kosova. Zemlje koje su priznale Kosovo dobile su potvrdu da su u pravu, one koje nisu nalaže u zamršenoj formulaciji mišljenja razlog da i dalje budu protiv.

Čini se da će, a propis međunarodne zajednice odluka MSP imati najviše uticaja na one zemlje koje su tražile valjan razlog da ne popuste pod pritiscima Amerike ili Rusije da priznaju ili ne priznaju Kosovo. Bilo bi veoma čudno da već od septembra ne počne talas novih priznanja Kosova. Islamske zemlje će sačekati kraj Ramazana, a hrišćanske kraj sezone godišnjih odmora. Da li će već ove godine Kosovo dobiti još tridesetak priznanja teško je predvideti, ali mislim da se priča o Kosovu polako završava. Ako se i ne završi ove godine završiće se do kraja neke sledeće. Ono što je najtužnije u celoj stvari je da to ne mogu da shvate jedino predsednik i njegov ministar. Već sam pisao da će Srbija uskoro priznati Kosovo i da će primiti ambasadora mlade države u Beograd, a bezbednosne mere prilikom dolaska predsednika Kosova u Beograd biće neviđene, kao prilikom nedavne posete predsednika Medvedeva. Tako mora da bude, to je normalno, i to je najbolje za Srbiju i njene građane.

Negde sam pročitao da je predsednik Tadić obećao Srbima i EU i Kosovo. Trenutno su i jedno i drugo veoma, veoma daleko. Srbija ne želi u Evropu, a san o Kosovu je upravo to što jeste. San u kome se sve može i u kome je sve lepo, ali je ipak samo - san. Na javi je sve mnogo sumornije. Kosovo je zemlja u kojoj za Beograd nema dobrih vila i priča se srećnim završetkom. Kosovo je sve više ono što smo odavno napisali - novi sused na jugu.

MRŽNJA U REZERVU

PIŠE: STIPE SIKAVICA

O povodu, toku, a najviše o posledicama vojne operacije Hrvatske vojske koja je izvedena pre 15 godina pod kodnim imenom „Oluja“, i ove su godine, više ili manje kao i do sada, i tamo i ovde pisali, govorili, komentarisali i analizirali oni koji o toj „vojno-redarstvenoj akciji“ oružanih snaga Republike Hrvatske i opštem kontekstu (posebno o političkom i vojnom aspektu) u kojem se odigrala imaju pristojna znanja i saznanja i časne namere; oni koji o tome zanaju tek ponešto, a namere su im maglovite; i oni koji o svesmu tome pojma nemaju, a namere su im nečiste (ova je potonja kategorija, izgleda, bila najzastupljenija).

Po petnaesti put, tamo su se odavale svakoake počasti hrvatskom vojniku, osobito palom branitelju u ovoj operaciji, slavilo se hrvatsko oružje. Ovde se, pak, na najvišem crkvenom (a, bogme, i svetovnom) nivou služio parastos Srbima koji su izgubili život u „Oluji“, a živima, izbeglim iz zavičaja, što pred stvarnom opasnošću što pred propagandnom olujom, predočavana je nekakva mutna, grka budućnost u pogledu povratka na „pradedovska ognjišta“. Ono, međutim, što bi se moglo izdvojiti kao zajedničko svojstvo i ovogodišnjih manifestacija sa obe strane srpsko-hrvatske „demarkacione linije“ povodom „Oluje“ - jeste, nažalost, činjenica da je mržnja i dalje solidno pogonsko gorivo u odnosima dveju država i dvaju nacionalnih korpusa! I sve to unatoč tome što se tvrdi u zvaničnim krugovima na obe strane, da postratni srpsko-hrvatski odnosi nikada nisu bili bolji nego danas.

Na parastosu poginulim Srbima u operaciji „Oluja“, koga je 4. avgusta 2010. služio patrijarh srpski Irinej u beogradskoj Crkvi sv. Marka, politički vrh Srbije predvodio je predsednik Republike Boris Tadić. To je bitna politička činjenica, kao što je takođe bitno to kako je završnicu rata u Hrvatskoj iz sadašnje perspektive video patrijarh srpski. A on je, između ostalog, naglasio „...Okupili smo se da bismo se molitveno setili nedužnih koji su pre 15 godina stradali, a čija je krivica bila, prvo, što su bili pravoslavni, a drugo, što su bili Srbi“. Okvalifikovavši „Oluju“ kao zločin, patrijarh Irinej je akcentirao i ovo: „Što je još najtragičnije, taj zločin se nastavlja i traje - svet to gleda i ništa ne čini da se onima koji su nestali nađu grobovi“, a oni koji su proterani „čeznu da se vrate svojim domovima, ali im

se to onemogućava“. Međutim, nije Srpska pravoslavna crkva jedina institucija koja rečenu operaciju tumači isključivo u zločinačkom ključu, niti je ona u tome originalna. I srpski medijski i uopšte javni prostor početkom avgusta bio je prepun zločina iz „Oluje“. Uostalom, „Oluja“ se u Srbiji svih ovih 15 godina ne tretira drugačije nego kao - zločinačka akcija. Za analizu takve kvalifikacije koja cirkuliše u srbijanskom javnom diskursu nužno je imati na umu činjenicu da je i ove godine intonaciju medijima i vascelom propagandnom ovdašnjem horu dao predsednik Tadić, tako što je 2. avgusta, u razgovoru sa izbeglicama iz Hrvatske, ponovio svoj poznati stav o „Oluji“, izjednačivši je sa zločinom. Nažalost, ta se izjava ne može smatrati mudrom i državničkom, tim pre ima li se u vidu da u osnovi ne odgovara istini.

Kada bi neko ko baš ništa ne zna ni o toj operaciji, ni o ratnim zbivanjima u Hrvatskoj devedeseth godina prošloga veka o tome sudio samo na temelju onoga što mu je ponuđeno u srpskom javnom prostoru, jedino bi mogao da zaključi da su Srbi u Hrvatskoj bili samo jedna smerna, prepodobna, naivna i nevinna civilna etnička grupacija, a da su naspram sebe imali hrvatsku soldaciju koja ih je nemilice tamani-la i progonila iz Hrvatske samo zato „što su pravoslavni, i što su Srbi“. Naravno da takva projekcija ratnih zbivanja u „olujnim“ vremenima podgreva mržnju prema „progoniteljima i tamaniteljima Srba“, u koju kategoriju - naročito u vizuri mladih koji o toj ratnoj nesreći imaju jako šturu, i to sasvim iskrivljenu sliku - spadaju gotovo svi Hrvati, u žargonu - ustaše! Takav odnos i tumačenje izaziva frustracije na suprotnoj strani, što tamo takođe podstiče mržnju i drži je stalno u rezervi.

Naravno, neće biti da su Srbi, izbegli iz Hrvatske, sve sam nevin i nedužan svet. Nema podataka o tome da je iko među njima stao pred ogledalo i upitao se, ne nosi li možda i on kakav greh iz zavičaja, i - da li elite iz njihove matice (intelektulna, politička, vojna, crkvena) snose kakvu odgovornost za njihovu nesreću. Najlakše im je (njihovim elitama takođe) da za svoju zlu sudbinu proklinju „ustaše“, hoće se reći, Hrvate. Za političku vlast u Srbiji (bogme, i za opoziciju) to je najbolje ishodište: ne iziskuje nikakav napor, niti ikakvu

odgovornost, a veoma je isplativo u tekućim zbivanjima, a izuzetno u izbornim ciklusima svih vrsta i nivoa. U zvaničnoj se Srbiji uporno zaobilazi veoma neprijatna činjenica: da su nakon „balvan-revolucije“, SAO-izacije Hrvatske i oformljenja kvazidržavne tvorevine Republike Srpske Krajine - sa te teritorije bili prognani gotovo svi Hrvati! Bez preterivanja, to je bila - „Oluja“ broj jedan.

Istina je da su se Srbi u Hrvatskoj, u veoma nepovoljnom istorijskom trenutku, našli između nakovnja Franje Tuđamana i njegove nacionalističke politike u čijem su središtu oni egzistirali jedino kao nepoželjan „remetilački faktor“, i čekića Slobodana Miloševića i njegove politike u čijem su epicentru hrvatski Srbi (kao i svi drugi izvan matice, uostalom) figurirali samo kao bezlična manipulativna masa za ostvarivanje velenacionalnih ciljeva. Povrh svega, izbeglice su živjele u dubokoj zabludi da će ih matica primiti pod okrilje raširenih ruku, pa je i to verovanje mnogih od njih, osim stvarne opasnosti po život i imovinu i uz propagande sa svih strana, ubrzavalo njihovu bezglavu bežaniju iz zavičaja.

A što se Hrvatske tiče, ima li se na umu da su oružane čarke na njenoj teritoriji - koje će veoma brzo prerasti u nemilosrdni rat - počele već u leto 1991. godine, ona je gotovo pune četiri godine bila u katastrofalnom stanju. S obzirom na to da su - nakon što su „slavni srpski ratnici“ pod komandom generala Slavka Lisice već početkom rata srušili Maslenički most iznad tzv. Novskog ždrila - tri četvrtine dalmatinske površine fizički bile odvojene od ostalog dela državne teritorije, i s obzirom na to da je tzv. Republika Srpska Krajina bila skrojena iz dva dela: dalmatinsko-ličkog i slavonsko-baračkog (u kojem je stvarni gospodar i neba i zemlje bio poznati ovdašnji „heroj“ Željko Ražnatović Arkan) - Hrvatska je bila potpuno raskomadana. Uz to, bila je ratom razrušena, opljačkana i opustošena, trećina teritorije minirana, svekoliki saobraćaj potpuno paralisano, privreda u kolapsu.

Upravo zbog takvog, gotovo bezizlaznog stanja u kojem se našao državni vrh sa Tuđmanom na čelu, a oslanjajući se na ratnu sreću, „srpsku vojnu genijalnost“ i rušilačke kapacitete ondašnje Jugoslovenske narodne armije, posebno na njene razarajuće efekte osvedočene u „oslobađanju“ Vukovara i Dubrovnika - srpski politički i vojni mozgovi iz centrale u Beogradu i njihovi poslušnici u „trećoj srpskoj državi“ na tlu bivše SFRJ uporno su odbijali ili bojkotovali svako mirovno rešenje u Hrvatskoj, pa i poznati plan

„Z-4“. I šta je onda Hrvatskoj preostalo, nego da planira i izvede „Oluju“.

Uprkos tome što se jedan njen rukavac odvojio i potekao u zločinačkom smeru, i uprkos tome što su „otac nacije“ Franjo Tuđman i svekolika, nipošto zemanljiva nacionalistička i ustašoidna struja u Hrvatskoj želeli da se baš u toj operaciji oslobode makar većine Srba - „Oluja“ je svojom osnovnom idejom i osnovnim tokom bila posve legitimna oslobodilačka vojna operacija, i ne samo što je netačno kvalifikovati je zločinačkom nego je to i nečasno. Posmatra li se samo sa profesionalne strane, moglo bi se reći da je „Oluja“ bila zaista odlično planirana, pripremljena i izvedena ofanzivna ratna operacija, koju hrvatski stratezi i obični branitelji, doduše, često čak i preuveličavaju, što je razumljivo, a za ovu priču beznačajno.

Dakle, Hrvati imaju puno razloga, moralno i svako drugo pravo da slave Dan pobeđe i domovinske zahvalnosti. Druga je stvar što oni još kao da nisu našli pravu meru dostojanstvenog i civiliziranog obeležavanja svog velikog praznika, pa su se i ove godine u senci euforije (uz primese patetike, kiča i neukusa) našle čak i počasti onima koji su „položili živote na Oltar Domovine“. S druge strane, kako već rekosmo, ono što baca ozbiljnu senku na tu operaciju jesu zločini. Generali Gotovina, Markač i Čermak upravo očekuju presudu u Haškom tribunalu baš zbog tih zločina koji su učinjeni nad nedužnim i nemoćnim civilnim srpskim stanovništvom, posebno u fazi masovnog napuštanja domova. Ali, ne mogu „Oluju“ od zločina opleviti ni Hag, ni Bog; ne mogu ni Srbi, ni oni koji su izbegli iz Hrvatske, a još manje oni iz matice, ni svojim molitvama, ni kletvama, a nikako mržnjom; to jedino i isključivo mogu sami Hrvati, naravno, ako za to postoji volja, snaga i poštenje.

Istina je, Hrvatska je učinila ozbiljne napore na tragu povratka izbeglica i na tragu procesuiranja i kažnjavanja zločinaca. Međutim, ako je poznata ustašoidna pevačka zvezda, Marko Perković Tompson, mogla u svojim rodnom Čavoglavama da okupi čak 60.000 duša na „alternativnom obilježavanju petnaeste obljetnice ‘Oluje‘“, gde se veličala ende-hazija, ako su na tom „obilježavanju“ bez ikakvog ustezanja marširali, nažalost, i mladi ljudi s obeležjima ustaške „crne legije“, ako se još uvek premlaćuju i zastrašuju Srbi povratnici, a hrvatska zvanična politika sve to smešta na marginu bezazlenih ekscesa - onda će se mržnja između Srba i Hrvata i dalje uredno održavati na radnoj temperaturi, a „Oluja“ će se obeležavati kao i do sada i narednih 50 godina.

Olako olakšanje

TAMARA KALITERNA

Ovog leta je beogradsko Veće za ratne zločine presudilo četvorici optuženih za zločin u Medaku pre 19 godina. Zlostavljači hrvatskog policajca osuđeni su na dve i tri godine zatvora. Treći je oslobođen, tužilaštvo je diglo ruke od četvrtog. Zakon za zločin nad zarobljenikom predviđa od pet do 20 godina zatvora. Sudski je utvrđeno da su prva trojica u septembru 1991, Mirka Medunića, hrvatskog policajca koji se predao, odveli u gostionicu, mučili ga, tukli, sekli i ubadali nožem, budili iz nesvesti da bi ga nanovo mučili.

Županijski sud u Gospiću je 1996. godine teritorijalce "SAO Krajine" u odsustvu, odnosno kao vlasnike političkog azila u Srbiji kaznio zatvorima od šest do osam godina.

Sudnica države koja im je ukazala gostoprimstvo kad su pobjegli sa mesta zločina razrezala im je manju kaznu zbog "posebno olakšavajućih okolnosti" - nisu osuđivani, porodični su ljudi i siromašni. To što su osuđeni u Hrvatskoj nije uticalo na presudu u Srbiji.

Siromaštvo kao vrlinu cene spisi neobrijanih hrišćana, primitivnih marksista i askete, a bogatstvo mereno ženom i potomstvom su olakšavajuće okolnosti patrijarhalnog društva koje su pripitomile zločin, učinile ga dobrim, zločinca našim susedom, *pater familiasom*, kakvi piju pivo na gajbama na obe strane svake naše ulice. Sudije su strepile da kazna ni najmanje ne zamiriše na osvetu. Vrhovni sud Srbije potvrdio je kaznu od 40 godina zatvora D. M. koji je iz koristoljublja ubio majku i sina. Sudija je i tada našla olakšavajuću okolnost: D. M. je otac troje dece. Sudskom istinom je proglašeno da su deca pohlepnog ubice aritmetički vrednija od ubijene majke i njenog masakriranog deteta. Sudska je poruka i da deca ne treba da se stide oca-ubice, jer mu je alibi upravo očinstvo.

Okručni sud u Valjevu osudio je M. Č. (49) na trogodišnji zatvor zbog silovanja maloletnog komšije. Najblažu kaznu za ovo krivično delo formulisale su nanizane olakšavajuće okolnosti: silovatelj nije osuđivan, udovac je i jedini brine o osmogodišnjem sinu. Mučenik roditeljstva. Njegov sin će biti prokazan i

siročić samo za očevih kratkih zatvorskih godina; silovani dečak će biti doživotno traumatizovan, možda će mu porodični život biti unakažen, a on i njegovi roditelji poniženi i obeleženi, dok će silovatelj posle tri godine biti bezgrešan, jer je odslužio i bogu i narodu. Ako tako hemijski očišćen baci oko na svog sina, koji će tada imati godina koliko silovani komšija, šta će biti olakšavajuća okolnost?

Osoba koja je u Novom Sadu do smrti mučila novinara i vlasnika TV Kanal 9 Nemanju Pavlovića, dobila je pet godina zatvora. Kao olakšavajuća okolnost batinašu podastrto je da su istekli svi rokovi na koje je osuđen prethodnim uslovnim kaznama. Batinaš je imao kockarsku sreću, milosrdne sudije, a nije dao nikakve garancije da neće opet grešiti i dobiti uslovne kazne čiji će se rokovi izmigoljiti.

U inat srpskom postkosovskom vrednosnom sistemu, kome su centar žrtva i poraz, u pravosudnom sistemu se žrtva nipodaštava, gura u stranu.

Najveća olakšavajuća okolnost koju je osuđenima *post festum* udelilo Ministarstvo pravde Srbije je, kada je u maju 1999, predalo zatvor Dubrava na Kosovu MUP Srbije. Osuđenici srpske nacionalnosti su naoružani. Sa specijalcima i policajcima ubili su po zadatku 93 zatvorenika Albanaca. Uglavnom političkih grešnika.

Tada je za neke nacionalnost bila otežavajuća, a za druge, olakotna okolnost. Slična merila indulgencije važe u regionu bivše SFRJ. Zajednička su i ratnim neprijateljima.

U Hrvatskoj je olakšavajuća okolnost ako se delinkvent borio u Domovinskom ratu. To mu, kao u slučaju osuđenih u Srbiji zbog hrvatskog Medaka garantuje moralno-političku podobnost. Iako su teritorijalci fantomske srpske tvorevine na hrvatskom tlu nečasnno i protivzakonito nasrnuli na službenika suverene, a u neobjavljenom ratu neprijateljske države.

Sudijama imponiraju i malograđanski uspešni kršitelji zakona. V. V. pomoćnik ministra sigurnosti BiH je u Rijeci osuđen na devet meseci zatvora

jer je posredovao u nabavci oružja kojim je trebalo ubiti dvojicu Riječana. Olakšavajuća okolnost bila je “bespriječna profesionalna karijera” V. V.

G. K. (23) iz Bosanske Dubice osuđen je na 16 godina zatvora zbog ubistava Predraga Vrbana (31) i Seada Kanurića (49). Banjalučki Okružni sud je kao olakšavajuću okolnost uračunao jadikovku dvostrukog, sistematičnog ubice da je imao traumatično detinjstvo. Tužilaštvo je tražilo najmanje 25 godina zatvora. G. K. je obema žrtavama na isti način slovio vrat i zakopao ih na svom imanju. Seneka, pišući o moralu nije dozvoljavao olakšavajuće okolnosti, jer “prva i najveća kazna za grešnika je spoznati svoj greh”.

Krajem 2009. G. G. koji je prebrzo vozio i nije držao razmak između džipa i kamiona pred sobom, ubio je pevača Tošeta Proeskog. Osuđen je na dve godine zatvora. Olakšavajuća je okolnost “što će živjeti s tim teretom čitavog života”. Kad je ubijen, Proeski je imao 26 godina, a G. G. 32. Ubica je već proživio bezbrižnih šest godina duže od Proeskog. Živeće i dalje, a njegova savest nema obavezu da ga neprestano kažnjava. G. G. će se možda setiti da je ubica na godišnjicu smrti pevača, moleći savest da ga ugrize. Kako godine budu prolazile, savest će biti sve krezubija. Roditelji i sestra Proeskog nemaju budilnik navijen na savest.

Polovinom juna u Haškom tribunalu su izrečene kazne za genocid u Srebrenici - od pet godina do doživotnog zatvora. Vinko Pandurević, komandant Zvorničke brigade osuđen je na 13 godina zatvora. Olakšavajuća okolnost je bila činjenica da je pored Zvornika otvorio koridor za kolonu Bošnjaka koji su bežali iz Srebrenice. Po oceni Sudskog veća,

Pandurević je time hiljade Bošnjaka spasao zarobljavanja i streljanja.

Prema optužnici “do 18. jula 1995. snage VRS pod komandom i kontrolom Ratka Mladića, Radislava Krstića i Vinka Pandurevića su oterale ili ubile većinu Bošnjaka u enklavi Srebrenica i time okončale etničko čišćenje koje je počelo u proleće 1992”. Posle obavljenog genocida, Pandurević je, zahvaljujući dvojici optuženih za genocid - R. M. i Radovanu Karadžiću predložen za napredovanje u službi, potom unapređen. Te su tako haške olakšavajuće okolnosti učinile najveći zločin u Evropi posle Drugog svetskog rata, zločin zbog koga je Sud osnovan, prihvatljivijim, manje zlim. Za zločin u Srebrenici zvaničnici Srbije navode hiljade “olakšavajućih okolnosti”, pa i one iz repertoara patriotske propagande na stadionima. Smanjenjem kazne prolepšao se i zločin. U kodeksu kanonskog prava, *face lifting* zločina je dozvoljen za smanjenu uračunljivost, psihički poremećaj, mladost, veliki strah, samoodbranu, reakciju na provokaciju.

Sveti Avgustin, učitelj hrišćanskog milosrđa naukovao je da kazna znači pravdu za nepravedne.

“Nikakva kazna nije dovoljno moćna da odvraća od činjenja novih zločina”, govorila je Hana Arent, znalac prirode moći, vlasti i totalitarizma.

U “Orestiji”, Eshil zagovara novu vrstu pravde - kombinaciju razuma, presuda nepotkupljivih sudija i olakšavajućih okolnosti - a ne jednoruku osvetu božice prokletstva Erinije. Pandan Erinijama u rimskoj mitologiji su Furije, od kojih je latinska reč “furiōsus”, ušla u svetske jezike da označi “bes”. Međutim, u vreme Eshila moral i politika su bili sinonimi.

EUizacija i evropeizacija

PIŠE: MILE LASIĆ

Upućeni znanstvenici i stručnjaci za evropske integracije u nevladinom sektoru (i rijetki u vladinom sektoru) govore o fenomenu vertikalnog i horizontalnog razumijevanja procesa pridruživanja Evropskoj uniji (EU) u zemljama Zapadnog Balkana (ZB). Izvršna direktorka Fonda za otvoreno društvo Srbije Jadranka Jelinčić, primjerice, piše vrlo inspirativno o „EU-izaciji *versus* evropeizaciji“ (vidjeti, www.helsinki.org.rs). Pri tom se pojam „EUizacija“ koristi za vertikalni proces „formalno-pravnog približavanja“ koji se svodi na ispunjavanja uvjeta i obveza iz: a) studije izvodljivosti; b) Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju; c) kandidature; d) pregovaranja članstva, i e) samog članstva. Ova vrsta približavanja se u suštini vrti oko „konvergencije politika“, „harmoniziranja zakonodavstva“ i „političke integracije“, što sve zajedno i nije drugo do ispunjavanje „Kopenhagenskih kriterija“. Usput kazano, u Evropskoj uniji se interno više ne govori samo o četiri kriterija za pristup EU (tri političko-gospodarstvena „kopenhagenska“ i jedan naknadni, administrativni - „madridski“), nego i o pokazateljima i dokazima, odnosno monitoringu i kontroli ispunjavanja preuzetih obveza. Smjelo bi se, dakle, interpretirati da je riječ i o petom kriteriju (pružanju dokaza o ispunjavanju preuzetih obveza) i šestom, osiguranju uvjeta evropskim institucijama za monitoring i kontrolu...

U zemljama ZB je „EUizacija“ postala prihvatljivom gotovo za sve segmente političke scene, uključujući vladajuće garniture koje je razumiju najčešće kao nužno zlo za sticanje statusa u odnosima s EU, koji omogućuje korišćenje sredstava iz predpristupne pomoći. O IPA fondovima mora se govoriti odvojeno, ali se već ovdje mora reći, da zemlje koje nemaju status kandidata, koriste samo dvije od pet komponenti, a zemlje kandidati svih pet komponenti, odnosno fondova. „EU-izacija“ i nije drugo do početni politički projekat koji mogu podržati svi liberalni političari – proevropejci iz jednih, ali i notorni antievropejci, etnokrate i notorni desničari, jer računaju da će dobiti neku crkavicu iz EU-fondova i da im takva prilagodba može

pomoći doći na vlast ili za produženje ostanka, ukoliko su već na vlasti.

Posve je druga stvar s tzv. horizontalnim približavanjem EU, s „evropeizacijom“ koja podrazumijeva mnogobrojne i dubinske unutarnje reforme, dakle evropeizaciju kompletne domaće politike. U biti je riječ o ubrzavanju „zakašnjele tranzicije“ i/ili o korekcijama njezinih izopačenosti, pa s time i konsolidaciji demokracije i stvaranju uvjeta za održivi razvoj. Rječju, riječ je o potrebi da logika evropskih integracija konačno profunkcionira i unutar zemalja ZB, to jest, da i u njima konačno profunkcioniraju principi i pravila pravne države. Svi upućeni u poslove evropskih integracija znaju, da upravo ovim putem proces pristupanja EU prestaje biti (samo) dio vanjske politike jedne zemlje i pretvara se, korak po korak u unutarnju politiku zemlje-pripostupnice EU. S time u vezi Jadranka Jelinčić veli: „Evropske standarde i norme treba pre svega razumeti kao putokaze i neku vrstu 'receptata' čije poštovanje i kreativna ugradnja u sumu domaćih politika po pravilu dovodi do optimalnih lokalnih razvojnih rezultata, što onda istovremeno omogućava i usklađeni razvoj Evropske unije shvaćene kao jedinstvenog ekonomskog i sve više političkog prostora koji je sposoban da jedinstveno nastupa i učestvuje u globalnim procesima u interesu svake pojedine članice i Unije kao celine“.

Dakle, ovoj vrsti razumijevanja približavanja zemalja ZB Evropskoj uniji je beskrajno jasno da je tu riječ i o zakašnjelom civilizacijskom iskoraku balkanskih društava u pravcu normalnih društava, u kojima funkcioniraju pravne norme, pa se uspostava funkcionalne pravne države uz pitanja održivog razvoja (o njemu par riječi na samom kraju) smatraju samom suštinom evroatlantskih približavanja. U tom pogledu mora se voditi računa i o „EU-izaciji“, ali kao pretstavci dubinske, horizontalne integracije, a ne kao cilju za sebe. Razumije se, horizontalni političko-pravni, socijalni i ekonomski proces pridruživanja ili „evropeizaciju“ domaćih politika mogu provesti u djelo samo nekorumpirane elite i slobodni građani. Njih je u svim zemljama ZB isuviše malo pa i zbog toga sve zemlje ZB, izuzev Hrvatske, i nisu još uvijek drugo do krznavi sudionici „EU-izacije“. (Možda se jedino Crna Gora izdvoji iz ovog kruga vrlo skoro, zahvaljujući upravo njezinoj kompetentnoj i agilnoj ministrici Gordani Đurović?) Iz svega rečenog se, dakle, nameće zaključak, kako su u svim zemljama Jugoistočne Evrope (JIE), a u prvom redu u BiH, nužne ustavne

i pravno-političke reforme, jer se već tokom procesa približavanja EU mora osigurati pro-funkcioniranje pravne države, počev od neovisnog sudstva pa dalje, kako bi se zaustavila korupcija i kriminal; potom i potpuno neovisan rad svih bitnih regulatornih i kontrolnih tijela u državi, kao i nesmetano djelovanje i onih institucija koje doprinose procesima „političke deliberacije“, uključujući i medije i civilne udruge i ...

U označenom kontekstu spomenut ću na kraju kako se pod utjecajem grčke „dužničke krize“ i njezinih posljedica po unutarnju stabilnost u samoj EU, gotovo zaboravilo na „agendu“ odnosno „Platformu Evropa 2020“, strateški dokument usvojen u martu 2010, u kojem se pokušalo odgovoriti izazovima dolazećih decenija. Dokument i nije drugo do osuvremenjena Lisabonska strategija, ona od prije 10 godina, u kojoj se progovorilo o tzv. pametnom i održivom razvoju EU - privreda i društava, kako bi bili sposobni opstati u oštroj utakmici s drugima, odnosno ostati „najkompetetivnija svjetska ekonomija“ utemeljena, u prvom redu na znanju. Lisabonska strategija i potonji njezini revidirani ciljevi u Kokovom izvještaju su bili kod nas potcjenjeni, pa se sada takvo što samo ponavlja s „Platformom Evropa 2020“. U njezinom su središtu inače, temeljne reforme koje uključuju: pametan rast (razvoj gospodarstva utemeljenog u znanju), održiv, štedljiviji rast (podsticanje gospodarstva koje pažljivije i štedljivije koristi resurse) i inkluzivni rast (razvoj gospodarstva koje upošljava veći broj ljudi). Sa svim tim bi se trebalo pozitivno utjecati na socijalnu i teritorijalnu koheziju svake članice i EU u cijelosti. Ovako ambicionirani ciljevi bi se u zemljama EU inače trebali dostići putem sedam inicijativa: 1) razvoj inovativne EU; 2) omladinske pokretljivosti; 3) realizacijom tzv. digitalne agende za Europu; 4) štedljivijim pristupom resursima; 5) vođenjem primjerenije industrijske politike malih i srednjih poduzeća u eri globalizacije; 6) modernizacijom tržišta rada i mobilizacijom radne snage; 7) realizacijom socijalne, tzv. europske agende za smanjenje siromaštva.

I posljednje, zašto ne početi i u regiji JIE promišljati izlazak iz krize, ne samo putem „EU-izacije“ nego i putem horizontalne integracije, dakle vlastitom prilagodбом i u svjetlu „Agende 2020“? Svakomu bi, ipak, moralo biti jasno već danas, bez horizontalne integracije i stvarne europeizacije domaćih politika ne može se stići u Europsku uniju, pa tako ni do sigurnosti, mira i prosperiteta u regiji jugoistočne Europe!

Književni ogled

ČAROBNJACI IZ OZNE

PIŠE: BORA ĆOSIĆ

Ne znam postoji li u Moskvi kakva traktirna koja se zove „GPU“, sasvim siguran sam da u istočnom delu Berlina nema kavane „STASI“. A eto, u srcu Beograda, naleteo sam na ovaj kafić „OZNA“, vrlo lepo dizajniran, sa likovima Leke Rankovića i Krcuna Penezića na ulazu. Ispada da jedino Srbi u stanju su svojom poviješću zafrkavati se, pa čak da naziv ozloglašene tajne policije iz nedavnog perioda prikače uz jednu kafeteriju. Mislim, međutim, da je sudbina kavanarstva i ona, policije, organski povezana: gde (osim u tramvaju) jedan špicl može, načulivši svoje lisičije uho, čuti koješta korisno po njega, ako ne u kavani.

Mnogo vremena viđao sam taj policijski svet oko sebe, imao sam rođaka u ovoj službi, a ipak, najčešće motali su se oni po književnim klubovima i stalno nas začikavali kojekakvim pričicama, jer „islednikov posao, to vam je takoreći slobodna umetnost“. Ovako govorio je Porfirije Petrović, policist iz „Zločina i kazne“, Dostojevskog, vrlo suveren u poetici istraživanja, u prozodiji prisile. Imao sam prijatelje, medju pesnicima, koji su isto tako bili zaludeni mršavim, oštrookim pukovnicima što su sedeli uz nas skoro svake večeri; „to je bilo onda“, priznao mi je jedan od njih „kada sam skinuo sliku Majakovskog sa zida, a onde okačio Đeržinskog“. Ovaj jezuitski Lenjinov policaj, surovi komesar za kojim ostajao je krvav trag, imao je široko rasprostranjen uticaj, nekakav bugarski ludak, negde izmedju dva svetska rata, pobivši celu porodicu, izjavio je: „Ja sam Đeržinski!“

Nekad je postojao film „Čarobnjak iz Oza“, prikazivan ovde, u beogradskom bioskopu neposredno uoči rata, godine 1940. Nekoliko sezona posle, upoznao sam duhovitog Titovog partizana, zaposlenog u unutrašnjim poslovima, a ponešto vičnog u mađioničarstvu. Zvao sam ga „Čarobnjak iz Ozne“.

Sada je čitava mašinerija totalnog špijanja u mnogome jenjala, a ono preostalih staraca iz tog resora, sede upravo po tihim kafićima, kolokviraju međusobno i po koju kaficu ispiju. Pa se onaj opaki heroj borbe protiv svakojakog unutrašnjeg

neprijatelja može videti kako u visokoj dobi krepko čereta uz svoj espresso, kak nji v čom nje bivalo. Ništa se, dakle, nije događalo ni na Golom otoku, ni drugde, nikakvih golemih progona nije bilo, te se naša firma, policijska, lako može prikucati na ovu kafanicu, kao nekakav veseli TRADE MARK iz davne industrijske epohe.

Naravno da je tu firmicu bilo najlakše nadodati na praksu kafeterijsku, jer šta se u njenom svakodnevnom praxisu odigrava? Kavana, a posebno ovaj mali oblik kavanarstva, bistro ili kafić, jedan je pojav „koloritan“, kako bi isti Dostojevski rekao, budući uz tih nekoliko stolova i za onim tesnim šankom nakrcanim čašama, događaju se stvari ne sasvim jasne, katkad šašave. Najpre, onde se govori toliko mnogo nevezano i skoro iracionalno, padaju pitanja, opaske, zaključci, kako se kome sviđi, - a šta drugo odigrava se u isledničkoj sobi, gde, često, istražiteljeva pitanja nemaju na izgled pravog smisla, osim želje da jadnik, tamo, na stoličici, ispovrti svoje priznanje, - makar nemaio šta priznati. „Postoji, kanda, neko takvo pravničko pravilo“, govorio onaj isti Porfirije Petrović, „neka takva dosetka pravnička, za sve moguće istražne sudije, da najpre zađu i počnu iz daleka, sa sitnicama, ili čak sa nečim ozbiljnim, ali samo nečim sasvim drugim, da tako reći ohrabre, ili bolje reći, da zabave onog koga ispituju, da mu uspravaju opreznost, pa da ga posle najedared, kad se on najmanje nada, zbune tek kakvim bilo kobnim i opasnim pitanjem“.

Gledam sada ove dve spodobе koje su izašle van iz te kafanice, da, u času trenutne pušačke prohibicije, na slobodnom vazduhu povuku po koji dim. Onda se dosećam da je i cigareta jedan objekat, kako kavanski, tako i ona dodatna zamka za optuženog - pre no što će mu razbiti nos ili odbiti bubrege, islednik, kao u nekoj salonskoj komediji, vrlo često nudi tom istom bedniku, da zapali.

Sve to koreni su one poetike policajstva, koja u domenu čiste kriminalistike može imati stvarnog uspeha, ali šta, kada se čitav konstrukt jedne političke optužbe drži na premisama iracionalnim, zapravo

nepostojećim? Onda islednikov posao ubrzo klizi prema nekakvom dadaizmu, sva sila tamo upotrebljenih reči tumba se kao u suludim dijalozima iz Beketa. Tada i islednik tone u nepostojeću dokumentaciju izmišljenog zločina, verujući u nju i zapravo pomalo ludeći od toga. Tragičan ishod mnogih među njima, duševni ili fizički, ovo potvrđuje. Samo vrlo okoreli subjekti te vrste, sede danas po kafićima, spokojni u vlastitoj narkozi, takođe kafeterijskoj.

Možda jedno kafanče, bistro, kafe, i nije od ovog sveta, nego odnekud, ko zna odakle. Gledajte samo tu skoro kaitu, kabinu, kao nekakav džep, prepun kojekakvih čuda, uvučen iz onog sveta vani, sa ceste ili trga. Iz čije zbilje i njegova zraka odabire se sve ono neutralno, neformalno, nesustavno, skoro „letovališno“ - da tamo, unutra, započne jedno drugo stanje stvari i jedno posebno vreme. Ovo je naročito važno tim doajenima istorije, ta mašina za trošenje mnogih minuta i sati, dragoceno sredstvo da „sve prođe“, što pre. A ipak, u beskrajnoj letargiji čitavih prepodneva, mlivo prošlosti navire iz svakog razgovora, pitam se da li sav onaj kubus nelagodnih i ludih njihovih događaja, sve one potrage, istrage, nabeđivanja, suđenja, izvršavanja i kažnjavanja, sav onaj užas golog pritiska na ljudsku masu, uopšte može stati ovamo, ugoran na tihi podij, sa nekoliko stolova i sa šalicama kave po njima.

Ne znam kada je okolje srpske seoske krčme uznapredovalo do tog „buffeta“, kojeg zagorski seljaci tako i izgovaraju, kao „bufet“. Ovaj tihi serkl, možda bečke, možda italijanske provenijencije, kod nas je najpre izgubio buku šumadijske drumske meane, a zadržao je dragocenu, neiskorenjivu vlastitu nebulozu. Gde u nekom lakšem raspoloženju razvija se jedan kolokvij, ispreturan i zapravo nerealan, kako se to već događalo po onolikim policijskim ispovedaonicama. Sad me ovo sve više uverava u ingenioznost kafića „OZNA“, na glavnom trgu republike Srbije, u njen tranzicijski čas, u čekaonici evropskoj, danas, leta gospodnjeg 2010.

Granice neophodne intervencije

PIŠE SRDAN BARIŠIĆ

Tokom sukoba suprotstavljenih organizacionih struktura Islamske zajednice, država Srbija, posredstvom organa izvršne vlasti preduzimala je određene praktične mere kojima je pokušala da interveniše u rešavanju spora. Među preduzetim merama svakako su najupadljivije one koje su preduzeli organi Ministarstva unutrašnjih poslova u Sjenici (oktobar 2007. godine) i Tutinu (mart 2008. godine). Međutim, ništa manje upadljive nisu ni mere Ministarstva vera, organa državne uprave koji je nadležan i zbog toga najodgovorniji za afirmaciju i razvoj slobode veroispovesti. Susret ministra vera sa predstavnicima jedne od sukobljenih strana usred eskalacije sukoba, kao i oštro intonirana saopštenja Ministarstva vera kojima se za stanje u Islamskoj zajednici otvoreno optužuju predstavnici jedne organizacione strukture svakako nisu doprineli smirivanju situacije.

Intervencija državnih organa u unutrašnjim sporovima između pripadnika neke verske zajednice predstavlja veoma delikatno pitanje zaštite religijskih sloboda i prava. U skladu sa odredbom člana 1. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu Evropska konvencija), država prva, kao garant prava i sloboda ima obavezu uzdržavanja od mešanja u zajemčena prava. Reč je o pravima negativnog statusa, odnosno pravima i slobodama koje država ne sme da dira, drugim rečima, sloboda od ograničavanja (intervencije) od strane države. Ova obaveza precizirana je u stavu 2, član 1, Evropske konvencije: „Sloboda ispovedanja vere ili ubeđenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih“. Sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu (u daljem tekstu Evropski sud), međutim, prepoznaje i pozitivne obaveze, tj. obaveze

države da preduzme aktivne korake kako bi zaštitila prava pojedinca, odnosno obezbedila takve društvene uslove u kojima će se zajemčena prava suštinski ostvarivati. Tanka granica između pozitivnih mera države u rešavanju unutrašnjih pitanja verske zajednice u cilju zaštite verskih prava i sloboda i mešanja i prekoračenja ovlašćenja veoma se lako prelazi, a za lakše razumevanje ovog delikatnog problema neophodno je konsultovati presude Evropskog suda u sporovima koji su vođeni protiv određenih država po osnovu kršenja prava i sloboda garantovanih članom 9. Evropske konvencije.

Uzimajući u obzir specifičnost svakog pojedinačnog slucaja, ovde ćemo se osvrnuti na neka opšta mesta iz sudskih presuda koja su veoma značajna za bolje razumevanje pomenute odredbe Evropske konvencije.

Angažovanje države kao neutralnog posrednika između grupa vernika, prema presudi Evropskog suda u slučaju Vrhovni savet Islamske zajednice protiv Bugarske, u načelu ne predstavlja mešanje države u prava vernika po članu 9. Evropske konvencije, mada se u obrazloženju presude ističe da „državne vlasti moraju biti oprezne u ovoj izuzetno delikatnoj oblasti“.¹ Ovde je reč upravo o saglasnosti Evropskog suda sa obavezom države da preuzme aktivne korake u posredovanju kako bi obezbedila versku toleranciju i miroljubive odnose između grupa vernika. Međutim, Evropski sud ističe da je, bez obzira na neophodnost izvršenja obaveze obezbeđivanja verske tolerancije, država „dužna da ostane neutralna i nepristrasna u ostvarivanju svojih regulatornih ovlašćenja i u svojim odnosima sa raznim veroispovestima, verama i uverenjima“.² Neutralnost i nepristrasnost države ističe se i stavom Evropskog suda da će, „mere države kojima ona favorizuje određenog lidera ili grupu u nekoj podvojenoj verskoj zajednici, ili nastoji da tu zajednicu ili jedan njen deo primora da se stavi pod

1 *Supreme Holy Council of the Muslim Community v. Bulgaria*, App. No. 39023/97, 16. mart 2005, § 80.

2 *Supreme Holy Council of the Muslim Community v. Bulgaria*, App. No. 39023/97, 16. mart 2005, § 93.

vođstvo jednog rukovodstva protivno svojoj volji, predstavljati kršenje slobode veroispovesti“.³

Ne treba gubiti iz vida činjenicu da je sloboda veroispovesti (član 9) nužno povezana sa slobodom udruživanja (član 11), te da se verskoj zajednici garantuje mirno funkcionisanje, bez proizvoljne intervencije države. Evropski sud ističe da je „autonomno postojanje verskih zajednica neraskidivi deo pluralizma u demokratskom društvu“⁴ i da je dužnost državnih organa da obezbede da u duhu pluralizma i uzajamne tolerancije postoji verska sloboda.

U nekoliko slučajeva Evropski sud je konstatovao da moguća napetost koja prati podelu u verskoj zajednici predstavlja jednu od neizbežnih posledica pluralizma, te da uloga vlasti u takvim okolnostima „nije da uklone uzrok napetosti eliminacijom pluralizma, već da obezbede da konkurentne grupe tolerišu jedna drugu“.⁵ Preduzete mere u okolnostima podele unutar verske zajednice, ukoliko prekoračuju polje neutralnog posredovanja države, predstavljaju kršenje odredbe člana 9, čak i onda kad se ta akcija zvanično preduzima u interesu javnog reda.

Odredba člana 9, stav 2. Evropske konvencije implicira da sloboda misli, savesti i veroispovesti nije apsolutna, odnosno propisuje da država može da se meša u ispovedanje misli, savesti ili veroispovesti u izvesnim okolnostima. Ograničenja moraju biti propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti, zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili prava i sloboda drugih.

Mera države mora biti propisana zakonom u nacionalnom pravu, dostupna i predvidiva i mora sadržati i dovoljnu zaštitu od proizvoljne primene zakona. To

je posebno istaknuto u slučaju Hasan i Čauš protiv Bugarske, obrazloženjem Evropskog suda da “zakon mora dovoljno jasno ukazati na obim diskrecionih prava nadležnih vlasti i na način na koji se ta prava ostvaruju”.⁶ U ovom slučaju, posebno je interesantno ukazivanje na činjenicu da relevantni zakon ne sadrži nijedan suštinski kriterijum na osnovu koga nadležni državni organ registruje verske zajednice i promene u njihovom rukovodstvu u situaciji unutrašnjih podele i sukobljenih pretenzija na legitimnost. Na istom mestu Evropski sud ukazuje i na nepostojanje procesne mere zaštite koje bi štatile od proizvoljnog ostvarivanja diskrecionih ovlašćenja prepuštenih izvršnoj vlasti.⁷

Intervencija države treba da bude opravdana nekim od državnih interesa navedenih u stavu 2, člana 9. (javne bezbednosti, zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili prava i sloboda drugih), ali i opravdana kao neophodna mera u demokratskom društvu.

Upravo procena neophodnosti ograničenja slobode u demokratskom društvu od strane državnih organa predstavlja test spremnosti države da ravnopravno, neutralno, nepristrasno i jednako odlučno štiti verske slobode svih građana u svojoj nadležnosti.

3 *Supreme Holy Council of the Muslim Community v. Bulgaria*, App. No. 39023/97, 16. mart 2005, § 76.

4 *Supreme Holy Council of the Muslim Community v. Bulgaria*, App. No. 39023/97, 16. mart 2005, § 93.

5 *Supreme Holy Council of the Muslim Community v. Bulgaria*, App. No. 39023/97, 16. mart 2005, § 96.; *Case of Serif v. Greece*, App. No. 38179/97, 14. mart 2000, § 53.

6 *Hasan i Chaush v. Bulgaria*, App. No. 30985/96, 26. oktobar 2000, § 84.

7 *Hasan i Chaush v. Bulgaria*, App. No. 30985/96, 26. oktobar 2000, § 85.

Čekajući Šešelja

PIŠE: NASTASJA RADOVIĆ

U SRS kažu da očekuju skori povratak svog lidera iz „haškog kazamata“, on sam tvrdi da je „pobedio“. Razmišlja li neko o tome u Srbiji, sem „političkih analitičara“

Mnogi u Srbiji smatraju da je skori povratak Vojislava Šešelja više nego izvestan. Spremno se spekulira da Šešelji, prema onome što sadrži optužnica i što je prikazano u postupku pred Haškim tribunalom, neće bitno premašiti godine već provedene u pritvoru. Po prvi put izgleda izvesno da se lider SRS u dogledno vreme, što znači dok je još u zgodnoj životnoj dobi, vrati iz pritvora. I još nešto je tu važno: čini se da ima stranku koja očekuje njegov povratak. Naročito otkako je pre dve godine njegov zamenik, Tomislav Nikolić odlučio da prestane da mu se klanja. Nakon septembra 2008, to bi mogla biti još jedna prekretnica za radikale. Koliko važna, koliko odlučujuća? Sve je, naravno, u sferi mogućeg, kao i brzi Šešeljev povratak na slobodu. Ali, ipak pokušajmo da ga zamislimo.

PROLOG

Kakvu je Srbiju Šešelji ostavio, a kakva očekuje njegov povratak? Nakon podizanja optužnice protiv njega, otišao je u Hag, krajem februara 2003, nekoliko dana pre nego što je na Zorana Đinđića pokušao atentat kod hale Limes. Na aerodromu je pristalicama i porodici, u pomalo pakosnom raspoloženju, poručio da ih čeka proleće u kome će Srbijom teći potoci krvi. Iako je imao debeli razlog da pokaže svaku vrstu zlovolje i prospe svoje uvek eksplicitne pretnje, bile one ostvarive ili ne, sada sve izgleda mnogo znakovitije. Saslušavan u istrazi za ubistvo premijera Đinđića, Šešelji nije bio referentna osoba za tužilaštvo.

Da li je Vojislav Šešelji neko ko može, eventualnim povratkom u aktivnu politiku, promeniti nešto u poziciji svoje stranke? Na dvadesetu godišnjicu SRS, ove godine u januaru, Šešeljev zamenik Dragan Todorović, izneo je svoja očekivanja u ovoj jubilarnoj godini: povratak Šešelja i staru slavu - rejting radikala. Podsetio je da su oni imali više kritičnih godina, na primer, 1993, i 2000, kada su sa 82 pali na 23 poslanika nakon decembarskih

izbora. Ali već u decembru 2003, bili su stranka sa najviše poslanika, što su ponovili i 2007, i 2008. godine. Oko toga se, upravo, povremeno vodila polemika: ko je ili šta je uticalo na uspon SRS? Od priča o Miloševićevom stvaranju „najomiljenijeg opozicionara“ koja je kao ozbiljan predlog bila izneta i na jednom sastanku GO SPS (predlog da se uz pomoć logistike države i SPS proširi broj odbora SRS) i velikog pada zajedno sa njim 2000, pa do munjevitog uspona već krajem 2003, i ogromne partijske, ali državno neefektivne moći sve do septembra 2008.

Tako se zapatila procena da je odlazak Šešelja u Hag uvećao broj pristalica radikala, ali pod vodstvom Šešeljevog zamenika, Tomislava Nikolića. Ako se posmatra sve veći stranački rezultat u 2007, i 2008, ali i rezultat Nikolića na predsedničkim izborima koji je, iako nije krunisan pobedom, bilo bolji 2008, nego 2004. Tadić je, zaista, u januaru 2008, prošao kao „kroz iglene uši“. Sa jedva 100.000 glasova razlike. Ipak, moglo bi se računati kako je odlazak Šešelja u Hag „dobrovoljno“, bez državne pratnje, poklona i zahvaljivanja, uz Nikolićevu fleksibilnost na radikalski način, omogućio stranci zlatni comeback u decembru 2003. Tu je, naravno, važnu ulogu imala i celokupna politička pozadina u Srbiji: novine pune afera o vlasti i nemoć Đinđićevog naslednika na mestu srpskog premijera, Zorana Živkovića, da ovlada situacijom i zadrži visoki rejting demokrata neposredno nakon Đinđićevog ubistva.

Kada se nakon neprijatnog i, mora biti, za Šešelja ipak neočekivanog odbijanja Nikolića da slepo posluša njegova, po stranku sve pogubnija naređenja, sabrao, shvatio je da i sam mora napustiti svoju dotadašnju taktiku javnog proklinjanja i pretnji. Iako o tome nije govoreno, videlo se da su radikali, svakako po Šešeljevom novom naređenju, izvršili tihu kadrovski čistku. I to veoma vešto, bez javne kritike i, svojstvenih im, ponižavanja gubitnika. Gde „gubitnici“ nisu solirali i sami odlučivati o

svojim nastupima. Verni Šešelju, nakon što su u javnosti po njegovoj volji napravili niz skandala, povukli su se u drugi ešelon. To, na kraju krajeva, mora da je i njima prijalo. Radikalsko ludiranje u skupštini prestalo je, verovatno tek privremeno.

Šešelj je shvatio, političkim instinktom izoštranim u odnosima sa Miloševićem, a malo otupeлим u Hagu, da, ako nastavi po starom na povratku u Srbiju neće biti stranke da ga dočeka. I odmah mu, kako se sada najavljuje, neko ustupi poslanički mandat. Za sada je tajna zašto su neki mlađi radikali, obrazovaniji od radikalskog proseka, ostali sa Šešeljem i nisu otišli sa „reformistom“ Nikolićem. Da li je reč samo o novajlijama, zabludelim ljubiteljima Šešeljeve egomanije, štreberima koji će radije da im šef bude jedan haški pritvorenik sa doktoratom iz Titove doktrine opštenarodne odbrane nego politički diplomac bez akademskog sertifikata? Političarima, naročito u politički nerazvijenoj sredini, ponekad bi trebalo dozvoliti da imaju i neke nepolitičke slabosti i predrasude. Ponekada ih, možda, naročito kada su arivisti, možete tako lakše razumeti. Ipak, još je verovatnije da njihova lojalnost Šešelju koji je počeo da svoje poslanike prikazuje kao izbezumljene primitivce, da su mladi i pismeni radikali, dobili direktno od starog šefa, neku konkretnu ponudu. Zašto bi, inače, bili u ultradesničarskoj partiji poznatoj po tome da niko u njoj nije važniji od Šešelja? Ali, setimo se brzog radikalskog uspona Maje Gojković i Aleksandra Vučića. Sada kažu kako su bili mladi i neiskusni, a ne željni brzog uspeha u vrhu stranke.

RAZRADA

Dakle, Šešelj je shvatio da mora da okrene ćurak. Tako je, neeksplicitno, Nikoliću priznao da je bio u pravu: ako ne politika, stranačka retorika se mora menjati. U maju 2008, SRS je, takva kakva je bila sa Nikolićem, dostigla svoj vrh. Građani su hteli u EU: i mnogi tadašnji radikalski glasači. Ako ništa ne

promeni, naročito u vezi sa politikom stranke prema EU, „stara“ SRS u narednim godinama bi samo gubila glasače. I još gore: sa EU uspesima demokrata i njihovih partnera, radikali bi, možda, počeli da padaju brže nego što su se uspinjali. Nikolić je shvatio, bez obzira da li mu je neko, dovoljno uverljivo, to šapnuo.

Jasno je da lider radikala već više od godinu dana priprema teren za svoj očekivani povratak. Uspeo je, izgleda, bez obzira na to kakva će mu biti presuda, da okupira sve službe Haškog tribunala kao nijedan pritvorenik. Najnovija stvar oko navodne istrage u tužilaštvu Tribunala u vezi sa optužbama za ucenjivanje i maltretiranje svedoka, baš u Šešeljevom slučaju, bila tačna ili ne, pokazuje da on i njegova odbrana koriste sve proceduralne mogućnosti. Dakle, ma kada da se radikalski šef ponovo pojavi u Srbiji, to će biti nakon jednog velikog iskustva. Od presude, naravno, zavisi kako će on i njegovi, predstaviti čitavu stvar. „Pobediću antisrpski Haški tribunal“, poručio je na odlasku. Ne bi trebalo potcenjivati Šešelja: ma koliko mnogo puta ono što je radio izgledalo za njega, a gotovo uvek za druge, štetno, on je uspevao da se održi iznad vode. I svaka njegova opačina, ludost ili, možda, krivično delo, nisu ga previše koštali. I onda kada je sam odlučio da ode na suđenje, uradio je to na vreme: pre krvavog 12. marta. Sigurno ne kao beli mag, najavio je „krvavo proleće“. Šešelj je, bolje od DS, znao ko stanuje u Šilerovoj ulici. I čime se bavi. On je prvi pomenuo nadimak atentatora kod hale Limes. I mnoga druga. Opasan i bahat, ima odlične instinkte i prilično jasne i jednostavne računice.

Radikali, naravno, najavljuju sudnji dan kad se njihov vođa vrati u Srbiju. Propagiraju njegov skori povratak i mesto u parlamentu koje mu, kažu, pripada jer ga je i osvojio. Šešelj je baš u parlamentu prvo pokazao kako je spreman na sve. Zamislimo nekađasnju političku saradnicu radikala, sada spikerku parlamenta, kako umiruje Šešelja. Da li će joj u tome

više pomoći novi pravilnik, novi predsednik stranke i države ili njen zanat psihijatrice?

Analitičari analiziraju perspektivu SRS sa „živim“ Šešeljem i, uglavnom, kažu da jeste da će biti „zanimljivije“, ali će i sa njim usred Beograda i diljem Srbije, biti glavna borba radikala za cenzus. Pa kažu - prosperiraće od toga DS, a gubiće naprednjaci. Što znači da će glasovi naprednjaka da se odlivaju samo demokratama. A zašto bi to moralo da bude tako? Mnogi članovi i glasači SNS, dugo su glasali za Šešeljevu stranku. Na kraju su, na pitanju saradnje sa EU, „otkačili“ i otišli sa „reformistima“. Ali, ni njihov ultra-desničarski potencijal, makar ga svukli kao zmija kožu, nije za potcenjivanje. Ako se stvari na opštem planu pogoršaju, Nikolić ne uspe da im obezbedi obećano, neki od njih se, kao prirodnom izboru, mogu vratiti novo-starom vođi. Srećnom, da je ponovo među nama.

Šešelj je kasno ali ne i prekasno shvatio da se Srbija, za ovih sedam godina, ipak promenila. On se, nakon što je neke svoje vernike naterao da postanu sopstvene karikature, okrenuo svežim licima, pravnicima, lekarima, advokatima koji su poslednjih godina ušli u SRS, tada najveću partiju. Očekujući od nje da ispuni njihove snove. Da ih učini poznatim, da ih dovede na vlast, da oni rade ono što već dugo rade demokrate. U SRS nisu samo Todorović, Jovanović, Krasić, Pop Lazić, Radeta... Neki novi, dosad nepoznati, citiraju u skupštini Srbije Foreign policy, što je, ma kako da komentarišu sadržaj, do sada bilo rezervisano za Šešelja. Jednostavno, velika većina radikala nije ni čula za takve i slične časopise.

MOGUĆNOST EPILOGA

Analitičari kažu da SRS sa Šešeljem u skupštini tj. u Srbiji, ima veće šanse ukoliko se opšte, pre svega ekonomsko stanje još više pogorša. Istina je da je ono i sada veoma loše. I da je i ovakvo rezultat pomoći sa strane, a ne realne ekonomije. Svet očekuje drugi talas ekonomske krize. Srpska vlast se samozadovoljno analizira. Šešelj, za razliku od Miloševića, dugo je upravljao strankom ih Haga. I danas to radi u „krmjoj SRS“. Socijalna demagogija je u značajnoj meri i do sada pomagala radikalima. Ali je neke, kada je izgubila svaku vezu sa realnošću, odvela ka DS. Koja, kad god je to moguće koristi njene resurse. Ali, DS je na vlasti i mora da dokazuje svoje proklamacije. Mnogo se, u tom smislu, očekuje i od naprednjaka. To je, zaista, novo-staro polje za Šešelja - povratnika. A onda i večito Kosovo, jer je Šešelju

- „opravdano odsutnom“, dozvoljeno da, za početak, napravi rezime o tome šta se radilo u Srbiji dok je on bio blizu a daleko. S tim u vezi, tek će se videti koliko su efekti godina u kojima su građani svakodnevno pratili prenos Šešeljevog suđenja. Tako je on nastavio da zabavlja Srbiju i pokazuje da ono što je radio ovde, može da radi i negde drugde. I to u sudnici međunarodnog suda. Ipak, Šešelj je tako pokazivao i da je sa velike distance preokupiran vlastitom borbom za opstanak. Zato je Nikolić, brzo nakon izbacivanja iz SRS, napravio veliku stranku. Ali, ko zna, nije li odlazak Nikolića, ustvari, dobra vest za Šešelja? Da je ostao u partiji, stvar bi mogla biti mnogo neprijatnija, a možda i neizvesnija. Tako da isključivanje Nikolića nije tek panična osveta jednog pritvorenika.

Moramo li da se pitamo: šta bi od svega ovoga bilo da je sproveden lustracioni Zakon o kršenju ljudskih prava? Pa, razmišljajmo. Na neki način, nad Šešeljem je on sproveden boravkom u haškom pritvoru. Više od pet godina van žive političke scene. Pa opet...

Mnogo važnije su one brojne krivične prijave koje su protiv Šešelja čamile i nakon 2000, po srpskim tužilaštvima. Izgleda da se tada mislilo da je bolje da ga kažnjava sud UN nego srpsko pravosuđe? Hoće li se tu nešto promeniti u narednim godinama? Postupci u Srbiji miruju dok traje međunarodno suđenje. Oslobođen u Hagu, za ista dela ne može biti suđen u Srbiji. S tim u vezi, zanimljivo je primetiti da se ponovo otvara istraga za ubistvo novinarkе Dade Vujasinović. Njen poslednji tekst, prelomljen a neobjavljen, koji se može videti na sajtu koji je napravila porodica, tiče se Šešelja. Šešelj je za novinare, njemu neposlušne, godinama predlagao „specijalne mere“. Rekao je to i Dejan Anastasijević. A setimo se i zadovoljstva radikala kada su sprovodili Vučićev zakon o informisanju.

Zato su, kada je o SRS na čelu sa Šešeljem reč, sve mogućnosti otvorene. Suviše je lukav, iskusan i inteligentan da bi bio predvidiv. A i srpska politička scena je, baš u njegovom odsustvu, postala takva.

DPS - iza horizonta

PIŠE: IGOR PERIĆ

Hoće li se predsjednik Vlade Crne Gore i lider Demokratske partije socijalista **Milo Đukanović**, kako je najavio, povući iz politike - da li u potpunosti, samo sa kormila vlade, i ko će biti njegov nasljednik na čelu stranke, a ko u Karađorđevoj 22, u premijerskoj fotelji, pitanja su koja okupiraju javnost i rastrzaju partijsko tijelo vladajuće stranke.

Mnogo pitanja, još više nepoznanica, a nesporedna u vrhu DPS na pretek, uoči redovnog kongresa polovinom naredne godine na kome bi, ukoliko se prije ne dogodi što vanredno, Đukanović trebalo da nađe sebi zamjenu, prihvatljivu za sve.

U protivnom, spekuliraju se u medijima i političkim krugovima, DPS prijeti „šizma“.

ĐUKANOVIĆ - VUJANOVIĆ

Premijerovo mimoilaženje sa predsjednikom države i potpredsjednikom DPS **Filipom Vujanovićem** pod lupom je medija.

Procjene su različite, spekulacije brojne, a distanca između dvojice čelnika najjače crnogorske partije najbolje znaju njih dvojica. I vjerovatno treći - **Svetozar Marović**.

Iako je Marović godinama - zahvaljujući poziciji i medijskom imidžu sagovornika zagonetnog filozofsko-preduzetničkog diskursa - gradio sliku pretendenta kadrog da preuzme što se od njega bude tražilo, makar se „žrtvovao“ i za najjače državne funkcije, očito da nije rješenje za DPS (Đukanovića).

Stranka treba da vodi računa o stabilnosti, a u kojoj mjeri će to biti moguće zavisice od Đukanovićevih poteza.

Prema ocjeni profesora Fakulteta političkih nauka u Podgorici **Miloša Bešića**, crnogorski predsjednik Filip Vujanović ima više nego dobre šanse da zamijeni premijera Mila Đukanovića pošto se on, kako je najavljivano, povuče sa svih funkcija

„Očito je da od svih alternativa koje se pominju u okviru DPS kao zamjena za Đukanovića, Vujanović ima više nego dobre šanse“, kaže Bešić, uvjeren da Vujanović vidi sebe kao „prvog čovjeka“ u DPS.

To bi moglo dovesti i do erozije dijela članstva DPS koji bi se, nezadovoljan alternativama koje nudi ta partija kao zamjenu za premijera, okrenuli ka SDP

i njegovom prepoznatljivom lideru **Ranku Krivokapiću**, Bešićeva je procjena koju je iznio u medijima.

IDENTITET

Naoko monolitan, DPS je svih godina počivao na balansiraju, najmanje dvije koncepcije-frakcije. Bilo je to oportuno za samu stranku, prednost u odnosu na konkurenciju. Dvovalna igra u kojoj uvijek postoje *dobar* i *loš* momak i tako generišu podršku iz „oba“ krila crnogorskog heterogenog društva „lomljenog“ između crnogorstva i srpstva, jedne ili druge crkve, ovog ili onog naziva jezika...

Da li je igra i dalje aktuelna, ili se pretvara u kamen spoticanja - pokazace predstojeća, očito vruća politička jesen.

Evidentno je da se premijer i predsjednik razlikuju, reklo bi se, upravo u ključnim identiteskim pitanjima: u pogledu jezika, statusa državnih simbola i Crnogorske pravoslavne crkve... Po tim istim pitanjima Vujanovićeve stavovi se donekle poklapaju sa opozicionim, naročito Socijalističke narodne partije, koja zadnjih godina slovi za reformisanu i u dobroj mjeri socijalno i građanski orijentisanu političku snagu.

Linijom ovih spoljnih naprslina, sumnjaju mnogi, razgorijeva se unutrašnja borba koju personifikuju Đukanović i Vujanović.

Recimo, Vujanović ima razumijevanje za lokalni protokol u Plužinama koji ne predviđa intoniranje himne na svečanoj sjednici dana opštine kojoj prisustvuje predsjednik države. To direktno ide na ruku opoziciji za koju su sporne pojedine strofe.

Naročito je bio evidentan razlaz oko definisanja jezika u obrazovnom programu. Dok je Vujanović bio spreman da uoči glasanja o zakonu pregovara s opozicijom o statusu srpskog jezika, Đukanović ga je preduhitrio izdavanjem direktive poslanicima. Rasprava je ubrzana i prije nego što je bio poznat ishod Vujanovićevih i opozicionih pregovora, spekulirali su mediji.

Nakon toga, Vujanovića je opozicija pokušala da gurne u otvoren konflikt s Đukanovićem tražeći da odbije da potpiše zakon, što se ipak, nije desilo.

NEPOZNANICA

Može li se 15 godina nakon rascjepa u DPS ponovo dogoditi veliki prasak?

Prema procjeni nekadašnjeg lidera crnogorske Narodne stranke dr **Novaka Kilibarde**, Đukanovićevo povlačenje iz politike moglo bi proizvesti efekat sličan raskolu iz 1997. godine, što bi, kako kaže, bio problem za Crnu Goru.

„Da je opozicija moćna i da ima harizmatičke ličnosti ne bi bilo nikakve štete da se DPS raspadne. Uzimajući u obzir ovakvu opoziciju bilo bi šteta da dođe do rasprskavanja te partije na dva ili više dijelova“, izjavio je nedavno Kilibarda za podgoričke medije, ocjenjujući da se Vujanoviću ne isplati otvoreni flert sa opozicijom. On smatra da se krupna pitanja u Crnoj Gori mogu riješavati samo dok su na njenom čelu harizmatičke ličnosti kakva je nesporno, Đukanović. Kilibarda na horizontu ne nazire nekog ni približno sličnog harizmatičkog potencijala što, po njemu, za Crnu Goru, mentalitetski navikli na jake vođe, nije dobro. S druge strane, profesor Miloš Bešić, koji Vujanovića vidi kao relanog nasljednika Đukanovića, smatra da bi nedostatak harizme koju ima Đukanović, aktuelni predsjednik Crne Gore nadoknadio političkom moći partije.

Profesor **Svetozar Jovičević** procjenjuje da bi raskol u DPS mogao da se dogodio i prije kongresa naredne godine. Raskol bi, prema njegovim riječima, ostavio posljedice na ukupan politički život, ali zbog njih ne treba strahovati.

Jovičević ocjenjuje da je taktika crnogorskog predsjednika i potpredsjednika DPS Filipa Vujanovića da, budući da nema uticaja u većinskom članstvu dok je premijer Milo Đukanović na čelu stranke, savezništvo traži u dijelu opozicije gdje na njega drugačije gledaju i, navodno mu ne pripisuju krupne afere. Jovičević smatra da bi za Crnu Goru bilo vrlo korisno da se oslobodi Đukanovićeve harizme. Teško je sa sigurnošću prognozirati kako će za godinu dana izgledati politička scena Crne Gore. Đukanović u stranci nema nasljednika svog gabarita. Ni približno.

To je opšta konstatacija i onih koji ga podržavaju i neveselo priznaju tu okolnost, kao i protivnika koji u tome vide šansu.

Medvedev i Putin

Dmitrij Medvedev je car čiji podanici znaju da carstvom vlada carev prvi činovnik. Reč je dabome o Rusiji i Vladimiru Putinu. Približno sedmoro od svakih deset upitanih Rusa kaže - politika Medvedeva je pod uticajem premijera Putina

(ISTRAŽIVANJE LEVADA CENTRA)

Utisak Rusa da je njihov predsjednik vlade moćniji od šefa države objašnjiv je. Medvedev je izabran tek pošto ga je Putin odredio za nasljednika na funkciji u Kremlju. Međutim, takvo masovno uverenje ne bi moralo biti prijatno za predsjednika. Upućuje na zaključak da narod ne veruje u kapacitet ovlašćenja poverenih šefu države. Na primer - da predsjednik može zatražiti odgovornost predsjednika vlade. Kao predsjednici, Jeljcin i Putin menjali su i kabinete i premijere, a može li Medvedev, u slučaju da misli da je to

potrebno da zatraži ostavku svog prvog ministra?

Recimo sada - povodom tromosti vlasti, zanezarene protivpožarne preventivne i primerene neefikasnosti nadležnih službi u odbrani od vatre, a ona je uništila 200.000 hektara šume! (U Moskvi, prosečan broj smrti zbog dima od sagorevanja udvostručen je sa 360 na sedamsto na dan!)

Da su naredni predsjednički izbori nekim slučajem "sledeće nedelje" - predsjednik Medvedev bi dobio više od 50 odsto glasova, i to u konkurenciji čak deset eventualnih kandidata. Ali, razume se - uz uslov da ni jedan od te deseterice nije Putin.

(Istraživanje VCIOM, krajem 2009).

Znači, prestiž Medvedeva postoji, nije zanemarljiv. Ipak, u veliki deo tog prestiža uračunat je "faktor Putina", i eventualni izostanak podrške Putina Medvedevu osakatio bi šefa Kremlja.

U ruskoj bajci o vlasti svojstvo "putinskog" donosi nesvakidašnju moć. U stanju je da preobrazi aktere i mesta kojih se "palica putinskog" dotakne - da ih oživi, napoji snagom i uzdigne, ali i da degradira, u slučaju suprotstavljanja bilo kog drugog u Rusiji Putinu. Formalna hijerarhija gubi pri tome na značaju. Formalnost, makar i utvrđena ustavom, podređuje se neformalnom poretku nadređenosti, unutar koga uvek raste moć funkcije zanimljive ruskom "čarobnjaku".

Idolopoklonstvo je dar, a možda i nagrada Rusa Putinu lično. Predsednik vlade jedini je vođa, koji tokom dva predsednička mandata (2000-2008), i kasnije, nikad nije uživao manje od dve trećine podrške birača. Blagi izuzetak je ovo leto kada je, u avgustu, opšte odobravanje njegove političke pojave kliznulo sa 63 na 59 odsto (Levada centar) - okrnjeno opštepoznatom korupcijom celokupne ruske vlasti i "nagorelo" požarima. Razlog popularnosti je poznat, s obzirom da je period Putinove vlasti obeležen obnovom državne stabilnosti. Glomazni prostorni skelet Rusije (još malo pa dvostruk u odnosu na teritoriju SAD) ne škripi više na svim svojim federalnim šavovima. Konci vlasti dohvaćene su šakama centra, a milijarde i milijarde dolara od skupo izvezene nafte napunile su, pre toga praznu državnu kasu.

Lovorom zasluga za novo stanje ovenčan je Putin. Onima, koji su se kao prijatelji vlasti obogatili na račun države nije važno kakav je režim u zemlji. Njihova domovina su zelena Engleska i Azurna obala. Drugi pak, ogromna većina stanovništva, rasuđuju trbuhom, opijeni populističkom demagogijom o Rusiji "gordo uspravljenoj sa kolena".

U atmosferu scene Medvedev je uneo svežinu. Prvi put se u vrhu vlasti pojavljuje i neko ko nije još jedan policajac ili još jedan bivši general.

Mladi predsednik, osim toga nije ksenofobičan. Spreman je da beskrajno objašnjava prednosti demokratije, potrebu kooperacije sa razvijenim državama i prednosti, koje bi Rusiji donela savremena tehnologija. Medvedev osvaja otvorenošću i deluje pacifistički - uprkos neubedljivoj tvrdnji da je lično on odlučio da Moskva vojno interveniše u Osetiji i Abhaziji.

Medvedev je, za razliku od Putina, dostupan. Pre godinu i po, u Moskvi su usmrćeni Anastasija Baburova i Stanislav Merkelov, novinarka nedeljnika "Novaja gazeta" i advokat, poznat po angažovanju u slučajevima gaženja ljudskih prava. Baburova je bila četvrti ubijeni novinar "Nove gazete" tokom deset godina. List iritira Kremlj godinama, pisanjem o korupciji u vrhu i o nepoštovanju zakona od same vlasti. Nije prema tome bilo malo iznenađenje javnosti kada je urednik "Gazete" Muratov primljen kod Medvedeva, raspoložnog da razgovara o stanju Rusije, demokratiji i ljudskim pravima.

Putin nikada nije cenio javnost, ignorisao je pitanja i ne skriva da duboko prezire štampu. Razumljivo, te i druge razlike između predsednika vlade i Medvedeva, privukle su pažnju javnosti i podvrgnute su analizi. Bilo je mišljenja da je možda reč o pojavi alternativne političke snage unutar ruskog aparata, i da će Medvedev na kraju konkurisati Putinu. Ali i onih, po kojima je Medvedev politička lutka predsednika vlade, isturena prema manjem delu Rusa koji su nezadovoljni stanjem stvari i priželjkuju alternativu autoritarnoj ruskoj vlasti. Najzad i trećih - po kojima Rusijom upravlja, ne jedna ličnost već ideološki tim, i da "tim" ovim tandemom eksperimentiše i traži neki tipično "ruski put". Gro Rusa, ne želi međutim da sebe "zamara" ikakvim kombinacijama. Gro Rusa veruje da zemlja kao što je njihova mora jednostavno imati "gospodara koga sluša narod", i zadovoljni su time što je to rešeno pojavom - Putina.

Nasilje, geografija i seks

PIŠE: SRĐAN JOVANOVIĆ MALDORAN

Delo „Orientalism“ Edvarda Saida stvorilo je u svoje vreme pravu pometnju u akademskim krugovima sada već daleke 1978. godine kada je bilo objavljeno po prvi put. U eri u kojoj je kulturni relativizam procvetao pod okriljem političke korektnosti, a posle hladnog rata i neuspešnih diplomatskih misija šezdesetih i sedamdesetih, Saidov „Orientalizam“ je našao plodno tle za razvoj. Said je tvrdio – donekle sa pravom – kako već stolicima postoji određeni način gledanja na Istok od strane Zapada, način koji je, po Saidu, ispunjen predrasudama. U očima jednog Zapadnjaka, Istok, sa svojim arapsko-islamskim kulturama bio je viđen prevashodno negativno. Zapad je, kako Said tvrdi, sebe stavio u centar sveta, a Istok ostavio po strani. Kada se poslušaju izjave Džordža Buša i njemu sličnih, sa jedne strane, izgleda da je Said bio u pravu. No, nisu Buš i slični formirali odnos Zapada prema Istoku. Situacija je bila kompleksnija od one kakvom je Said hteo da je prikaže. U doba političke korektnosti koja je gotovo uništila društvene nauke, Saidovci su tvrdili kako je nužno da se promeni ovaj „negativni stav Zapada“ prema Istoku i krenuli da uče arapski i da se bave islamskom civilizacijom sa većim interesovanjem. Postalo je popularno biti „na strani Arapa“, u jednom veoma veštački polarizovanom svetu u kome je između Okcidenta i Orijenta povučena oštra linija, za koju se čini da joj je Said odista pomogao. Pre nekoliko stotina godina, pak, ovakvih instanci je dakako bilo. Lično sam video crteže u kojima su Evropljani crtali Azijate onako kako ih zamišljaju – bez glave, sa tri oka, pa i mnogo drugih, glupljih verzija. Evropa tada stvarno nije poznavala Orijent. Sada, kao i pre tri decenije, situacija je znatno drugačija.

Znatno lucidniji prikaz situacije dao je Ibn Varak (poznat kao „arapski Bertrand Rasel“ zbog svog fenomenalnog dela „Zašto nisam musliman“), u onome što je nazvao „odbrana Zapada“. Razvoj nauke i filozofije se odigrao u Evropi, ne u Persiji. Gutenberg je radio u Evropi, ne u Avganistanu. Penicilin je pronađen u Evropi, ne u Laosu. O čemu

je Said onda uopšte pričao, ako nije jednostavno i sam politizovao sopstvene ideje, uništavajući sopstveni kredibilitet, budući da je upravo on taj koji je optužio Zapad da iz političkih razloga pokušava da „predstavi Orijent kao loš“? Da ni ne pominjemo ono što je istoričar Džordž Landou primetio, a to je činjenica da se Saidov „Orijent“ sastoji jedino iz arapsko-muslimanskog sveta. Izgleda da je i Said „zaboravio“ na ostatak Orijenta. I dan danas, iako je Saidov orijentalizam, sa naučno-akademske strane „raskrinkan“ (kako se drugačije izraziti?), mnogi ga još uvek koriste kao validno didaktičko-ontološko delo.

Sa Balkanom se nešto slično desilo u delu „Imagining the Balkans“ Marije Todorove, bugarskog istoričara. Ona je tvrdila, naime, da je Balkan postao *nomen nudum* u Zapadnoj Evropi, da je došlo do

razvoja određenog diskursa u kome je dezinacija „balkanizirati“ dobila negativnu konotaciju, te da je Balkan predstavljen kao „loš“ u delim evropskih mislilaca, novinara, reportera i akademaca. Kao i kod Saida, sa jedne strane, Todorova je pogodila metu. „Moćna ontologija Balkana“ je izgrađena na predrasudama da je do nasilnih podela i ratova devedesetih došlo zbog „večne mržnje“ i „tribalnih podela“, kritikujući žestoko Roberta Kaplana, koji odista *jesto* preterao kada je izjavio da je Hitler „na granicama Austrije sa Balkanom naučio da tako silovito mrzi“. Sa dihotomijom Kaplan-Todorov rođena je još jedna polarizovana epistemologija geopolitike i istorije, mada se ipak čini da su činjenice (makar donekle) ipak težile ka strani Todorove. U jednoj moćnoj, odista eruditnoj odbrani Balkana, ipak je i Todorova zapala u određeni subjektivizam, čak pred samim delom iznoseći emocionalne temelje rada: „Mojim roditeljima, od kojih sam naučila da volim Balkan bez potrebe da se njime ponosim ili stidim“. Slično Saidu, Todorova tvrdi kako je Balkan od strane Zapadne Evrope viđen kao deo sveta koji se „odvojio od civilizacije“. I opet, u jednu ruku – kao da je u pravu. Jer – ko su ti Nemci da kritikuju Balkan kada su razvili, ni manje ni više no nacizam? Ko su Španci da kritikuju balkanske ratove kada su, ni manje ni više nego potrli nekoliko civilizacija u Latinskoj Americi? Ko su Britanci da kritikuju Srbe i Hrvate, kada

su oni sami kolonizovali pola zemaljske kugle? Jasno je da je u rezonovanju ipak bilo nečega.

Ipak, u duhu Ibn Varaka, Dejvida Prajs-Džounsa i Džordža Landoua, imam mnogo toga da zamerim Todorovoj. Devedesetih se genocid dogodio na Balkanu, ne u Nemačkoj, ne u Britaniji i ne u Španiji. Imala je i Zapadna Evropa svojih trenutaka gluposti tokom poslednjih nekoliko decenija, od Tonija Blera do Nikole Sarkozija, ali pokolja nije bilo. Četiri rata nije bilo. Ostaje pitanje: zašto je do svih ovih katastrofa došlo upravo na Balkanu, u bivšoj Jugoslaviji? Nbrojeni su pokušaji da se da odgovor, a česta je greška pokušaj da se nađe jedan, sveobuhvatan *Odgovor*, koji bi možda u svojoj *Jednostavnosti* izgledao privlačniji od kompleksnosti naše realnosti. Moguće je, pak, dodati dva velika parčeta slagalice u ovoj velikoj, zamagljenoj slici, i detaljnije objasniti *zašto na ovim prostorima ima toliko nasilja*.

Parče #1 - seks. Istraživanje stvaranja i raspada Čehoslovačke i Jugoslavije kojim se bavim već godinama navelo me je da postavim mnoga pitanja i sagledam stvari iz nbrojenih perspektiva. Interdisciplinarni pristup uvek urodi plodom. Zašto su se oni podelili tako mirno, a na ovim prostorima tako krvavo? Ima li neke dublje, fundamentalnije razlike u ovim narodima i njihovom ponašanju? Ispostavilo se da ima.

Tokom poslednjih petnaestak godina, pod uticajem prevashodno biologije, a predvođeno stručnjacima iz grana kao što su evolucionarna psihologija i neuropsihologija, naučnici koji se bave društvenim naukama su polako, ali sigurno, krenuli da se otvaraju ka prihvatanju jedne veoma važne, a suviše dugo zapostavljene činjenice - mi smo *homo sapiens*, *biološko*, *fizičko biće*, i kao takvo biološko biće, funkcionišemo na osnovu veoma striktnih bioloških pravila. Društvene nauke su do pre deceniju i po vrlo retko umele da dođu do ovog lucidnog zaključka. Akrohlični odnos prema spoju društvenih i prirodnih nauka je konačno počeo da popušta. Mi smo *homo sapiens*, naime, i kao takvi, imamo određeni niz bioloških potreba. Maslov je svojom teorijom samoaktuelizacije došao veoma blizu; moderna evolucionarna psihologija je došla još bliže. Naime, seksualno nezadovoljeni primerak *homo sapiensa* može da bude ozbiljan problem za celo društvo. Medicina, biologija, psihologija, psihijatrija i studije seksa nam još od Frojda govore kako je, zarad pravilnog i uspešnog funkcionisanja

jedinke, nužan i redovan, iole uspešan seksualni život. Uz nedostatak istog, kao i uz razne vrste seksualnih disfunkcija i frustracija, dolazi do mnogih problema, kako na nivou psihe, tako i na čisto fizičkom nivou. Nije uopšte začuđujuće da je najveći broj nasilnika, nacionalista, klerofašista, navijača i ostalih neiživljenih delova jednog patološkog društva upravo veoma mlad. Teofila Pančića su napali tinejdžeri. Čelave glave na tribinama stadiona su - tinejdžeri. Fašisti koji su se skupljali na Trgu Republike u znak „podrške“ Karadžićima i Mladićima su mahom - tinejdžeri. Isto je tako lako primetiti jednu veoma vidljivu stvar, stvar o kojoj se nikada ne govori - ti tinejdžeri su *seksualno isfrustrirani, nesposobni i nezadovoljeni*. Dezi-gnacija „neiživljen“ je jednostavno savršena. Da li bi se i jedan od tih mladih luzera pojavio na religiju podrške ubici da ima devojkicu? Teško. Pitanje je sledeće: zašto je toliki broj mladih ljudi seksualno neuspešan?

U Českoj, seksa ima svuda. Već od šesnaestak godina, tri do četiri godine po početku puberteta i razvoju sekundarnih seksualnih odlika, kada je telo u potpunosti spremno za seks, mladi Česi i Čehinje počinju bukvalno da uživaju u životu. Veliki je broj „veza na jednu noć“, u psihologiji često označena kao STP veza (*Short Term Partner*, partner na kratke staze). Seks nije tabu, o njemu je moguće pričati, a ono što je najvažnije - moguće ga je upražnjavati. Devojka koja je imala veći broj STP nije označena kao „kurva“ i neće biti ostrakizovana od strane društva, kao što je to slučaj ovde. U tzv. „klabingu“ (*clubbing*, noćni život, izlasci po klubovima), koji i inače postaje sve privlačnija tema za psihološka i sociološka istraživanja, mladom muškarcu nisu nužne basnoslovne količine novca da bi privukao ženu. Jednostavno, sve je, kako bi se to reklo u beogradskom vernakularu - „opuštenije“. Možda je upravo i to razlog iz koga je sama reč „opušteno“ postala tako često korišćena u Beogradu, zato što ovde ništa nikada *nije* opušteno. U Beogradu (a i širom Srbije), mladom muškarcu je nužno da izvođi devojkicu u grad do besvesti, da joj plaća piće, prevoz, sve, i da se možda ponada da će „zauzvrat“ dobiti makar kratkotrajno zadovoljenje. Seksa jednostavno, nema, a niko to, naravno, neće priznati.

Površnost je jedna od glavnih karakteristika seksualno nezadovoljene mladeži na ovim prostorima. Imao sam tu (ne)priliku da nedavno posetim jedan veoma popularan splav, izvesni „Sound“, gde je sva

površnost beogradske mladeži isplivala na videlo. Iako, naime, ovaj splav petkom uveče ugosti možda i po hiljadu ljudi, tamo se nova poznanstva ne prave. Svi su obučeni po poslednjoj modi, sređeni do maksimuma, svi troše novac koji nemaju (jer će im roditelji radije dati novac kojima bi sutra kupili hleb kako bi im ćerka kupila novu Nokiu), i svi su socijalno nekompetentni. Niko nikome ne prilazi, stiće se utisak kao da svi sede u izlogu neke radnje u koju niko ne ulazi, jer izgleda nedosežno i preskupo. Mlade devojkice koje se pretvaraju da pripadaju višim klasama traže bogate mladiće dok se mladi momci koji se pretvaraju da su bogati mladići traže lepe devojkice. Budući da niko tu nije ono za šta se predstavlja, ni do kakve konekcije nije moguće doći. I tako iz dana u dan, iz meseca u mesec, iz godine u godinu. Seksualna frustracija se pojačava, a kod mladića, uz prirodno izraženu jaču korpulentnost i agresivnost, pretvara se u čistu agresiju i mržnju. Upravo to je opisao i japanski Nobelovac Kenzabaru Oe u svom kratkom romanu „Sebuntiiinu“ (*Seventeen*), o kome je i u Povelji već bilo reči, gde je glavni antiheroj jedan seksualno neuspešni mladić koji je lek za svoje frustracije našao u lokalnom nacionalizmu, gde je nedostupnu ženu počeo i da mrzi - a vrlo dobro znamo kakav odnos tradicionalizam i nacionalizam imaju prema lepšem polu. Zaključno, ovo je zemlja seksualno isfrustriranih, neuspešnih ljudi, a ta frustracija je idealna kada treba nekoga angažovati za nasilje ili za rat. Dok svi ti mladi nasilnici pljuju Hrvate i nazivaju ih ustašama, jedan jedini poljubac od neke mlade, lepe Hrvatice bi ih vrlo lako preobratio i otvorio pogled ka nekim novim, lepim horizontima hedonizma i normalnog života.

Parče #2 - geografija. Još je polovinom XIX veka Henri Tomas Bakl, engleski istoričar, autor *Istorije civilizacije*, primetio da dešavanja u društvu, njihovi uzroci i način na koji se odvijaju, bivaju određena mnogo većim brojem faktora nego što se do tada mislilo. Smatrao je, kako će se potom i ispostaviti, sa pravom, da lokacija (geografska) utiče na ljude koji na njoj žive. Sličan tok misli je imao i Elsvort Hantington u prvoj polovini XX veka, i izložio ih je u svojim *Principima ljudske geografije*. Zahvaljujući čistoj ljudskoj gluposti (ovu frazu pominjem sve češće iz godine u godinu), geografija je, nažalost, imala tu nesreću da se čitava akademija u drugoj polovini istog stoleća digne protiv nje. Praktično, katedre geografije na prestižnim univerzitetima poput Jejla, Kolumbije, pa i

Harvarda i mnogih drugih, bile su ukinute. Po rečima Patriše Koen iz Njujork tajmsa, geografi su tretirani poput frenologa, koji su smatrali da „kvrge na nečijoj lobanji“ utiču na njihovu psihu. Krajem osamdesetih i početkom devedesetih, pak, geografija je doživela pravu renesansu, mahom zbog porasta moći i sposobnosti tehnike. Sada je geografija izrazito uspešna akademska disciplina; po rečima Dejvida Landsa, profesora emeritusa sa Harvarda, „geografija je jedan divan most između disciplina, (...) koji primorava ljude da spajaju ideje koje inače ne bi spojili“. Sa radom čuvenog geografa i biologa Džereda Dajmonda sa Kalifornijskog univerziteta u Los Anđelesu, a prevashodno sa njegovim *magnum opusom* „Guns, Germs and Steel“, ova verzija „antropološke geografije“ je uspela da objasni razlike u razvoju društava širom sveta na dubljem nivou. Kao što je Hantington izjavio još pre gotovo celog stoleća, „po pravilu, ljudi najbolje razmišljaju i planiraju, njihovi umovi su najinventivniji i najspremniji, i moć rasuđivanja im je na najvišem stupnju kada živa u termometru ne pređe 10 stepeni noću, a 13 danju“. I odista, pogledajmo situaciju: vratimo se na trenutak do onog mladog nasilnika, onog bez devojkice, koji „protestuje“ na Trgu Republike podržavajući masovne ubice. Slično pitanje se ponovo može postaviti: da je napolju oko nule, da li bi on izlazio da „podržava“ Karadžića svakog dana? Teško. Da je klima ovde hladnija, manje tih „protesta“ bi bilo održavano, i ovo je činjenica. U Oslu ili Bergenu bi se nešto takvo vrlo teško desilo. Principi ljudske geografije, naravno, idu mnogo dublje i detaljnije od ovoga, ali ne mogu u njih ulaziti sada; važno je primetiti da je ovo sve još jedan veoma važan faktor, faktor koji se gotovo nikad ne uzima u obzir.

Ja sam ovde ponudio „dva parčeta slagalice“ koja nedostaju u shvatanju nasilništva na ovim prostorima. Redukcionista i tradicionalisti će odmah dignuti glas, kako ovo „nije dovoljno da se sve objasni“, međutim, ja ni ne tvrdim da je dovoljno, samo ukazujem na dva izrazito bitna elementa svakodnevnosti realnosti koja se najčešće ni ne sagledavaju, a trebalo bi ih uzimati u obzir. Kako vreme prolazi, društvene nauke prodiru sve dublje u sve pore društva; samo ih treba saslušati. Što se tiče ova dva parčeta slagalice, geografiju ne možemo promeniti, ali ono drugo - makar na *longue durée* - je tehnički moguće izmeniti, uz edukaciju, promenu tradicionalnih „vrednosti“ i slamanje primitivnih tabua.

KIKINDA: ŽETVA, ŽRTVE I OSTALO

PIŠE: GORDANA PERUNOVIĆ FIJAT

Odluka MSP o Kosovu, 22. jula - nije izazvala značajnije reakcije u Kikindi, mirnom itd. mestu u Banatu. Nego, ne treba tom zatišju mnogo verovati, to je samo onaj duboki udisaj pred gnjuranje, što rekao Tolkin, jer izgleda predstoji još jedan od mnogobrojnih verbalnih bojeva za Kosovo ukoliko se ne okrenemo pametnijim poslovima. Političke stranke se oštire da zapanje javnost oštrim saopštenjima, te se stiče utisak da im je upravo ovako nešto trebalo da bi imale bar neku temu za novinare koje redovno sazivaju u svoje prostorije. Od početka leta pa do tog 22. jula 2010. godine, najaktuelnije su bile poplave i ono kad je Liga socijaldemokrata Vojvodine slavila 20-godišnjicu, a ligaši i ligašice prošetali kroz grad 100 vojvođanskih zastava. Komentarišući proslavu, Svetislav Vukmirica (bio DSS, sad je SNS) je na konferenciji za novinare OO SNS nazvao Miloša Šibula, predsednika Gradskog odbora LSV Kikinda - *skinhedsom*. Šibul je odgovorio da je Vukmirica, iako je preletač u SNS, ostao neobavešten kao u vreme kad je bio DSS. Obe izjave komentarisane su naveliko u svim kafićima i ostalim fensi mestima za izlazak i izgledalo je da ništa neće pomutiti blaženi mir političkog leta. A onda, usred sezone godišnjih odmora, kad svi poslovi stoje, jer je većina zaposlenih u institucijama otišla na more, ili se još nije vratila, desi se *ovo* o Kosovu.

„Meni je sin bio na Kosovu devedesetih. To jest, bio je u kasarni u Nišu, na redovnom služenju vojnog roka i samo mi je jednog dana javio 'mama, mi idemo na Kosovo'. Imao je tada samo 19 godina! Pokušala sam da okupim i ostale roditelje iz Kikinde kojima su sinovi bila tamo, da idemo da pitamo gde su nam deca. Znate šta su mi očevi govorili? 'Bolje da mi sin pogine, nego da se sramoti', to su rekli! A ni majke mi se nisu pridružile, rekle bi mi da se smirim, da i one imaju decu, nisam ja jedina koja brine. Sva sreća da mi se dete vratilo čitavo! Njega su posle ogovarali da ima 'ludu majku', a ja sam imala probleme na poslu. Najezim se kad čujem te priče kako opet treba da bude neka borba za Kosovo, priča bivša službenica u „prestižnoj“ ustanovi (s redovnom platom), penzionisana

upravo zbog psihičkih problema koje je imala dok joj je sin bio u vojsci.

„Bilo mi je jasno da Kosovo *više nije u Srbiji* još 1998. godine, kad sam bio tamo kao vojnik, srećom, ne dugo. Malo mi je smešno što ovi naši političari i dan danas drve isto kao onda. A na mom radnom mestu, sve sami veliki patrioti koji leleću nad sudbinom Kosova, umesto da se vidi šta je s platom i hoćemo li do jeseni uopšte raditi“, kaže vozač zaposlen na određeno vreme.

„Moja dobra prijateljica je Albanka, čija je porodica godinama živela u Kikindi. Kad me je pozvala da je posetim u Kosovskoj Mitrovici, a upravo tih dana sam dobila otkaz, prihvatila sam poziv. Rekoh sebi, idem, pa šta bude. Nikakvih neprijatnosti nisam imala, ni na granici, ni tokom boravka tamo. Svakom ko priča o Kosovu rekla bih da prvo ode tamo, da vidi kako je“, izjavila je Milka Ljevar (54), nezaposlena. Mlada tv ekipa, novinar i kameraman, zaustavila me je u centru Kikinde, s pitanjem šta mislim o Kosovu i o celoj situaciji. Odgovorih da su našli pravu osobu: naime, moji su sa Kosova. Porodica mog dede po majci doselila se u današnju Vojvodinu iz okoline Peći. I, zanimljivo, rekla sam, za tih tristo i kusur godina od kad smo se odselili - niko od nas nije išao na Kosovo ni u posetu, te, dakle, ne znamo ni kako izgleda. I, štaviše, iako smo se odselili s Kosova *dovoljno davno*, izgleda nismo otišli *dovoljno daleko*: da smo prilikom seobe stigli samo stotinak kilometara *severozapadnije*, ne bismo morali sad i još uvek da slušamo celu priču o Kosovu! Ono dvoje mladih ljudi razmeniše zgranute poglede pa prodoše. U tematskoj emisiji, koja je prikazana posle nekoliko dana, kakva slučajnost, nije bilo moje izjave.

Kad su za sada neidentifikovani počinioci, već 24. jula, kakva slučajnost i kakva doslednost u događanju tih slučajnih slučajnosti, pretukli Teofila Pančića, u Kikindi nije bilo organizovane reakcije, osim reakcije Kikindskih, koje su ceo broj 30. jula posvetili samo i upravo Teofilu. *Ovo ostalo* svelo se na poneko saopštenje i mrtvu tišinu. Za *nas* premlaćivanje novinara i fotoreportera nije novost, bilo je toga i ovde u Kikindi,

pa nismo reagovali ni devedesetih, ni kasnije. U Sinišu Jakonića bio je uperen pištolj, a noćnim napadima na njegovu kuću broja se ne zna; Željko Bodrožić više puta je napadan i tučen, a kad se branio, onda je prozivan i zato što se branio; Jovan Gvero napadnut i tučen na javnom mestu; Jovan Jarić, fotoreporter, autor više izložbi i nagrađenih fotografija, dobio je takve batine od dopisnika Večernjih novosti, da je dospeo *nazad* u bolnicu – pošto je pomenute batine dobio *upravo izlazeći iz bolnice*, sav u zavojima i jedva se držeći na nogama, jer je išao na komplikovanu operaciju vilice; Miomirka Mila Melank, napadnuta dok je pratila javni skup prevarenih akcionara; Žužani Sokolai kamenovana kuća, noću, dok je u kući bila s dvoje male dece; Aladina Bakhita, autora fotografija nagrađenih na međunarodnim manifestacijama, napali i gonili mladi rasisti, spasao se beskvstvom i zaključavanjem u nusprostorijama lokala u kome je napadnut, sam je zvao policiju – i, kakva slučajnost u nizu svih slučajnosti koje nam život pojednoše, nikad nijedan od počinilaca nije odgovarao. Novinari su dobijali pretnje otkazom i prave otkaze, uglavnom bez otpremnine, uskraćivani su im godišnji odmori, nisu im isplaćivane plate i honorari, na svaki način im je život pretvaran u pakao, veliko je pitanje da li bi se neko uopšte trgao da je novinar i ubijen. A dogodilo se i meni da naletim na poneki šamar, tamo, davnih devedesetih. Pred sudom se pokazalo (podnela sam tužbu) da nema nikakvih dokaza protiv počinioaca, a javno mnjenje je u ono doba ostalo potpuno sigurno da sam sama kriva te da sam izazivački i bezobrazno namerno licem naletela na dlan tadašnjeg pretpostavljenog, s namerom da ga povredim i upropastim, osvojim neke poene, privučem pažnju, šta li, dok je izvršilac doživeo još malo pa ovacije u maloj sredini u kojoj je svakako imao pravu, stvarnu moć. Zato bi datum kad su pronađeni likovi koji su napali i povredili Teofila mogao mirne duše da se zapiše crvenim slovom u kalendarima i da se slavi kao državni ili barem novinarski praznik.

Kikindska privreda je, dok „ljetu ide“ i događaju se različite slučajnosti koje se ponavljaju ciklično, u potpunom kolapsu. Nema posla ni za nadničare na njivama, jer je i poljoprivreda žestoko omanula. Ovog leta nas je zadesilo red kiše – red suše. Najpre su potopi biblijskih razmera napunili vodom sve njive u atarima oko grada i svih devet sela. Toliko je vode bilo, da je groblje u Ruskom Selu bukvalno potopljeno, pretvorilo se u jezero. Zatim je ubitačna vrućina uništila što je voda poštjedela. Rezultat:

jedna od gorih žetvi u istoriji uzgajanja pšenice i ostalih kultura u ovim krajevima. Čak i oni koji nemaju zemlje ni u saksiji, kao ja, na primer, nelagodno se lećnu kad čuju da je žetva podbacila. Jer, znamo već, dugo iskustvo uči nas tome, loša žetva je uvek uvod u još gori politički, s oprostjenjem, *diskurs* i još glasnije glasove koji za sve optužuju DS, LSV i ostalu družinu u koaliciji koja čini lokalnu na vlast. Svaka od ovih stranaka imala je i ima i dalje svojih autogolova, naročito u pogledu kadrovskih rešenja, ali, nijedna nema moć da bi mogla da upravlja kišom i sušom (barem nije poznato da ima... ko zna...) za šta je optužuju SNS i DSS. Zanimljivo je da niko ne optužuje SPS – koji je takođe u koaliciji – ni za šta, a naročito ne za ono što nam je radila svih ovih godina od svog osnivanja. SPS, kao što jednom već napisah i sad ću ponovo, jer se ništa nije promenilo, drži neka od najatraktivnijih direktorskih mesta u Kikindi. Kadrovi SPS su na čelu Severnobanatskog okruga, Javnog komunalnog preduzeća, Javnog stambenog preduzeća, Apoteke, Pozorišta, Narodnog muzeja itd. itd, u firmama i ustanovama neretko zauzimaju i poziciju „prvi do direktora“, nemaju problema sa zaposljavanjem niti dobijaju otkaze. Porodica dugogodišnjih aktivista u borbi protiv Miloševića najzad može da odahne: posle mnogo godina uspela je da zaposli odraslog sina, ali tek kad je taj sin – počeo da se zabavlja sa mladom funkcionerkom SPS. Znači, nikakve vajde od *ovih ostalih*, jasno je valjda kod koga je sila i moć da se neko zaposli ili ne zaposli. Onomad, kad je trebalo postaviti novog direktora Narodnog muzeja, DS predloži mr Lidiju Milašinović, nestranačku ličnost, arheološkinju koja za sobom ima značajna istraživanja i projekte prekograničnog značaja, umesto člana SPS, penzionisanog nastavnika srpskog jezika koji je već nekoliko godina na toj funkciji. SPS se složi, ali zauzvrat traži mesto direktora Istorijskog arhiva (po sistemu: ja tebi, ti meni) i dobije to mesto. SPS odmah nudi svog kadra Milana Srđića Mićka, diplomiranog politologa, dugogodišnjeg novinara SPS glasila Komune, ugašenog s razlogom 2001. godine (a i to

jedva). DS se saglasi, može Srđić, koji svakako radi u informativnoj službi SO Kikinda i uopšte ne smeta DS, bez obzira na svoj nekadašnji angažman, kao što ni njemu nije smetalo da radi među ljudima koje je nekad, ne tako davno, prozivao kao političke protivnike. Kad, međutim, upravni odbor Arhiva neće Mićka, hoće dotadašnjeg direktora, Dragomira Tomina (koji nije SPS). Onda SPS promeni upravni odbor u Arhivu: novi upravni odbor opet glasa za Dragomira Tomina! Tako Tomin ostade direktor, a SPS ponudi jedno od svojih solomonskih rešenja, naime, da novi - stari direktor pređe u SPS. Prelasci iz stranke u stranku radi direktorske funkcije svakako više ne iznenađuju ni nas naivne: ljudi ulaze u stranke, izlaze iz stranaka i prelaze iz stranke u stranku ne samo radi dobrog radnog mesta nego i zarad najobičnijeg zaposlenja na određeno vreme od tri ili šest meseci. Vladislav Vujin Vladis, profesor istorije, književnik i novinar, autor tri knjige o istoriji Kikinde - „Mali krug“, „Zbogom XX vek“ i „Kikinda kroz vekove“ - ne može da se zaposli, jer je u svojim duhovitim fotografijama u Kikindskim malo *zakačio* neke ljude od kojih zavisi ko se zapošljava a ko ne. Vujin je inače jedini novinar u Vojvodini/Srbiji, a možda i u svetu, koji je tužen zbog anagrama! I tu se neko od moćnih prepoznao i tužio. Pitanje za kviz: da li je tužilac dobio spor? Jedini odgovor: tja, znate već...

Dok traje sezona gradskih i seoskih kupova u malom fudbalu, seoskih slava sa vašarima i takmičenja u kuvanju riblje čorbe, pasulja i gulaša, Kikinda i dalje izgleda kao zaustavljeni kadar u nekom filmu koji je davno odgledan. Onda se na zidu osnovne škole „Sveti Sava“, koja je, gle slučajnosti dvojezična, pojave natpisi autolakom „Srbija Srbima - napolje Mađari“, pa ligašice i ligaši te natpise prekreće i tako u nedogled, opet, ponovo. Ima primedbi da će ovako lepo okrečen zid sad postati meta za nova remek nedela nacionalista s literarnim interesovanjima, smer autolak, pa će biti „džabe ste krečili“. Ligaši kažu da će u tom slučaju ponoviti akciju, koliko da pokažu tekstopiscima „džabe ste *škrabali*“.

Unutrašnja okupacija Beograda

PIŠE: IVAN MRĐEN

Više od 80 navijača belgijskog šampiona Anderlehta dva dana bili su „gosti Beograda“, kako bi podržali svoj klub u borbi za ulazak u Ligu šampiona protiv fudbalera Partizana. Navodnici za „gosti Beograda“ su neophodni, jer će oni boravak u srpskoj prestonici pamtili samo po za njihovom dobrom rezultatu (2:2) i opsežnim policijskim merama zbog kojih većini fanova slavnog belgijskog kluba nije dozvoljeno ni da izađu iz hotela pre i posle utakmice.

Tako se grad sa „najlepšim položajem u Evropi“ i „najboljim noćnim provodom na svetu“, kako to vole da pišu turistički propagandisti i opijeni i zalučeni novinari iz redakcija poznatih listova i revija koji samostalno zalutaju u Beograd, za veći deo navijača Anderlehta sveo na okolinu i kafić hotela „Nacional“ na Bežanijskoj kosi (dakle, na ništa, čak i za one koji nisu imali sreću da upoznaju ovo zdanje i njegovu okolinu), odakle su pod punom policijskom pratnjom sprovedeni do severne tribine stadiona u Humskoj, a posle utakmice u istom smeru, pa na aerodrom, a onda „zbogom“ i „daleko vam lepa kuća“. Policijski zvaničnici su verovatno čestitali jedni drugima na uspešno izvedenoj operaciji („dobro je, niko nije stradao“), ne razmišljajući da se ovakvim „dobrodošlicama“ i „brigom“ za bezbednost gostiju u svet šalje jedna ružna i poražavajuća slika o Beogradu.

Bilo je to baš u vreme kad je aktuelna gradska vlast na velika zvona oglašavala rezultate svog dvogodišnjeg stolovanja u Starom dvoru, pa pažljivijim posmatračima nije promakla činjenica da je najmanje reći u toj samohvali bilo upravo o bezbednosti, ne samo stranaca i drugih gostiju, već i samih Beograđana. Od ubistva Brisa Tatona, navijača iz Tuluza, prošle jeseni uoči Partizanove utakmice u Ligi Evrope, takođe od strane tzv. „navijača“ - svaka policijska akcija u pravcu da se „tako nešto više nikad ne ponovi“, po nekom automatizmu smatra se opravdanom, pa se gotovo i ne postavlja pitanje glupavosti,

trapavosti i negativnih konsekvenci rešenja "zarobi, pa čuvaj".

Svemu tome dali su određen doprinos i propagandisti po sportskim listovima, redakcijama i rubrikama, koji su maltene istog trena kad je u Nionu izvučen par Partizan - Anderlecht počeli da truju ovdašnju javnost prilozima o huliganskom ponašanju i nasilničkom karakteru pristalica belgijskog šampiona. Sa takvom "istorijom bolesti" i preuveličanom najavom da "dolazi više od 700 belgijskih huligana", svaka drugačija akcija, civilizovanija i primerenija predstavi o Beogradu kao kosmopolitskom gradu, bila bi smatrana neodgovarajućom.

"Otkako smo sleteli u grad stalno smo pod policijskom pratnjom. Prve večeri smo bili malo do centra. Pošto smo čuli da je dobar provod na splavovima hteli smo da odemo na 'Fristajler'. Međutim, obezbeđenje kluba nam nije dozvolilo da uđemo, a zatim nas je policija vratila u hotel. Sve vreme provodimo u sobama ili u hotelskom kafiću pošto nam policija bukvalno ne dozvoljava da mrdnemo", ispričao je za Blic izvesni Bart, navijač Anderlehta iz belgijskog grada Luven, koji je promenio tri aviona da bi došao na utakmicu.

Pravo pitanje koje neće biti postavljeno ni na jednom policijskom kolegijumu glasi: šta su, ustvari, čuvale jake policijske snage ta dva dana u Beogradu? Belgijske navijače - donekle tačno; imovinu i red i mir Beograda - potpuno netačno; svoje "kadrove" među tzv. "navijačima", od kojih su neke u poslednje vreme pod pritiskom i zgražavanjem javnosti morali da predaju pravosuđu - najbliže tome da bude tačno! Beograd se već duže vreme nalazi pod izvesnom unutrašnjom okupacijom tzv. "navijačkog huliganizma" i on se po istoj matrici usmerava prema neistomišljenicima, strancima, ljudima drugačijih životnih opredeljenja, zagovornicima evropskih vrednosti i standarda... Taj soj vlada određenim delovima grada (najkarakterističniji je slučaj Banjice, koja je već godinama izložena

teroru tzv. "navijača Rada") i određenim područjima javnog života, caruje u sivoj zoni i svoju moć demonstrira svakodnevno, tako da su mnogo više ugroženi građani Beograda i pravi gosti prestonice nego što će to ikad biti bilo koja protivnička navijačka grupa. Nemoćna, nevoljna i nespremna da se zaista nosi sa tim polusvetom, delom i zbog zajedničkih interesa na nekim važnim područjima ovdašnjeg "biznisa", od dilovanja droge do građevinske mafije, paralelnog sistema zaštite i "poverenja", policija je dva dana čuvala Belgijance praktično od sebe same.

Zbog svega toga ova neslavna epizoda sa "gostima Beograda" nema nikakve veze sa klasičnim navijačkim huliganizmom, niti se može pravdati time da se slične stvari događaju širom Evrope. Istina, još je svež, među ovdašnjim propagandistima žestoko raubovan primer specijalnog "kaveza" za navijače Crvene zvezde prilikom nedavnog gostovanja drugog beogradskog kluba u Bratislavi, kad je takav tretman od strane domaćina smatran atakom na osnovna ljudska prava i dostojanstvo "delija", koji su, kao što je opštepoznato, gosti kakve bi svaki grad na svetu mogao samo da poželi. Šalu na stranu, priča je daleko ozbiljnija i ne odnosi se samo na dvostruke aršine kojima su ovdašnji propagandisti (ne samo sportski) veoma skloni.

U Beogradu vlada određeni "red" i "zakon", sa kojim nominalni nosioci vlasti i politička elita nemaju mnogo dodira. Moguće je ponekad, u nekoj za televizijske kamere i političku kampanju pripremljenoj akciji podići neki džip sa Savskog keja ili iz Ulice Strahinjčića bana, zatvoriti kladionice tik uz školske kapije, oglasiti se posle nemilih događaja, kao što je bilo nedavno kad je na Adi Ciganliji izboden jedan mladi Nemač, jer se nekom ovdašnjem siledžiji "učinilo da je gej" (a onda je, jel'te, sve dozvoljeno), ali od toga građani Beograda nemaju mnogo koristi, jer se time ne pravi ni najmanja ogrebotina na onom drugom licu "najlepšeg grada na svetu".

BAGDAD U PROŠLOSTI (2)

PIŠE. OLGA ZIROJEVIĆ

Sa opadanjem moći abasidskih halifa opadao je i politički značaj Bagdada. Polovinom X veka stvarnu vlast u Carstvu preuzeli su bili iranski šiiti Bujidi da bi ih, jedno stoleće kasnije, potisnuli turski sunitski Seldžuci.

Ni oni, kao ni Bujidi nisu, međutim, dirali u vrhovnu vlast halifa. Poplave i pljačke menjale su topografiju grada, ali, podizale su se i mnogobrojne džamije i medrese. Vezir Nizam al-Mulk osniva (1065-1067) teološku školu *Nizamiju*. A pod halifom an-Nasarom (1180-1225) grad doživljava svoj poslednji procvat u srednjem veku. U XIII veku bagdadska škola minijature dosegla je, pored seldžučkog slikarstva, visok nivo.

U međuvremenu su prodori srednjeazijskih plemena ka Iranu već najavljivali katastrofu kojoj je Carstvo moralo biti žrtvom. Početkom 1258. godine Bagdad su osvojile trupe mongolskog kana Hulagua, unuka Džingis-kanovog. Poslednji halifa al-Musta'sim je surovo pogubljen, a najveći deo žitelja pobijen (izvori pominju piramide od ljudskih lobanja).

Carstvo Abasida je time prestalo da postoji, ali je ipak, pod zaštitom egipatskih Mameluka, koji su, nešto kasnije potukli Mongole, abasidski halifat, tačnije, njegova senka, postojao sve do osmanskog osvajanja Egipta (1517). Posledica mongolskog razaranja Bagdada bilo je i uništenje sofisticiranog sistema za navodnjavanje zemlje, koje je bilo praćeno i proterivanjem lokalnog stanovništva, pa su tako nenadoknadivo izgubljena i vekovima sticana znanja i iskustvo. Započelo je pretvaranje zemlje u pustinju i Bagdad, nekada najveći grad na svetu, sve je više gubi značaj. Sve do sada se Irak nije oporavio od razaranja svog sistema za navodnjavanje.

Konačni, fatalni udarac Bagdadu zadao je 1401. godine, Tamerlan (ili Tumurlenk), i on postaje provincijski grad čiji su se gospodari često menjali. Propadanju grada doprinela su, takođe, i nova geografska otkrića i uspostavljanje morskih trgovačkih puteva. Početkom XVI veka osvaja ga iranski šah Ismail, a 1534, pada pod vlast Turaka Osmanlija. Deceniju kasnije Bagdad je opet pod kontrolom iranskih Safavida. Konačno će ga, 1638. godine, ponovo uzeti Osmanlije. Oni će ovde graditi džamije i mauzoleje, ali je grad u vreme njihove vladavine

strašno nazadovao. U XVII veku ima samo oko 15.000 stanovnika. Turski svetski putnik Evlija Čelebija izbrojaće ovde, polovinom istog veka, 665 islamskih bogomolja (džamija i mesdžida), dve medrese, osam hrišćanskih crkava (među kojima naročito ističe jermensku), tri jevrejske sinagoge (i kupatila uz njih), do 500 hamama, 200 česama, 100 sebilja, 6000 bunara, više hanova i pazara i samo 24 gradske mahale. Stanovništvo je, dodaje na kraju, pretežno govorilo persijski i arapski, kao i kurdske dijalekte, a prost narod znao je i jermenski i indijski. U gradu je živelo dosta lekara, vidara (ranara), kao i pesnika.

Samo je u vreme uprave Damad-paše (1817-1831) i Mithat-paše (1871) Bagdad doživeo kratkotrajan privredni uspon. Tada su podignuta mnoga javna zdanja - džamije, medrese, mauzoleji, hamami - kao i bogato opremljene stambene zgrade; pri tome je istanbulski uticaj očigledno preoblikovao lokalne tradicije, dok persijski i dalje traje.

U vreme Prvog svetskog rata (1917), grad će osvojiti britanske trupe, da bi, tri godine kasnije postao glavni grad britanske mandatne oblasti Iraka, odnosno godinu dana kasnije, prestonica hašemitske Kraljevine Iraka (i dalje pod britanskim mandatom).

Za vreme Drugog svetskog rata Irak je bio poprište vojnih operacija, a 1941, Britanci su ovde oborili prosovinsku vladu. Nakon formalne (1936) Irak stiće 1946, potpunu samostalnost da bi, 1958. godine, bio proglašen Republikom.

DAROVANA IMENA

Bagdad je dao svoje ime jednoj železničkoj pruzi i jednom vojnom paktu. Reč je o čuvenoj, politički i strateški važnoj, *Bagdadskoj železnici*, pruzi koja spaja Istanbul sa Persijskim zalivom. Građena je u etapama, od 1903, do 1940. godine, najpre nemačkim, a zatim britanskim kapitalom. Još uvek čini jezgro iračke železničke mreže na potezu sever - jug dužine 2 500 kilometara.

A Bagdadski pakt je vojni savez grupe zemalja na Bliskom istoku nastao 1955. godine u vezi sa zaostavljanjem međunarodnih odnosa, hladnim ratom i širenjem blokovske podeljenosti u svetu. Pakt je imao pretežno vojni karakter i trebalo je da bude protivteža Arapskoj ligi. U Pakt su ušle Turska, Irak, Pakistan i Iran. Posle revolucije u Iraku prestao je praktično da postoji (kasnije je reorganizovan kao *Centopakt* sa sedištem u Ankari).

I dok je grad 1900. imao 145. 000 stanovnika, njihov broj će se, pola stoleća kasnije, popeti na 580. 000 uglavnom zahvaljujući prilivu sa šiitskog juga. Za sve veće smeštajne potrebe novih žitelja general Kasem će izgraditi lep satelitski grad, koji dobija ime Grad revolucije, kasnije Sadam siti, sada Sadr siti.

Privredni bum sedamdesetih godina miunulog veka u grad privlači najviše arapske šiite; većina njih danas živi u bednim slamovima.

U vreme oba Zalivska rata i krize oko Iraka (1993) Bagdad je u nekoliko navrata bombardovan, pri čemu su stradala industrijska i vojna postrojenja, kao i javne i privatne zgrade. A u vreme trećeg Zalivskog rata (2003) stradaju, u najvećoj meri, i kulturna dobra, Nacionalna biblioteka i Nacionalni muzej, pre svega. Grad je sve do sada ostao pozornica krvavih zbivanja.

Irački gradovi, posebno Bagdad, imaju dobro izgrađen obrazovni sistem (obrazovanje je inače besplatno), a u Bagdadu se nalaze tri od ukupno šest univerziteta u zemlji: *Univerzitet Bagdad*, *al-Mustansirija univerzitet* i *Tehnički univerzitet Bagdad*. Na širem gradskom prostoru nalazi se nekoliko šiitskih svetilišta, kao i određen broj jevrejskih svetih mesta.

U Bagdadu je smešten i najveći deo iračke industrije; to je, pre svega tekstilna, prerada nafte, drvna industrija, građevinska, prehrambena. Tu se ukrštaju tri glavne železničke linije u zemlji (jedan deo još nije u upotrebi), kao i autoputevi, ima četiri aerodroma, od kojih je jedan civilni (sa letovima za Erbil, Dubai, Kairo i Aman). Autoputevima se stiže u sve prestonice susednih arapskih zemalja, a autobuski saobraćaj povezuje Bagdad i sa većim gradovima u zemlji. Koristi se, takođe, i vodeni put Tigrom. Moderni deo grada je na desnoj obali, a stari (orijentalni) na levoj, i međusobno su povezani mostovima. Godine 2005, Bagdad je imao više od pet i po miliona stanovnika, pretežno arapskog porekla i muslimana (95 odsto); dele se na sunite i šiite. A poslednji raspoloživi popis (iz 2008) beleži tačno 5 258 383. U gradu se nalazi veliki broj džamija, među kojima je najpoznatija ona Abu Hanife (osnivača hanefijske pravne škole). Ovde živi i velika kurdska zajednica, a ima i Turkmena i Aramejaca. Postoje i neke stare etničke zajednice, kao Mandejci i hrišćani Nestorijanci. U Bagdadu se, najzad, nalazi i istorijsko sedište patrijarha asirske istočne crkve, a sve do 1951, tu je bilo i sedište egzarha, poglavara jevrejske vavilonske zajednice.

Kao i na svom početku Bagdad je dobio - prema američkom planu - jedan bezbednosni pojas u cilju zaštite od atentatora-samoubica.

VITEŠKI JE PRZNATI ISTINU

PIŠE: RADE VUKOSAV

Nacionalističke kvazi elite, posebno velikosrpska i velikohrvatska, da bi ostvarili proširenja svojih država, razbili su zajedničku državu Jugoslaviju i gurnule svoje sunarodnike iz susednih republika u krvavi obračun sa svojim susedima. Prvo su ih zastrašili njihovim "genocidnim" i "fundamentalističkim" susedima, naoružali ih, logisticirali i gurnuli u užasne divljačke, bratoubilačke ratove, dosad neviđene na ovim prostorima. Stravični rezultati su nam poznati. Desetine hiljada poginulih i pokopanih u masovne grobnice, još više osakaćenih, a preko dva miliona proteranih sa svojih ognjišta, na koja se većina od njih nikad više neće vratiti.

Kada je umuklo oružje, onda su nastala međusobna optuživanja da su "oni" krivi za rat, da su samo "oni" vršili zločine, da su se "naši" samo branili... Niko od državnika da prizna istinu, da se izvini, ispriča. **Prvi je probio led predsednika Republike Crne Gore, Filip Vujanović.** On se, početkom 2007. godine izvinio Hrvatima za Konavle i Dubrovnik. Nakon toga je žestoko napadnut od strane prosrpskih elemenata i opozicionara da je "izdao Crnu Goru", da je "okaljao obraz Crnoj Gori..." Ustvari, obraz Crnoj Gori su okaljali upravo oni koji su ga kritikovali i oni koji su vršili pustošenje i pljačku Konavala i razaranje drevnog grada Dubrovnika, čineći usto i druge krvave i sramotne zločine. Vujanović, svojim viteškim i poštenim činom, priznanjem istine je oprao obraz Crnoj Gori i dao primer ostalima.

Nedavno je razboriti i poštenu predsednik Republike Hrvatske, Ivo Josipović, u poseti Bosni i Hercegovini (BiH), priznao da je u nedavnom ratu i Hrvatska sudelovala u oružanoj podeli BiH i izvinio se Bosancima i Hercegovcima, To je drugo viteško priznanje istine na našim prostorima. A naši? Još ne. "Srbija nije bila u ratu". Varaju se oni koji misle da će time Srbiju opravdati. Podsetimo se - da nam je ceo Miloševićev državni vrh, vojni vrh i policijski vrh u Hagu. Plus što još imamo i dug, koji nam se neće "otpisati", dok ne uhapsimo Mladića i Hadžića. **Srbija treba da se se brani**

istinom, znamjem, ekonomskim napretkom, ekološkom lepotom, saradnjom sa susedima. Viteški bi bilo priznati istinu. Miloševićevim ratovima, ekonomski osiromašena, Srbija je sebi natovarila na vrat stotine hiljada izbeglica. Tomislav Nikolić (Jednom šešeljevac, doživotno šešeljevac) bi još jedan rat koji bi nas potopio. On je provokativnom izjavom u Banja Luci da "Republiku Srpsku vidi kao nezavisnu državu" izazvao uznemirenje u BiH. Pre par godina Aleksandar Karadžević izjavljuje da su "bosanske granice trenutne". Znaju li oni šta govore? Misle li na odgovornost? Imaju li oni razum? Tako se ni Srbija ni Srbi ne brane nego ruže. Dugujemo susedima da, neko ko je kvalifikovan i pošten, poput Vilija Branta, klekne pred "Vječnom vatrom" u Sarajevu i u Vukovaru i zatraži oprost za ono što su Miloševići generali, ondašnji srpski političari i paravojska učinili u naše, srpsko, ime. Ne bi to bilo sramotno nego časno. I drugi učesnici rata trebaju viteški priznati istinu. **Samo nam priznavanja istine od strane svih odgovornih otvara poverenje i napredak u region.** Pa i oni koji su bili žrtva agresije. Prelistajmo podsetnik i setimo se Balkanskih ratova, ubistva Ferdinada i Sofije - zbog "srpske Bosne" 1914. godine u Sarajevu, što je uslovalo pogibiju milion Srba i okupaciju Srbije. Koliko je u tim ratovima srpskih (i drugih) života uzalud izgubljeno, od čega sad nemamo ništa osim problema i siromaštva.

Narodna skupština Republike Srbije je donela rezoluciju o osudi svih zločina i priznavanju "zločina" u Srebrenici, što je veliki napredak. Manjkavo je što je izbegnuta kvalifikacija reči genocid, čime srebrenički genocid nije okvalifikovan onako kako ga je Međunarodni sud pravde okvalifikovao. Evropski parlament je, sa 556 poslanika ZA, 9 PROTIV i 22 uzdržanih usvojio : "... budući da je institucionalizacija Dana sećanja najbolji način odavanja poštovanja žrtvama zločina i slanje jasne poruke budućim generacijama, donosi

Rezoluciju o Srebrenici

1. Evropski parlament se seća i odaje počast svim žrtvama okrutnosti tokom rata u bivšoj Jugoslaviji; izražava svoje saučešće i solidarnost sa porodicama žrtava, od kojih mnoge žive bez konačne potvrde o sudbini njihovih očeva, sinova muževa ili braće; priznaje da je ovaj nastavak bola pogoršan propustom da se privedu pravdi odgovorni za ove događaje;

2. Poziva Veće i Komisiju da prikladno odaju počast godišnjici čina genocida Srebrenica - Potočari podržavajući priznanje Evropskog parlamenta o 11. julu kao danu sećenja na srebrenički genocid u celoj Evropskoj uniji i poziva zemlje zapadnog Balkana da učine isto;

3. Poziva na dalje napore za privođenje pravdi ostalih begunaca, izražava svoju punu podršku važnom i napornom radu MKSJ i naglašava da je privođenje pravdi za zločine u i oko Srebrenice još važan korak prema miru i stabilnosti u regionu;

4. Naglašava važnost pomirenja kao dela evropskog integracionog procesa; ističe važnu ulogu religijskih zajednica medija i obrazovnog sistema u ovom procesu, tako da stanovništvo svih etničkih grupa može prevladati tenzije prošlosti i početi miroljubiv i iskren suživot u zajedničkom trajnom miru, stabilnosti i ekonomskom razvoju; podstiče sve zemlje da učine dalje napore i dođu do dobrih odnosa unatoč teškoj i opterećenoj prošlosti;

5. Nalaže svom predsedniku da prosladi ovu rezoluciju Veću, komisiji, vladama država članica, Vladi i Parlamentu Bosne i Hercegovine, njenim entitetima i regionalnim jedinicama, kao i vladama i parlamentima država zapadnog Balkana." (Izvor teksta Rezolucije: Glas antifašista, Sarajevo, februar 2009. godine. Ekavizirano.) **Dan sećanja kod nas i u Republici Srpskoj nije usvojen. Zašto?**

Eh, kad bi Dodik i drugi poltičari hteli miran suživot, narod bi to postepeno prihvatio. BiH je prepuštena nacionalističkim političarima koji imaju svoje ekstremne strukture za provokacije i zastrašivanja. Dejtonom je rat samo završen, a nije izvršeno razoružanje agresora ni denacifikacija ratom uspostavljene agresorske vlasti. Ovakva BiH nije država nego pseudopolitički subjektivitet koji nema sličnosti u svetu. Zato i postoje nesuglasice koje razdiru BiH. Zato su agresori na BiH oružjem ratovali. Sada ratuju opstrukcijama i nepriznavanjem BiH.

HELSINŠKE SVESKE

27. Multietnički identitet Vojvodine: Izazovi u 2007 - 2008

28. Sandžak: Identitet u procepu starog i novog

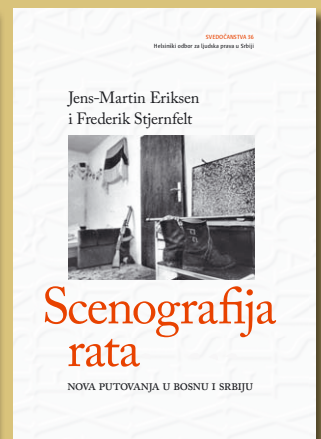
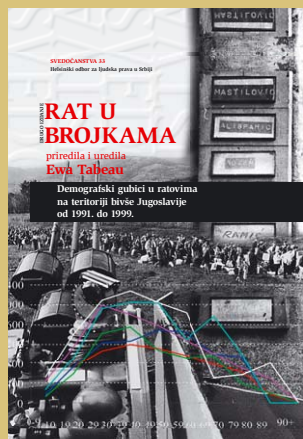

29. Sandžak i evropska perspektiva

da li imate ostala izdanja helsinškog odbora?

SVEDOČANSTVA

18. Sonja Biserko, *Srbija na orijentu*
19. Živorad Kovačević, *Srbija i svet: Između arogancije i poniznosti*
20. Milošević vs. Jugoslavija
21. *Izbeglice - Žrtve etničkog inženjeringa*
22. *Srebrenica - od poricanja do priznanja*
23. Aleksandar Bošković, *Etnologija svakodnevnog života*
24. *Dubrovnik: "Rat za mir"*
25. Zoran Đinđić: *Etika odgovornosti*
26. *Kovanje antijugoslovenske zavere I i II*
27. *Bosna i Hercegovina - jezgro velikosrpskog projekta*
29. Fahri Musliu, *Montirani procesi protiv kosovskih albanaca*
30. Srđa Popović, *Nedovršeni proces*
31. *Vukovarska tragedija 1991 I i II*
32. *Snaga lične odgovornosti*
33. *Rat u brojkama*
34. *Raskrinkavanje projekta Velika Srbija*
35. Fahri Musliu, *Masakr u Suvoj Reci*
36. Jens-Martin Eriksen i Frederik Stjernfelt, *Scenografija rata*

OGLEDI

9. Momčilo Isić, *Seljanka u Srbiji u prvoj polovini XX veka*
10. Tomislav Ognjanović, *Čaršija, Utrina ili Srbija*
11. Ljiljana Vuletić (priredila), *Ksenija Atanasijević: Etika feminizma*
12. Olga Popović-Obradović, *Kakva ili kolika država*
13. Ivan Đurić, *Vlast, opozicija, alternativa*